

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİMDALI

**SURİYELİ SIĞINMACILAR ÖZELİNDE TÜRKİYE VE
AVRUPA'DAKİ GÖÇMEN KARŞITLIĞININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Semih CEMBEKLİ

Danışman
Doç. Dr. Abdullah ÖZDAĞ

Nevşehir
Ocak 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Semih CEMBEKLİ

“Suriyeli Sığınmacılar Özelinde Türkiye ve Avrupa’daki Göçmen Karşıtlığının Karşılaştırılması” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Semih CEMBEKLİ

Danışman

Doç. Dr. Abdullah ÖZDAĞ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Başkanı

Unvanı Adı SOYADI

Doç. Dr. Abdullah ÖZDAĞ danışmanlığında Semih CEMBEKLİ tarafından hazırlanan “Suriyeli Sığınmacılar Özelinde Türkiye ve Avrupa’daki Göçmen Karşıtlığının Karşılaştırılması” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / /

JÜRİ

İMZA

Danışman :

.....

Üye :

.....

Üye :

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... / /

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Onlara ayırabildiğim kısıtlı zamandan feragat ederek bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olan eőim Ganime ve kızlarım Zeynep, Elif, Beyza'ya ve çalışmanın her aşamasında bilgilerini paylaşmaktan imtina etmeyen Abdullah ÖZDAĞ hocama őükranlarımla...

SURİYELİ SIĞINMACILAR ÖZELİNDE TÜRKİYE VE AVRUPA'DAKİ GÖÇMEN KARŞITLIĞININ KARŞILAŞTIRILMASI

Semih CEMBEKLİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler, Yüksek Lisans, Aralık 2023

Danışman: Doç. Dr. Abdullah ÖZDAĞ

ÖZET

İnsanlık tarihi kadar köklü ve kadim bir geçmişe sahip olan göç olgusu; ekonomik, sosyal, kültürel ve politik bir mesele olduğu kadar, güvenlik konularını da yakından ilgilendiren çok boyutlu bir meseledir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada yoğunlaşan uluslararası nitelikteki göç hareketleri ile özellikle Arap Baharı olarak adlandırılan ve başta Türkiye ve Avrupa olmak üzere bütün dünyayı etkisi altına alan uluslararası göç hareketlerinden sonra yaşadığımız dönem, 'Göç Çağı' olarak adlandırılmaya başlamıştır. Nitekim Birleşmiş Milletler verilerine göre, uluslararası göçün son otuz yıldaki hızıyla devam etmesi durumunda, 2050 yılına gelindiğinde uluslararası göçmenlerin sayısının 405 milyona ulaşması beklenmektedir.

Göç olgusunun bu dinamik yapısı, dünya çapında hükümetlerin kamu dinamiklerinden istihdam ve eğitim politikalarına, altyapı yatırımlarından sağlık harcamalarına kadar neredeyse toplumsal hayatın bütün alanlarında sürdürülebilir politikalar hayata geçirmelerini gerekli kılmaktadır. Göç konusunda son dönemlerde öne çıkan, kritik önemi haiz meselelerden biri de ulus devletlerin deneyimledikleri 'entegrasyon ve uyum sorunları'dır. Özellikle Avrupa'da dönemsel olarak tırmanan terör eylemleri, artan ekonomik sorunlar, işsizlik, yüksek enflasyon gibi sorunların yanı sıra suç, istihdam darlığı, demografinin dönüşümü ve ulus devlet bilincinin zarar görmesi gibi tehditlerin sorumlusu olarak ilk akla gelen göçmenler olmuştur.

Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, Suriyeli göçmenler özelinde ortaya çıkan göçmen karşıtlığı konusunu Türkiye ve Avrupa üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Literatürde göçmen karşıtlığı, kavramsal olarak, bir menşe ülkeden başka bir ülkeye giden göçmenlerin bir açıdan veya topyekûn olarak reddedilmesi veya kabul edilmemesi durumu olarak tarif edilebilir. Göç alan birçok ülkede neredeyse kolektif bilincin parçası haline gelen göçmen karşıtlığı, sonuçları itibarıyla hem göç alan ülkeleri hem de göçmenleri önemli ölçüde etkilemektedir. Zira göçmenler, gettolaşma ve mekânsal ayrışmalar yoluyla kültürel ve ekonomik izolasyona maruz bırakılabildikleri gibi; işsizlik, yoksulluk, kimlik sorunları ve sınır dışı edilme tehdidiyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Öte yandan göçmen kitleler de, gittikleri yerlerde şiddetli hasımlık eğilimlerine maruz kaldıkları psikolojisi üzerinden, saldırganlık, kuralsızlık gibi anomik haller içine girebilmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen Karşıtlığı, Avrupa, Türkiye.

COMPARISON OF THE ANTI-IMMIGRANT SENTIMENT IN TURKEY AND EUROPE, SPECIFICALLY SYRIAN ASYLUM SEEKERS

Semih CEMBEKLİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

International Relations, MSc, December 2023

Supervisor: Assoc. Prof. Abdullah ÖZDAĞ

ABSTRACT

The phenomenon of migration, which has a history as deep and ancient as human history, is a multidimensional issue that closely concerns the security issues, as well as being an economic, social, cultural, and political issue. The period we go through after the international migration movements that intensified in the world after the World War II and especially after the so-called Arab Spring which affected the whole world, especially Turkey and Europe; began to be called the 'Age of Migration'. As a matter of fact, according to United Nations data, if international migration continues at the same rate as in the last thirty years, the number of international immigrants is expected to reach 405 million by 2050.

This dynamic structure of the migration phenomenon requires the governments around the world to implement sustainable policies in almost all areas of social life, extending from the public dynamics to the employment and education policies, from the infrastructure investments to the health expenditures. One of the critically important issues that has come to the fore recently regarding migration is the “integration and adaptation” problems that the nation states go through. Especially in Europe, immigrants are the first to come to mind as responsible for problems such as periodically escalating terrorist acts, increasing economic problems, unemployment, high inflation, as well as threats such as crime, employment shortage, transformation of demography and damage to the nation-state consciousness.

In this context, the aim of this study is to comparatively analyze with reference to Turkey and Europe, the issue of anti-immigrant sentiment which has emerged in relation to the the Syrian immigrants specifically. In the literature, anti-immigrant sentiment can be conceptually defined as the rejection or non-acceptance of immigrants moving from one country of origin to another country, in some respect or in whole. Anti-immigrant sentiment, which has almost become part of the collective consciousness in many immigrant-receiving countries, significantly affects both immigrant-receiving countries and immigrants. Because immigrants may be exposed to cultural and economic isolation through ghettoization and spatial segregation, as well as face unemployment, poverty, identity problems and the threat of deportation. On the other hand, immigrant masses may enter into anomic states such as aggression and normlessness due to the psychology of being exposed to violent hostile tendencies in the places they go to.

Key Words: Migration, Anti-immigrant Sentiment, Europe, Turkey.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, ARAP BAHARI VE SURİYE KRİZİ

1.1.Göç Olgusu ve Kavramsal Çerçeve	4
1.1.1 Göçmen (Migrant)	7
1.1.2 Sığınmacı (Asylum seeker).....	8
1.1.3 Mülteci (Refugee).....	9
1.1.4 Geçici Koruma (Temporary Protection)	11
1.2. Türk Hukukunda Göç Kavramları	13
1.3. Genel Olarak Arap Baharı Süreci	16
1.3.1 Arap Baharı Sürecini Ortaya Çıkaran Etkenler	18
1.3.2 Arap Baharı ve Sonrasında Bazı Bölge Ülkelerinin Durumu.....	20
1.3.3 Suriye’de Arap Baharı ve Etkileri	25
1.3.4 Suriye’de Rejim Karşıtı Eylemler.....	27
1.3.5 Suriye’de İç Savaş ve Mevcut Durum	32
1.4. Arap Baharı Sürecinde Türkiye’nin Suriye’ye Yönelik Dış Politikası.....	35
1.4.1 Açık Kapı Politikası.....	37
1.4.2 Sınır Ötesi Harekatlar ve Mevcut Durum	38

İKİNCİ BÖLÜM
SURİYELİ SİĞINMACILAR, TÜRKİYE VE AVRUPA'DA GÖÇMEN
KARŞITLIĞI

2.1. Suriyeli Sığınmacılar.....	40
2.1.1. Yakın Bölge Ülkelerindeki Durum.....	43
2.1.2. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar	47
2.1.3. Suriyeli Mültecilerin Avrupa'ya Ulaşma Çabası.....	50
2.2. Göçmen Karşıtlığı ve Nedenleri	53
2.2.1 Göçmenlerin Neden Olduğu Sorunlar	53
2.2.1.1 Ekonomik Sorunlar	55
2.2.1.2 Sosyal Sorunlar	58
2.2.1.3 Güvenlik Sorunları.....	61
2.2.1.4 Hukuki Sorunlar.....	63
2.2.2. Göçmen Karşıtlığına Sebep Olan Temel Etkenler.....	66
2.2.2.1. Çıkar Temelli Yaklaşım.....	67
2.2.2.2. Kimlik Temelli Yaklaşım	68
2.3. Avrupa'da Göçmen Karşıtlığı.....	70
2.3.1. Almanya Örneği.....	73
2.3.2. Fransa Örneği.....	75
2.3.3. Avusturya Örneği.....	78
2.3.4. Macaristan Örneği.....	81
2.4. Türkiye'de Göç ve Göçmen Karşıtlığı.....	84
2.4.1. 1980 Öncesinde Türkiye'de Göç	84
2.4.2. 1980 Sonrasında Türkiye'de Göç	86
2.4.3. Türkiye'de Göçmen Karşıtlığı	89
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	100
ÖZGEÇMİŞ.....	118

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AfD: Alternative Für Deutschland / Almanya için Alternatif Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK/UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

CDU: Hristiyan Demokrat Birliği

DİTİB: Diyanet İşleri Türk İslam Birliği

FİDESZ: Macar Yurttaş Birliği

FN: Front Nationale / Ulusal Cephe

FPÖ: Avusturya Özgürlük Partisi

GKY: Geçici Koruma Yönetmeliği

GSYİH: Gayri Safı Yurt İçi Hasıla

IMF: Uluslararası Para Fonu

INSEE: Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü

İŞİD/DEAŞ: Irak Şam İslam Devleti

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

JOBBİK: Sağcı Gençlik Topluluğu

OHCHR: İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

PKK: Kürdistan İşçi Partisi

PYD: Demokratik Birlik Partisi

SDG: Suriye Demokratik Güçleri

SDP: Sosyal Demokrat Parti

UNFPA: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

YPG: Halk Savunma Birlikleri

YPJ: Kadın Savunma Birlikleri

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Arap Baharının etkilediği ülkeler.

Şekil 2 : Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Şekil 3 : Suriyelilerin İllere göre dağılımı.

Şekil 4 : Mültecilerin Türkiye Üzerinden Avrupa'ya Göç Rotası

GİRİŞ

Göç olgusunun, esas itibariyle insanlığın varlığı ile başladığını söylemek abartılı bir söylem olmayacaktır. Zira kutsal kitabımız Kuran-ı Kerim’de ilk insan Hz. Adem ile Hz. Havva’nın Cennetten çıkarılarak Dünya’ya gönderildikleri anlatılmaktadır. (A’raf Suresi, 24. ve 25. Ayet).

Göç insanlığın varlığı ile başlayan bir süreç olarak karşımıza çıkmakla beraber, günümüzde etkileri ve sonuçları bakımından birçok tehdit ve fırsat unsurunu bir arada barındıran bir olgu olarak günümüz modern dünyasını şekillendirmeye devam etmektedir. Sözlük anlamı bir yerden başka bir yere gitme işi olan göç, sebeplerine ve gerçekleşme şekline bağlı olarak; zorunlu-iradi, geçici-sürekli, düzenli-düzensiz, iç göç-dış göç gibi bir çok sınıflandırmaya ayrılan göç olgusu, özellikle son yüzyılda dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan savaş, iç karışıklık, darbe, kıtlık, kuraklık, yoksulluk gibi çeşitli kaotik koşullar nedeniyle yoğun olarak gerçekleşmiş ve gerçekleşmeye de devam etmektedir.

Nitekim Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR/BMMYK) Küresel Trend 2023 verilerine göre; 2022 yılı sonu itibariyle dünya genelinde 108.4 milyon insan savaş, şiddet, insan hakları ihlali gibi çeşitli nedenlerden dolayı yerinden edilmiş durumdadır ve bu sayı 8 milyara ulaşan dünya nüfusunun (UNFPA, 2023) yaklaşık %1.4’üne tekabül etmektedir. Yerinden edilen 108,4 milyon insanın 46 milyonunun kendi ülke sınırlarını terk ederek (UNHCR, 2023:2) farklı ülkelere gittiği göz önüne alındığında, ki göç eden bu kişilerin % 76’sı orta ve düşük gelir seviyesine sahip ülkelerde bulunmaktadır, göç konusunun uluslararası sistemi derinden etkileyen ve bundan sonra da etkilemesi kuvvetle muhtemel bir husus olarak tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmaktadır.

Göç, kitlesel veya bireysel olarak gerçekleştirilebilen bir olgu olmasına karşılık son yarım asırlık periyotta; 1980’deki 2,9 milyon Afgan ve Etiyopyalı, 1991’de 1,4 milyon Iraklı, 1994’de 2,4 milyon Ruandalı, 2014’de 1,4 milyon Suriyeli, 2018’de 3,2 milyon Venezuelalı ve Suriyeli ve son olarak 2022 yılında 5,7 milyon Ukraynalı

(UNHCR, 2023:8) kitlesel olarak ülkelerine terk etmek zorunda kalmış, bu durumda başta Avrupa olmak üzere uluslararası sistemdeki birçok aktörü doğrudan etkilemiştir.

2011 yılında Suriye’de başlayan ve bugün hala devam eden iç savaş neticesinde milyonlarca Suriyeli ülkesini terk etmek durumunda kalmıştır. Göç etmeye zorlanan bu insanlar öncelikle Suriye’nin komşuları olan Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi ülkelere sığınmışlardır. Türkiye bu süreçte sınırlarına gelen Suriyelilere tarihi ve vicdani sorumluluğu kapsamında “açık kapı” politikası uygulayarak yaşanan drama kayıtsız kalmamıştır. 2011 yılından itibaren Türkiye’de bulunan Suriyeli sayısı önemli derecede artış göstermiş ve 2023 yılı Aralık ayı itibariyle 3.226.141 kişi olarak kayıt edilmiştir (www.goc.gov.tr, 2023a). Türkiye’de geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerin bir kısmı için Türkiye nihai varış ülkesi olurken, büyük bir kısmı için ise nihai varış noktası Avrupa olarak gözükmektedir.

Artan göçmen sayısı ve birlikte yaşanan zamanın uzaması ile birlikte Türkiye daha önce fazlaca deneyimlemediği yeni bir olgu ile karşı karşıya kalmıştır. Suriye krizine kadar göç ve göçmenlerle ilişkisi daha ziyade göç veren ve transit ülke bağlamında olan Türkiye Suriyeliler ile birlikte gerçek anlamda göç alan ve göçmenler ile ilgili sorunlarla yüz yüze kalan bir ülke olmuştur. Bu durumun sonucunda toplum içerisinde göçmenlere karşı düşünce ve tutumlar zaman içerisinde şekillenmeye ve dönüşmeye başlamıştır. Göçmen karşıtlığı hususu da bu kapsamda Türk halkının gündemine girerek bazı çevrelerce propaganda ve politika aracı haline dönüştürülmeye başlanmıştır.

Türkiye her ne kadar Suriyeliler ile birlikte göç alan ülkelere özgü bir takım sorunlarla karşılaşılıyor olsa da, ülkenin transit ülke olma vasfı da hali hazırda sürmektedir. Nitekim Türkiye üzerinden Avrupa’ya doğru geçme çabaları süreklilik arz etmekte, Ege ve Akdeniz’de her gün yeni bir dram haberi medyaya yansımaktadır. Avrupa’ya ulaşmayı başarabilenler ise Avrupa’da her geçen gün etkisini biraz daha artıran göçmen ve yabancı karşıtlığıyla karşı karşıya kalmakta, radikal sağ oluşumlarca ötekileştirilerek kötü, suçlu veya terörist damgasıyla yaftalanmaktadırlar.

Bu kapsamda çalışmamızın da kapsamını oluşturan, Avrupa’da ve Türkiye’de göçmen karşıtlığı olgusunun, ülkeler düzeyinde ele alınarak, her ne kadar bu olgu Türkiye açısından yeni bir durum olarak karşılaşılan bir husus olsa da, temel benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkarılması önemli görülmektedir. Bu kapsamda çalışma iki bölüm olarak planlanmış ve geniş bir literatür taramasının ardından mevcut yazında yer alan teorik çalışmalardan istifade edilmiştir. İlk bölümde göç olgusunu kavramsal çerçevesi çizilerek, kamuoyu ve basında da ziyadesiyle karıştırılan ve geliş güzel şekilde birbirlerinin yerine kullanılan bazı kavramların izahı yapılacaktır. Akabinde ise özellikle Suriye’de iç savaşı getiren hususlar özellikle “Arap Baharı” detaylı olarak ele alınarak, Suriyelilerin ülkelerini terk etmelerine neden olan süreç irdelenecektir.

İkinci bölümde ise öncelikle Suriyeli sığınmacılara kısaca değinilerek ardından göçün neden olduğu belli başlı sorunlar ele alınacaktır. Ardından çalışmanın ana konusu olan Avrupa’da göçmen karşıtlığı hususu; Avrupa’nın en çok göç alan ve en büyük ekonomileri olan Almanya ve Fransa örnekleri üzerinden açıklanacaktır. Almanya ve Fransa ile birlikte nüfus ve ekonomik olarak görece daha küçük olmakla birlikte barındırdığı göçmen nüfus ve göç rotaları üzerindeki konumları itibariyle de Avusturya ve Macaristan örnekleri üzerinden değerlendirilecektir. Avrupa’da göçmen karşıtlığı hususu ele alındıktan sonra da Türkiye özelinde göç ve göçmen konuları analiz edilecek olup, göçmen karşıtlığının Türkiye’deki yansımaları ele alınacak ve Avrupa ile Türkiye’nin göçmen karşıtlığı hususunda benzeyen ve ayrışan yönleri karşılaştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇÜN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, ARAP BAHARI VE SURIYE KRİZİ

1.1.Göç Olgusu ve Kavramsal Çerçeve

İnsanlığın varlığı ile başlayıp bugüne kadar süre gelen göç olgusunun dinamik (Çağlayan, 2006:69) bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. En sade tanımlamayla, insanların bireysel ya da toplu olarak yaşamlarını sürdürdükleri bir yerden başka bir yere yine yaşamlarını idame ettirmek amacıyla gitmesi olarak ifade edilebilir. Zira ilk insandan günümüze kadar insanoğlu çeşitli sebeplerden ötürü yaşadığı yeri terk ederek daha iyi yaşam alanları arayışında olmuştur. İnsanların çeşitli etkenler nedeniyle yer değiştirmesini ifade eden göç kavramı, ardında bulunan sebeplere ve gerçekleşme şekline göre farklı sınıflandırmalara tabi tutulabilmektedir. Göç olgusunu ortaya çıkaran sebepler; doğal, sosyal, siyasi ve ekonomik olarak tasniflenebilir (Özdal, 2021:10-13). Keza Uluslararası Göç Örgütü de göç olgusunu; “ Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek ya da bir Devlet içerisinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı, nedenleri ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketidir. Tanıma, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dahildir.” şeklinde tanımlamıştır (IOM, 2009:22). Göç olgusu arka planında temel olarak daha iyi yaşam şartlarını aramayı barındırsa da göçe sebep olan etkenleri esas olarak iradi ve zorunlu sebepler olarak ikiye ayırmak mümkündür.

İradi sebeplerle gerçekleşen göçlerin temelinde bireylerin kendi istekleri ile yaşam alanlarını terk ederek daha iyiyi arama çabası yatarken, zorunlu göçlerde ise başka bir irade veya doğal şartlar tarafından insanların yaşam alanlarını terk etmeye zorlanması bulunmaktadır.

Göçe neden olan etkenleri iradi ve zorunlu olarak iki kısma ayırmakla beraber, göçenlerin yerleştikleri yeni yerde kalma sürelerine göre de geçici ve sürekli göç olarak ayırmak mümkündür. Yine aynı ülke içinde gerçekleşip gerçekleşmemesine bağlı olarak iç göç ve dış göç ayrımı yapılabilirken yaşanan göç hadisesinin gerek kaynak ülkesi, gerek transit ülke, gerekse hedef ülkenin göç için belirlediği hukuki normlara uygun olup olmaması bakımından düzenli ve düzensiz göç olarak sınıflandırmasını yapmak mümkündür (Adıgüzel, 2004:3). Bu bağlamda kavramsal çerçeve hususu ele alınırken göç olgusunun ortaya çıkma nedeni, süresi, yeri ve hukukiliği boyutlarıyla kısaca açıklanmasında yarar görülmektedir.

Kişilerin kendi iradeleri ve istekleri sonucunda göç etmeye karar vermesi yani gönüllü olarak yaşadığı yeri terk etmesi iradi göç olarak adlandırılmaktadır. Kişilerin kendi irade ve istekleri dışında herhangi bir zorlama olmaksızın yeni bir ülkeye veya bölgeye, yaşamak ve yerleşmek için gitmeyi istemeleri gönüllü/iradi göçün unsurlarını oluşturmaktadır (Andiç, 2018:13). Dünyada göç eden çoğu göçmen göçün şartlarını bilmekte ve kabullenmektedir, dolayısıyla gerçekleşen göçlerin büyük bir kısmı gönüllü göç kapsamındadır (Güneş, 2013: 3). İradi göçte göç eden kişi veya kişiler baskı görmeden hür iradeleriyle karar verirler ve göçe isteklidirler. Göç etmeye karar verenler, göç edeceği belirlerken kendisinin veya ailesinin önceliklerinin yanı sıra içinde yaşadığı sosyal çevrenin de etkisiyle kendisine veya ailesine en uygun gördüğü yeri yaşamak ve yerleşmek için tercih etmektedir. (Öztürk, 2006:19). Literatüre bakıldığında da gönüllü göçün insanların kendi iradeleriyle ve iradelerinin herhangi bir dış etki tarafından kısıtlanmadan bir yerden başka bir yere gitmeleri olarak tanımlandığı görülmektedir (Adıgüzel, 2004:19).

Gönüllü göçün karşısında ise göç kavramının diğer bir boyutu olan zorunlu göç olgusu bulunmaktadır. Zorunlu göçte ise gönüllü göçün aksine bir zorlama hali mevcuttur. Nitekim zorunlu göç, gönüllü göçe nazaran daha zor ve meşakkatli bir

süreç olmakla birlikte içerisinde bolca elem ve acı barındırmaktadır. Kişilerin kendi rıza ve istekleri dışında yaşadıkları yerde ortaya çıkan herhangi bir tehdit durumu nedeniyle, ortaya çıkan bu tehdit unsurundan kaçarak güvenli bir yaşam alanına geçmeye çalışmasını ise zorunlu göç olarak tanımlamak mümkündür (Yılmaz, 2014:1687).

Göç, süre bakımından ele alındığında ise karşımıza geçici ve kalıcı göç olarak iki kavram çıkmaktadır. Bunlardan geçici göç kavramı, kısa süreli olarak gerçekleştirilen ve genellikle ekonomik kazanç elde etmek ya da eğitim görmek gibi belirli bir amacın gerçekleştirilmesine yönelik olan insan hareketliliğini ifade etmektedir. Geçici göçün aksine sürekli göç kavramı ise, insanların yaşadıkları yerden bir başka yere hayatlarının geri kalanını geçirmek üzere gitmelerini ifade etmektedir (Adıgüzel, 2003:3). Geçici göç olgusunda göç edenler, belirli bir süreliğine ayrıldıkları yaşam alanına geri dönmeyi amaçlarlar. Sürekli göçte ise artık bir daha dönmek üzere bir ayrılış söz konusudur.

Göç olgusunun geçici ve sürekliliğini ifade ettikten sonra, göçün nereye yapıldığına bağlı olarak ortaya yeni iki kavram ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlar ise iç göç ve dış göç olarak tasniflenebilir. Bu kavramlardan iç göç, insanların belirli bir ülke sınırları içerisinde bir yerden başka bir yere gitmesi olarak ifade edilebilirken, dış göç ise ülke sınırlarının aşılmasıyla başka ülkelere gitmek olarak tanımlanmaktadır (Gemici, 2016:240). İç ve dış göç olguları geçici olabileceği gibi sürekli de olabilmektedirler. Bu iki göç türünde de iradi ve zorunlu nedenlerin rol alabileceği göz önünde bulundurulmakla beraber genel olarak ekonomik sebepler, refah veya daha iyi bir yaşam arayışı önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha iyi bir yaşama kavuşma beklentisi ile görece refah seviyesi düşük bölgelerden daha iyi yaşam koşullarının olduğu ve refah seviyesi yüksek bölgelere doğru gerçekleşen hareketliliğin iç ve dış göç olgusunu ortaya çıkardığı söylenebilir.

Göç, temelinde insan hareketliliğinin olduğu bir olgudur. İnsanların bir yerden başka bir yere hareket etmesi belirli kural ve kaideler içerisinde gerçekleşebileceği gibi tamamen kuralsız ve kontrolsüz olarak da gerçekleşebilmektedir. Bu noktada karşımıza yeni iki kavram, düzenli ve düzensiz göç olgusu çıkmaktadır. Düzenli

göçte yaşam alanlarını terk ederek çeşitli sebeplerle başka ülkelere gitmeye çalışan insanlar, gerek kendi ülkelerinin ve transit olarak geçtikleri ülkelerin hukuki normlarına gerekse nihai varış noktaları olan ülkelerin yasal yükümlülüklerine uymaktadırlar. Düzensiz göç ise ismi ile müsemma olarak herhangi bir kural ya da kaideye bağlı olmaksızın insanların yaşam alanlarından başka yerlere geçişini, orada kalışlarını ve çıkışlarını ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016:4). Türkiye'nin göç literatüründe 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 3. Maddesinin (1) bendine göre yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişi, kalışı veya çıkışı düzenli göç olarak ifade edilirken; yasa dışı yollarla Türkiye'ye giriş, kalış, çıkış ve Türkiye'de izinsiz olarak çalışma durumları ise düzensiz göç olarak ifade edilmektedir (YUKK,2013).

1.1.1 Göçmen (Migrant)

Göç olgusuna neden olan etkenler, göçün nereye ve nasıl yapıldığı ve benzeri tanımlamalar ile göçün kısaca kavramsal çerçevesi çizildikten sonra, göçün ana aktörü olan bireyler bağlamında ortaya çıkan terminolojinin incelenmesi ve açıklanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çokça karıştırılan göçmen, mülteci, sığınmacı v.b kavramların kısaca tanımlanmasının yapılarak, Suriye'den Türkiye'ye kitlesel göçlerin artmasıyla beraber Türkiye tarafından uygulanan açık kapı politikası neticesinde yeni bir kavram olarak literatürde kendisine yer bulan Geçici Koruma Statüsünün de açıklanmasına ve kavramların ifade ettikleri durumların izahı yapılmaya çalışılacaktır.

Uluslararası Göç Örgütü tarafından yayımlanan Göç Terimleri Sözlüğünde; *“Uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen teriminin, ‘kişisel rahatlık’ amacıyla ve dışardan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendilerini veya ailelerinin gelecekteki beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsar.”* Şeklindeki tanımlama Göçmen kavramı için yapılmıştır (IOM, 2009:22) Yine Göç Terimleri Sözlüğünde bir ülkenin kendi iç yasal düzenlemeleri çerçevesinde kendi ülkesine gelen göçmenlere tanıdığı hukuki duruma “göçmen statüsü” denilmektedir.

Göçmenlerin yeni bir yaşam arayışıyla ayrıldıkları ülkeler “menşei ülke” ya da “gönderen ülke” kavramlarıyla ifade edilirken, belirli koşullar altında göçmenleri kabul eden ülkelere ise “varış ülkesi”, “üçüncü ülke” ya da “kabul ülkesi” olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009:23). Bir ülkeye o ülkenin yasal düzenlemeleri kapsamında giriş yapan ve gerekli kriterleri taşıması nedeniyle ülkede kalmasına izin verilenleri “kayıtlı göçmen” kavramı ile belirtilirken, ülkeye yasa dışı yollar ile giren veya ülkede kalmak için gerekli koşullara ve niteliklere sahip olmayanları ise “kayıt dışı yabancı” kavramı ile nitelendirilmektedir (IOM, 2009:36).

1.1.2 Sığınmacı (Asylum Seeker)

Mülteci kavramının açıklamasına geçmeden önce “sığınmacı” kavramının genel olarak açıklanmasında fayda görülmektedir. Zira göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları sıklıkla gelişmiş güzel bir şekilde bir birlerinin yerine kullanılmakta, bu durumda ziyadesiyle bir kavram kargaşası yaratmaktadır. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 14/1’de, “Herkesin, sürekli baskı altında tutulduğunda, başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır.” hükmü bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Uluslararası Göç Örgütü’nce yayımlanan Göç Terimleri Sözlüğünde, “Zulüm ya da ciddi zarar görme tehlikesinden korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi.” şeklinde “sığınmacı” kavramının tanımı yapılmıştır.

Arapça iltica kelimesinden türeyen mülteci; inancından, milliyetinden, siyasi ya da toplumsal bir gruba aidiyetinden ötürü zulme uğrayan veya uğrama ihtimali olan, bu nedenle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan veya sınır dışı edilmiş olan ve ülkesine geri dönmesi kendisi için tehlikeli olduğundan dolayı bir ülkeye iltica talebinde bulunan kişi olarak tanımlanabilir. (Kahraman, 2010: 49). Tanımlamalardan da açıkça anlaşılacağı üzere “sığınmacı” statüsü bir ara kavramı ifade etmektedir. Nitekim uluslararası hukuk esas olarak “mülteci” konusunu ayrıntılı olarak düzenlemekte ve mültecilerin hukuki durumlarına yönelik bağlayıcı hükümler ihtiva etmektedir. Bu bağlamda ülkelerinden mültecilik statüsünü gerektiren çeşitli nedenlerden ötürü ayrılmak zorunda kalan kişilerin, varış ülkelerinde henüz mülteci statü alamadıkları ve usulünce yapılmış başvuru sonucunu bekledikleri ara dönemi

ifade eden bir kavram olarak literatürdeki yerini almıştır. Mültecilik statüsüne ilişkin başvurunun olumsuz olarak sonuçlanması durumunda bu kişilerin ülkeyi terk etmeleri gerektiği ve eğer kendilerine insani veya diğer gerekçelerle herhangi bir kalma izni verilmediyse düzensiz ya da kanuna aykırı şekilde ülkede bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebileceklerdir (IOM, 2009). Özet olarak sığınmacı statüsü bir mültecilik statüsü öncesi bir geçiş dönemi uygulaması olarak ifade edilmektedir.

1.1.3 Mülteci (Refugee)

Göç konusu ile ilgili olarak toplumda yaygın olarak bilinen kavramların başında “mülteci” gelmektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 61 maddesinde, “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğundan kendi ülkesinin dışında bulunan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan, korktuğu için yararlanmak istemeyen ve bu nedenlerle ülkesine dönemeyen, dönmek istemeyen yabancıya veya vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” denilmektedir (mevzuat.gov.tr, 2018).

Mülteci kavramının göçmen kavramından temel olarak farklılığı hukuki zeminde ortaya çıkmaktadır. Göçmen kavramında yaygın olarak kişilerin kendi rızasına dayalı olarak yaşadıkları yeri terk etmeleri ön plandadır. Daha iyi yaşam koşulları, ekonomik ve sosyal gelişmişlik gibi nedenler kişinin göç kararı vermesinde etkili olmaktadır. Mültecinin göçmenden temel ayırım noktası da işte burada karşımıza çıkmaktadır.

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesinin 1/A/2 maddesinde mülteci kavramı “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında

bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs...” olarak ifade edilmiştir. 1951 sözleşmesi mülteci tanımını yaparken zulme uğrama tehlikesini ön plana almıştır. Dolayısıyla göçmen tanımında olduğu gibi kişinin kendi rızasına dayalı bir göç hareketinden ziyade, kişinin en temel hakkı olan yaşama hakkını devam ettirebilmesi için göç etmeye mecbur bırakılması durumu söz konusu olmaktadır.

1951 tarihli sözleşme odağına 1951 yılından önce olan ve Avrupa’da meydana gelen olayları koymuştur. Ancak zamanla Avrupa’da meydana gelen olaylarla sınırlı bir mültecilik tanımlamasının eksik olduğu görülerek 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokol ile Avrupa dışında da meydana gelen ve kişilerin zulüm korkusu ve can güvenliği gibi nedenlerle ülkelerine dönememeleri durumunda mülteci sayılmalarına ilişkin düzenleme yapılmıştır. 1967 protokolü ile tarih sınırlaması kaldırılmış ve dileyen ülkeler için coğrafi sınırlama da kaldırılmıştır. Hem 1951 sözleşmesi hem de 1967 yılında düzenlenen protokol “mülteci” kavramı için belli başlı şartların varlığını aramıştır. Bu şartlardan belki en önemlisi zulme uğrama korkusunun belirli bir takım sebeplere dayandırılıyor olabilesidir. Nitekim bu sebepler ırk, din, tabiiyet, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce şeklinde sayılmıştır (Çiçekli, 2014:246).

Mülteci kavramının olmazsa olmazlarından birisi de zulme uğrama tehlikesidir. Zulüm kavramının 1951 tarihli sözleşmede açık bir tanımının yapılmadığı görülmektedir. Ancak özellikle 1984 tarihli İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsani Veya Küçültücü Muamele Veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi hükümleri doğrultusunda zulüm kavramının değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Nitekim 1984 tarihli sözleşmede yer alan işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı ceza ve muamele ile karşılaşma riski “zulüm” kavramının tanımlanması noktasında temel dayanak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra ciddi insan hakları ihlalleri, sistematik biçimde verilen zararlar, siyasi ve dini faaliyetlerden hukuksuz olarak yoksun bırakılma da zulüm kategorisinde değerlendirilebilmektedir (Çiçekli, 2009:46).

Bir kişinin mülteci olarak tanımlanabilmesi için yukarıda zulüm kavramı içerisinde yer verilen fiillerin o kişiye karşı işlenmesi gerekmektedir. Ancak bu fiillerin doğrudan Devlet mekanizması eliyle işlenmesi bir zorunluluk değildir. Nitekim Devlet organları dışında yer alanlar tarafından bu fiiller yapılmış olsa bile devlet tarafından bu fiillerin işlenmesine göz yumulması, yardımcı olunması ya da engellenmesine yönelik isteksiz davranılması da zulüm korkusunun haklı bir sebebe dayanması anlamına gelmektedir. Bir kişinin zulüm göreceği korkusuyla ülkesi dışında bulunması ve ülkesinin korumasından yararlanamaması yukarıda izahı yapıldığı üzere zulüm göreceği yönünde haklı bir nedene dayanmalıdır (Ergüven ve Özturanlı, 2013:1022-1023).

Mülteci kavramının tanımlamasını yaparken üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise “geri göndermeme” ilkesidir. Geri göndermeme ilkesi “mülteci” kavramının bir unsuru olmamakla birlikte, mülteci statüsü tanınan kişilere yönelik hukuki bir korumayı ifade etmektedir. 1951 Sözleşmesinin, gerekli şartları taşımak kaydıyla sığınma arayışında olan kişiye gerekli uluslararası korumayı sağlamak ve bu korumanın ulusal koruma sağlanıncaya değin sürdürülmesi, bağlamındaki temel amacından hareketle geri göndermeme ilkesinin belirtilen amacı gerçekleştirmeye yönelik bir mekanizma olduğu görülmektedir (Çiçekli, 2009:43). Bu kapsamda 1951 sözleşmesi Madde 32/1’de “ Taraf devletler ülkelerinde yasal olarak bulunan bir mülteciyi, ulusal güvenlik ve kamu düzeni ile ilgili sebepler dışına sınır dışı edemeyeceklerdir...” hükmünün getirilmiş olması, geri göndermeme ilkesinin uluslararası hukuk bağlamında hukuki dayanağını oluşturmaktadır.

1.1.4 Geçici Koruma (Temporary Protection)

Bu başlığa kadar olan kısımda yapılan tanımlamalar daha çok bireysel göç hareketleri sonucunda ortaya çıkan durumları açıklamaya yönelik kavramlar üzerinden olmuştur. Ancak göç hareketleri özellikle savaş v.b durumlar baş gösterdiğinde kitleler halinde gerçekleşmektedir. Kısa bir zaman diliminde büyük kalabalıkların diğer ülke sınırlarına yığılmaları ve hatta açık kapı politikasında olduğu gibi sınırları geçerek ülkeye girmeleri uluslararası hukuk bağlamındaki mülteci prosedürünün sağlıklı işlenmesini imkansız hale getirmektedir. İşte bu noktada geçici koruma politikası varış veya hedef ülke için bir acil durum politikası

olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçici koruma statüsü uzun vadede kitle hareketlerine bir çözüm bulununcaya değin bir ara çözüm işlevi görmektedir (Dizman, 2012:2).

1951 sözleşmesinde geçici koruma ile ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Özellikle 1990'ların başından itibaren eski Yugoslavya ve Kosova'dan AB ülkelerine başlayan kitlesel hareketler karşısında AB yeni politikalar geliştirmek durumunda kalmıştır. Bu kapsamda 1993 yılında Avrupa Konseyi tarafından sınırlarına gelen kalabalık kitlelerin her şeyden önce hayati ihtiyaçları için gerekli olan geçici koruma ihtiyacını sağlamaya yönelik karar alınmıştır. Bu karar ile birlikte geçici koruma kavramı uluslararası hukuk literatürüne girmiş, 1995 yılında Avrupa Konseyi sınırlarına gelen kitlelerin kabul ve ikameti konusunda yük paylaşımını esas alan geçici korumaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur (Poyraz, 2012:59). SSCB bakiyesi ülkelerden AB sınırlarına doğru yaşanan kitlesel hareketler AB'yi bundan sonrasında da olası kitlesel hareketlere karşı aksiyona geçirmiş ve nihayetinde 1997 yılında yapılan Amsterdam Antlaşması ile geçici koruma AB gündemine girmiştir (Dizman, 2012:3).

1994 yılında BMMYK tarafından yayınlanan raporda da geçici koruma kavramından söz edilmiş ve geçici korumanın; Sığınma talep edilen ülkeye kabul edilme, geri göndermeme, temel insan haklarına ve uluslararası hukukta belirlenen normlara uygun muamele ve şartların normalleşmesi halinde ülkesine geri dönebilme hususlarını kapsadığı ifade edilmiştir (BMMYK, 1994). Bununla birlikte Avrupa Komisyonu da geçici korumayı, Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle ortaya çıkan kitlesel yer değiştirme hareketleri sonucunda, bu kişilerin kaynak ülkelerine dönüşlerinin mümkün olmaması durumunda acil ve geçici olarak sağlanan istisnai koruma mekanizması olarak tanımlamıştır (The Council Of The European Union, 2001).

Geçici Koruma Yönetmeliğinin [GKY] 3. Maddesine göre “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak

değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumadır” (mevzuat.gov.tr, 2018).

Yukarıda yer verilen uluslararası düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, geçici koruma statüsü, ekseriyetle kitlesel göç hareketleri sonucunda meydana gelen ani ve kalabalık kitlelerin mültecilik statüsü öncesinde acil olan hayati ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla getirilmiş ve ülkelerindeki savaş ve zulüm tehdidinden kaçan insanları geçici bir süreliğine korumayı hedefleyen bir mekanizma olarak uluslararası hukuktaki yerini almıştır.

1.2. Türk Hukukunda Göç Kavramları

Türkiye'nin göç kavramıyla tanışıklığı uzun bir dönem öncesine uzanmaktadır. Zira ülkenin bulunduğu coğrafi konumun doğal sonucu olarak göç ve göçmen olgusu da eski bir arka plana sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Rusya ile yapılan savaşlardan sonra göç hareketleri yaşanmıştır. Bu minvalde yakın dönem göçlerin Küçük Kaynarca Antlaşmasından sonra başladığı söylenebilir. Tarihi kaynaklara bakıldığında, 1783'te Kırım'ı işgal eden Rusya'nın, ilk büyük çaptaki göçü Osmanlı topraklarına doğru tetiklediği görülmektedir (Karpas, 2015:30).

Osmanlı İmparatorluğu 19.yüzyılın başlarında çok geniş topraklara hakim olan ve üzerinde çeşitli milletlerden milyonlarca nüfusu barındıran büyük bir devlet hüviyetine sahipti. Ancak bu büyüklüğün üzerinden henüz bir asır bile geçmeden Anadolu, Trakya ve Güney Kafkasya'nın çok küçük bir bölümünden ibaret kalmıştır. Osmanlı'nın yaşadığı toprak kayıplarının ardından bu yerlerde kalanlar göçe zorlanmış ve Anadolu'ya sığınmak zorunda kalmıştır (Adıgüzel, 2016:37). Esas itibarıyla Osmanlı İmparatorluğu toprak kaybettikçe, kaybedilen bu topraklarda kalan Türk ve Müslümanlar, devletin elinde kalan yerlere doğru sürekli bir göç hareketliliği içerisinde olmuşlardır (Özdamar, 2011:126).

Osmanlı sonrası dönemde Cumhuriyetin ilk yıllarında da bu durum değişmemiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında elden çıkan topraklarda kalan Müslüman ve Türk nüfus Anadolu'ya gelmeye devam etmiştir. Bu kapsamda yapılan nüfus mübadelesi,

Balkanlardan gerçekleşen göçler ve 1960'ların başında Almanya başta olmak üzere Avrupa'ya giden Türk işçiler ülkenin toplu nüfus hareketleri ile en yakından yüzleştiği dönemler olmuştur. Bunların yanı sıra özellikle Asya, Afrika ve Ortadoğu coğrafyasından daha iyi bir yaşam umuduyla Avrupa'ya ulaşmaya çalışanların da geçiş güzergahı olması nedeniyle göç olgusuyla uzun dönemler boyunca aşına olmuştur. Bu bağlamda Türkiye, özellikle yakın coğrafyasında meydana gelen savaş ve iç karışıklık gibi nedenlerden dolayı kitlesel göç akınlarıyla dönem dönem karşılaşmıştır (Ekşi,2014: 163). Türkiye, “doğusunda ve güneyinde çatışma ve istikrarsızlıkların yaşandığı bazı Orta Doğu ve Asya ülkeleriyle, batısında refah düzeyi ve insan hakları standartları yüksek Avrupa ülkeleri arasında köprü konumundadır” (goc.gov.tr, 2017). Ülkemizin güney sınırlarında yer alan ve en uzun kara sınırına sahip olduğu Suriye'de ortaya çıkan karışıklık ve iç savaş hali ülkeyi uzun göç tarihi boyunca karşılaşmadığı yeni bir durumla karşı karşıya bırakmıştır. Zira Suriye'de başlayan iç savaş neticesinde savaştan kaçan milyonlarca Suriye vatandaşı Türkiye sınırına akın etmiştir. İlk kez bu kadar büyük ve uzun süreli kitlesel hareketlere maruz kalan ülke, ortaya çıkan Suriyeli sığınmacı sorunu karşısında alternatif çözüm yolları arayışına girmiştir.

Uluslararası hukuk bağlamında mülteci kavramı ile ilgili temel düzenleyici belge niteliğinde olan, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Türk hukuku açısından bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Nitekim Türkiye sözleşmeyi, sözleşmenin 1/B/a maddesi gereğince coğrafi sınırlama ile kabul ederek, yalnızca Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle ülkeye sığınanlara mülteci statüsü vermeyi kabul etmiştir. Bu sebepten ötürü Avrupa dışında meydana gelen olaylar neticesinde Türkiye'ye yapılan sığınma başvuruları için Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Avrupa dışından olmakla birlikte korumaya ihtiyacı olduğu tespit edilenler içinse bir başka ülkeye sığınma başvurusu yapması için izin verilmektedir. Türkiye, sözleşmenin kabulüyle birlikte iç hukuk bağlamında da var olan yasal çerçevede çeşitli düzenlemelere giderek mevzuat açısından eş güdümü sağlamaya çalışmıştır.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte Türk hukukunda bu minvalde oluşturulan ilk yasal düzenleme 1938 tarih ve 3529 sayılı Ecnebilerin Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri

Hakkında Kanun'dur. Nitekim bu kanun 1950 tarih ve 5638 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile mülga olmuş ve 5638 sayılı kanun, yaklaşık 63 yıl yürürlükte kaldıktan sonra 2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile mülga olmuştur. 3529 ve 5638 sayılı kanunlar daha ziyade Türkiye'ye gelecek yabancılar için aranan şartlar ve bu minvaldeki iş ve işlemleri kapsarken 6458 sayılı kanun özellikle Türkiye'den koruma talep eden ve Türkiye'ye sığınanlara yönelik uygulanacak normları da bünyesinde barındırmaktadır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu öncesinde ise 1951 tarihli sözleşme ve 1967 protokolü gereğince Türkiye'ye sığınan veya başka ülkelere sığınmak üzere Türkiye'den sığınma talep edenler hakkında uygulanan en önemli düzenleme 1994 tarihli "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetmelik, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme paralelinde hükümler içermiştir.

Yönetmeliğin 3. maddesinde; "Mülteci; Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı, Sığınmacı: ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı... ifade eder." şeklinde tanımlama yapılarak mülteci ile sığınmacı arasındaki temel fark, 1951 sözleşmesindeki coğrafi sınırlamaya uygun olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile

birlikte Avrupa dışından gelen ve mülteci olma şartlarını taşıyan yabancılara sığınmacı statüsü verilebilmesinin yolu açılmış olmaktadır (Çiçekli, 2014: 383).

1994 tarihli Yönetmelik, her ne kadar 1951 sözleşmesi paralelinde hükümler içeriyor olsa da özü itibarıyla 1951 sözleşmesinden daha kapsamlı düzenlemeler içermiştir. Zira Yönetmelik sadece mültecileri değil aynı zamanda sığınmacı ve toplu nüfus hareketlerini de düzenlemektedir. Nitekim bu yönetmelik hükümlerine dayanılarak Suriye’de iç savaşın başlamasıyla birlikte uygulanan açık kapı politikası kapsamında Türkiye’ye kabul edilen Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir. Türkiye’ye ulaşan Suriyeli sayısının çok yüksek boyutlara ulaşması geçici koruma adı altında bir statünün verilmesinin altında yatan en önemli nedenlerden birisidir (Poyraz, 2012:65).

1994 tarihli Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik “geçici koruma” statüsüne açıkça yer vermemiştir. 2011 yılında Suriye’de başlayan Arap Baharı süreci ve sonrasında ortaya çıkan iç savaş hali Türkiye’nin de facto olarak bu statüyü uygulamasını gerekli kılmıştır.

Nitekim 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu bu husustaki yasal düzenleme eksikliğini gidererek özellikle son dönemde karşılaşılan Suriyeli sığınmacılar konusunu da içine alacak şekilde düzenlemeler içermiştir. Nitekim 6458 sayılı kanunun 91. Maddesi ile kitlesel olarak ülke sınırlarına gelen yabancılar hakkında “geçici koruma” statüsünün uygulanması hukuki zemine oturtulmuştur. Sonrasında ise 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile Türk hukuku açısından “geçici koruma” statüsünün çerçevesi çizilmiştir.

1.3. Genel Olarak Arap Baharı Süreci

17 Aralık 2010 tarihinde Tunuslu sokak satıcısı bir genç olan Muhammed Bouazizi, ürünlerine yetkililer tarafından el konulmasının ardından, tepkisini kendisini ateşe

vererek göstermiştir. Bouazizi'nin adaletsizlik ve ekonomik zorluklar nedeniyle kendisini idare edenlere karşı tepki olarak yaktığı ateş sadece kendi bedenini değil, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Tunus ile birlikte birçok ülkeyi de kendisi ile beraber tutuşturmaya yetmiştir. Tunus'un ekonomik olarak geri kalmış bölgelerinden birisi olan Sidi Bouzid'de meydana gelen bu olay beklenmedik bir şekilde ülke genelinde protesto hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yaklaşık 23 yıl Tunus'ta iktidarda bulunan Zeynel Abidin Bin Ali ve rejime yönelik geniş halk hareketine dönüşmüş, akabinde gelişen süreçte çok hızlı bir şekilde yayılmıştır (Ansani ve Daniele, 2012:1).

“Arap Baharı” terimi ilk olarak Foreign Policy dergisinde, Amerikalı siyaset bilimci Marc Lynch tarafından kaleme alınan bir yazıda, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki otoriter hükümetlere yönelik başlayan halk ayaklanmalarını tanımlamak için kullanılmıştır (Abusharif, 2014:1). Ayaklanmaların Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da hızla yayılması ve çok geniş bir coğrafyayı etkisi alması üzerine literatürde “Arap Baharı” teriminden sıkça söz edilir olmuştur. Arap Baharını ortaya çıkaran süreçte, ekonomik ve siyasi alanlarda memnuniyetsizlikleri ve sorunları artan Ortadoğu ve Kuzey Afrika halklarının kendilerini çok uzun süreler idare eden hükümetlerden beklentileri ve talepleri de esas olarak bu iki kavram çerçevesinde şekillenmiştir.

Gösterilerin internet ve sosyal medya sayesinde çok hızlı bir şekilde yayılması kısa süre içerisinde Kuzey Afrika ve Orta Doğuda birçok ülkede etkilerini göstermeye ve insanların hükümet karşıtı protesto gösterilerinde bulunmaya sevk etmiştir. Sonrasında ise yer yer iç savaşa kadar giden şiddet hareketlerini beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda eylemler Libya, Mısır, Tunus ve Yemende rejim değişikliklerini beraberinde getirirken, Suudi Arabistan başta olmak üzere Bahreyn ve Umman'da ise çeşitli reformların hayata geçirilmesine sebep olmuştur.

Arap Baharı olarak adlandırılan mevcut rejimlere yönelik gerçekleşen sokak hareketleri, ilk ortaya çıktığı dönemden bugüne kadar geçen sürede etkilediği ülkeler açısından farklı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Tunus haricinde otoriter yönetimden demokratik düzene tam manasıyla bir geçiş söz konusu olamazken, Libya, Yemen ve Suriye için ise Arap Baharı, ne yazık ki kaos ve istikrarsızlık sarmalına dönüşmüştür.

Ayrıca Arap Baharı sürecine bakıldığında, Batılı demokrasilerin ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) otoriter rejimlere yönelik hareketlere karşı olan geleneksel yaklaşımlarında tutum değişikliğine gittikleri gözlemlenmiştir.

Özellikle 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikaları ve Irak müdahalesi ve sonuçları göz önüne alındığında muhalif İslam coğrafyasını kontrol altında tutmanın tek yolunun askeri müdahale yoluyla olmayacağı anlaşılmıştır. Bu nedendir ki Arap Baharı sürecinde geleneksel yaklaşım olan otoriter rejimlerin kontrol altında tutulması politikasının aksine otoriter rejimlere karşı doğrudan bir koruma kalkını oluşturmamış, eylemciler ve mevcut rejim temsilcileri arasında ilk başlarda en azından tarafgir olmama yolunu tercih etmiştir (Kibaroglu,2011:27).

Arap Baharına yönelik olarak yapılan genel değerlendirmeden sonra Arap Baharının süreç içerisindeki gelişimini ve ortaya çıkardığı etkileri görebilmek adına, halk hareketlerinin ortaya çıktığı ülkelerdeki sürecin ele alınmasında yarar görülmektedir. Bu kapsamda toplumsal hareketlerin ilk ortaya çıktığı yer olan Tunus ile birlikte, eylemler sonucunda rejim değişikliği yaşayan Libya, Mısır ve hali hazırda iç savaşın devam ettiği Suriye'deki sürecin detaylı incelenerek, meydana gelen sokak hareketlerinin neden ve sonuçlarına değinmekte yarar görülmektedir.

1.3.1 Arap Baharı Sürecini Ortaya Çıkaran Etkenler

Arap Baharı olarak adlandırılan olayların arka planına bakıldığında, genel itibariyle otoriter rejimler tarafından yönetilen ve halkın yoğun ekonomik ve siyasal baskılar altında ezildiği ülkelerde ortaya çıktığı göze çarpmaktadır (Dede, 2011: 23-24). Bu bağlamda Arap Baharının temelinde sosyoekonomik, siyasi ve kültürel birçok etkenin yer aldığı görülmektedir (Karakaya ve Çelik, 2021:178). Şüphesiz bu etkenler arasında en öne çıkan ve ana faktör olarak kitleleri harekete geçiren temel etkenlerden ilki sosyoekonomik koşullar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arap Baharının ortaya çıktığı ve etkisini gösterdiği ülkelere bakıldığında birçoğunun zengin yeraltı kaynaklarına sahip ülkeler oldukları ilk olarak göze çarpmaktadır. Ancak bu zenginliklerden elde edilen refahın topluma dengeli ve yeterli şekilde

yansıtılamaması, beraberinde yoksulluk ve yüksek düzeyde gelir adaletsizliğini de getirmiştir (Buzkıran ve Kutbay, 2013:150). Bununla birlikte bu ülkelerdeki eğitilmiş ve teknolojik olanakları yaygın olarak kullanan genç nüfusun iş olanaklarına olan düşük erişimi ve yüksek işsizlik oranları altında ezilmesi de otoriter rejimlere karşı oluşan tepkinin hızlı bir şekilde geniş halk kitlelerine yayılması hususunda etkili bir faktör olmuştur (Akbaş, 2012:54).

Tunus örneği ele alındığında; 2008 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan finansal krize kadar olan süreçte Tunus, birçok ekonomist tarafından yakaladığı istikrarlı büyüme oranları dikkate alınarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika için model ülke olarak nitelendirilmiştir (Ulutaş ve Torlak, 2011:6). Ancak büyüme oranlarında yakalanan olumlu tablonun halkın gelir düzeyine doğrudan yansıtılamaması nedeniyle bu dönem sonrasında çalkantılı bir sürece girmiştir. Az gelişmiş ülkelerin birçoğunda görülen refahın toplumun tamamından ziyade belirli bir ayrıcalıklı kesim tarafından paylaşılması olgusu Tunus başta olmak üzere Arap Baharının etkili olduğu hemen hemen tüm ülkelerde halk hareketlerine neden olan önemli etkenlerden biri olarak görülmüştür (Diriöz,2011:81).

Ekonomik etkenlerle birlikte Arap Baharına neden olan en önemli faktörlerden bir diğerinin ise uzun yıllar boyunca, özellikle Arap Baharının etkili olduğu coğrafyada, hüküm süren otoriter rejimlere karşı halk nezdinde baskıcı rejim politikaları nedeniyle biriken memnuniyetsizliğin olduğu söylenebilir. Nitekim bölgenin tarihine bakıldığında uzunca bir dönem Osmanlı hakimiyeti altında kaldığı, 20. Yüzyılın başında Osmanlı hakimiyetinin sona ermesi ile birlikte bu yüzyılın son çeyreğine kadar olan süreçte batılı devletlerin sömürgeleri olarak varlıklarını devam ettirdikleri göze çarpmaktadır.

Uzun yıllar boyunca sömürge devletler olarak varlığını sürdüren Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleri, sömürge yönetimlerin nihayete ermesi ile birlikte otoriter rejimler tarafından idare edilmeye başlamışlar ve uzun süreler boyunca tek bir adam yahut aile tarafından idare edilmişlerdir. Dolayısıyla bağımsız birer devlet olmalarına rağmen genel itibarıyla demokratik yönetim sistemlerinden oldukça uzak bir görüntü sergilemişlerdir.

Demokratik yönetimlerin aksine bu tarz rejimlerde halktan gelen eleştiri ya da talepler, rejimin devamına bir tehdit olarak algılanmış ve rejim tarafından baskı ve şiddet mekanizmaları ile dizginlenmeye çalışılmıştır (Karakaya ve Çelik, 2021:189). Dünyanın gelişmiş demokrasilerinin bu tutuma sessiz kalması da bölgedeki otoriter rejimlerin güçlenmelerine ve halk üzerindeki baskılarını arttırmalarına neden olmuştur. Tüm bunlarla birlikte süreç içerisinde halkın giderek fakirleşmesine karşın yönetici kesim ve sınırlı bir azınlığın git gide artan zenginliği, toplumsal hareketliliğin başlamasına ve domino etkisi yaratarak geniş bir coğrafyayı geri dönülemez şekilde etkisi altına almasına neden olmuştur.

1.3.2 Arap Baharı ve Sonrasında Bazı Bölge Ülkelerinin Durumu

Arap Baharı olarak adlandırılan sokak hareketleri, Kuzey Afrika ve Orta Doğu coğrafyasındaki birçok ülkede ortaya çıkmasına rağmen ülkelerin hepsi için benzer sonuçlar ortaya çıkarmamıştır. Nitekim bazı ülkelerde kısmen olumlu sonuçlar doğurarak yönetimlerin barışçıl yollarla değişmesine vesile olurken bazılarında ise daha fazla kaos, baskı ve şiddet hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Diğer bazı ülkelerde ise bugün halen devam eden iç savaş sürecini beraberinde getirerek uzun süren karışıklıklara ve uluslararası sistemi önemli derecede etkileyen büyük sorunları da beraberinde getirmiştir. Arap Baharının ortaya çıktığı ve bazıları için köklü değişiklikler meydana getirdiği belli başlı bölge ülkelerinin mevcut durumuna bakıldığında ise her bir ülkede birbirinden oldukça farklı ve çarpıcı etkilerin ve sonuçların ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Şekil 1. Arap Baharının etkilediği ülkeler.

Kaynak: <https://www.iasparliament.com/blogs/pdf/arab-spring-20-protests-in-algeria-and-sudan>

Şekil 1’de görüldüğü üzere halk hareketlerinin ilk olarak ortaya çıktığı ve dolayısıyla Arap Baharının başlangıç noktası olan Tunus’ta yaşanan süreç özellikle sonuçları açısından Arap Baharının etkilediği diğer bölge ülkelerinden farklılık arz etmektedir. Tarihsel arka plana bakıldığında uzunca bir dönem Fransız sömürgesi olarak varlığını sürdüren Tunus devletinin, 1956 yılında bağımsızlığını kazanması ile birlikte başlayan ve 1987 yılına kadar devam eden Habib Burgiba yönetimi ve hemen ardından gelen ve Arap Baharı sürecine kadar devam eden Abidin Bin Ali dönemlerinde, otoriter tek adam rejimi ile yönetildiği görülmektedir (Koçak, 2012:24). Neredeyse yarım asırlık bir süre zarfında demokratik olmaktan uzak tek adam rejimi ile yönetilen ülkede, ekonomik zorluklar, yönetsel yozlaşma ve baskılar neticesinde rejime karşı olan birikmiş tepki Buazizi’nin kendisini ateşe vermesiyle açığa çıkmıştır.

Olayların sokak hareketlerine dönüşmeye başlaması ile birlikte Tunus devlet başkanı Bin Ali, bazı hamlelerde bulunarak tepkileri yatıştırma çabasına girişmişse de özellikle Buazizi’nin hayatını kaybetmesi ile birlikte bu çabalar boşa çıkmış, yönetime gösterilen tepkilerin dozu artarak olayların seyri değişmiştir. Nitekim 2011 yılı Ocak ayında Bin Ali tarafından protestoların önüne geçebilmek amacıyla bazı reform sözleri verilmesine rağmen bu sözlerin sokak eylemleri üzerinde herhangi bir etkisi olmamıştır. Halk üzerindeki etkisini kaybetmesi üzerine 2014 yılında görevini

bırakacağını açıklayan Bin Ali, açıklamayı yaptığı gün olan 14 Ocak akşamı görevlerini Başbakan Gannuşi'ye bırakarak ülkeyi terk etmiştir (www.milliyet.com.tr, 2011).

Olayların başladığı günden Bin Ali'nin ülkeyi terk ettiği zamana kadar olan süreç göz önüne alındığında esasen protesto hareketlerinin ilk başlardaki amacının yönetim değişikliğinden ziyade ülkede mevcut bulunan ekonomik koşulların iyileştirilmesine yönelik ve daha iyi bir yaşam talebinin iletilmesinden ibaret olduğunu söylemek mümkündür (Koçak, 2012:42). Ancak nihai aşamada gelinen nokta, ülkede uzun yıllardan beri hüküm süren tek adam rejiminin yıkılarak çok sesli bir yönetim biçimine geçilmesi çabalarının artması olmuştur. Nitekim 2011 yılının Ekim ayında gerçekleştirilen seçimler Arap Baharının yaşandığı ülkelerde yapılan ilk demokratik seçimler olma niteliğini taşımaktadır (Ulutaş ve Torlak, 2011:4). Yapılan genel seçimler sonrasında oluşturulan meclise anayasa yapma yetkisinin verilmesi ve nihayetinde 2014 yılında yeni anayasanın yapılarak onaylanması ile birlikte demokratik düzenin Tunus'ta yeniden hüküm sürüyor olması, Tunus'u Arap Baharı kapsamında sürecin gerçekleşmesi ve sonuçları bakımından diğer ülkelerden ayırmaktadır (Kurt, 2014:10-12). Bu bakımdan Tunus, Arap Baharının sokak eylemleri bakımından en kansız, demokratik sonuçları açısından en etkili olduğu ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arap Baharının önemli değişiklikler meydana getirdiği ülkelerden bir diğeri de Mısır'dır. Sokak hareketlerinin Mısır'da kendisine yaşam alanı bulabilmesinin en temel sebepleri olarak, Tunus'ta olduğu gibi Mısır'da da yıllardan beri süregelen otoriter tek adam rejimi ve beraberinde gelen yoksulluk vb. nedenler sayılabilir. Tunus ile olan bu benzerlik ve Bin Ali yönetiminin oldukça kansız ve sorunsuz şekilde yönetimi bırakmış olması, Mısırlı protestocular için de iktidar sahiplerinin değiştirilebileceğine yönelik önemli bir motivasyon kaynağı oluşturmuştur (Ayhan ve Ayhan, 2011:8; Diriöz, 2011:80).

Mısır'da yaşanan halk hareketlerinin sebeplerini doğru bir perspektife oturtmak için öncelikle tarihsel arka plana değinmek gerekliliği hasıl olmuştur. Bu bağlamda kadim bir devlet geleneğine sahip olmasına rağmen uzun yıllar boyunca Osmanlı

hakimiyetinde kalan ülke 1880'li yıllardan itibaren İngiliz hakimiyetine girmiştir. Nihayet II. Dünya Savaşının sona ermesi ile birlikte mevcut konjonktürün de etkisiyle, 26 Temmuz 1952 tarihinde Genç Subaylar Hareketi'nin Kral Faruk'u sürgüne göndermesi neticesinde Mısır'da yeni ve uzun bir dönem başlamıştır. Genç Subaylar Hareketi'nin lideri olan Albay Nasır ile birlikte Mısır'da, modern anlamda asker yönetici geleneği de başlamıştır (Ayhan ve Ayhan, 2011:10).

Uzun yıllar İngiliz hegemonyası altında kalan Mısır, kendisini yeni bir mecrada bulmuştur. Nitekim Arap Milliyetçiliğinin savunucusu olan Cemal Abdunnasır İsrail karşıtı söylemler ile iç politikada etkisini sağlamlaştırırken dış politikada ise Bağlantısızlar Hareketi'nin kuruluşuna önderlik etmiştir (Arı, 2004:198). Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi gibi sansasyonel bir adım atan Nasır, halkının milliyetçilik duygularına tesir ederek, yönetimdeki otoritesini güçlendirmeyi başarmıştır.

Nasır'ın ölümüyle birlikte ülkenin başına geçen Enver Sedat ta selefi gibi asker kökenli bir lider olarak Mısır tarihinde ön plana çıkmaktadır. Nasır benzeri bağımsız bir dış politika izlemeye çalışan Sedat, Camp David anlaşması ile Mısır tarihinde derin izler bırakmıştır. Nitekim bu olay ve Sedat'ın muhalefete karşı giriştiği bastırma hareketleri neticesinde, 6 Ekim 1981 günü, 1973 savaşı anma töreninde suikasta uğrayarak hayatını kaybetmiştir (Köprülü, 1990:187).

Enver Sedat döneminin kapanmasıyla birlikte Mısır'da yeni lider, selefleri gibi bir asker olan Hüsnü Mübarek olmuş ve Arap Baharı süreciyle birlikte gelen istifasına kadar ülkeyi 30 yıl boyunca yönetmiştir (Bekaroğlu ve Kurt, 2015:4) . Mübarek döneminde liberal politikalar izlenmeye çalışılmış, yabancı sermayenin ülkeye girişi için ciddi çaba sarf edilmiştir. Özellikle 1982-1992 yılları arasında borç ödemekte büyük sıkıntılar çeken Mısır'ın imdadına Uluslararası Para Fonu (IMF) yetişmiş, bu da beraberinde büyük çaplı özelleştirmeleri ve sosyal yardımların kısılmasını getirmiştir.

Özelleştirmeleri idarenin yakınındaki bir avuç imtiyazlı sınıfın alması gelir adaletsizliğini artırmış ve yoksul kesim ile zenginler arasındaki uçurumun büyümesine neden olmuştur. Bununla birlikte işlerini kaybetmiş ve yönetime karşı

oldukça hoşnutsuz yığınları da oluşturmuştur. Öte yandan eğitimlerini bitiren gençlerin iş bulma hususunda yaşadıkları sorunlar ve artan genç işsiz oranı toplumdaki homurdanmaları artırmış, 2009 yılında dünya çapında yaşanan ekonomik kriz neticesinde gıda fiyatlarında meydana gelen artışlarla alım gücünün iyice azalması da Mısır halkı için rejime tepki göstermeye yönelik itici güç olmuştur. Tüm bu faktörlerin bir araya gelmesi adeta Mısırlılar için bardağı taşıran son damla olmuş ve sokak hareketleri başlamıştır (Selçuk ve Ulusoy, 2013:23-24).

Arap Baharı olarak adlandırılan olayların Mısır'da başlamasının öncesinde ülke içerisinde mevcut bulunan sorunlara yönelik olarak halk, bazı dönemlerde protestolar gerçekleştirmiş ancak bu gösteriler genel itibariyle rejim tarafından şiddet kullanılması suretiyle bastırılmışlardır. Nitekim 2010 yılında Halid Said adında bir gencin Mısır polisinin işkencesi sonucunda hayatını kaybetmesi olayı Hüsnü Mübarek dönemi yönetiminin çarpıcı örneklerinden birisi olmuş ve Mısır kamuoyunu derinden etkilemiştir (Ishani, 2011:145). Nihayetinde yukarıda izahı yapılan hususların da etkisiyle Mısır halkı 25 Ocak 2011 tarihinde meydanlara dökülmüş ve yaklaşık on beş gün süren protestolar neticesinde Hüsnü Mübarek 11 Şubat 2011'de görevi bıraktığını açıklamıştır. Böylece Tunus'tan sonra Mısır'da da protestolar rejim değişikliği ile nihayete ermiştir. Ortaya çıkan bu yeni durum, Arap Baharı sürecinden etkilenmesi muhtemel olan ülkeler için de, protesto hareketlerinin başlamasını tetikleyici bir güç olmuştur.

Tunus'ta başarıya ulaşılarak yönetimin değişmesini sağlayan Arap Baharı, Mısır halkı için de tetikleyici bir güç olmuştur. Nitekim 25 Ocak 2011 tarihinde meydanlara inen göstericiler, 11 Şubat 2011 tarihinde Hüsnü Mübarek'in istifasını açıklamasıyla Tunus'takine benzer bir sonuca ulaşmış ve 30 yıl süren baskıcı rejim yıkılarak daha özgür ve müreffeh bir Mısır hayali filizlenmeye başlamıştır (Telli, 2012:66).

Arap Baharı sürecinde Mısır'dan sonra önemli olayların ve değişimin yaşandığı ülke ise Libya olmuştur. Yukarıda kısaca değinilen Tunus ve Mısır örneklerinde olduğu gibi Libya'da da uzun süren baskıcı bir yönetimin hakim olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim olayların başladığı dönem itibariyle Muammer Kaddafi iktidardaki 40. yılını geçirmekteydi. Ancak Libya'yı diğer iki örnek ülkeden ayıran

çok önemli bir husus göze çarpmaktadır. Tunus ve Mısır'da yaşanan iktidar değişimleri genel olarak protestolar neticesinde yönetimde bulunanların istifa etmesi şeklinde gerçekleşmişken Libya örneğinde ise Arap Baharı sürecine ilk kez Batı doğrudan müdahil olmuş ve bir NATO harekatı gerçekleşmiştir (Tuygan, 2013:155).

Şubat 2011'de Bingazi'de başlayan protesto gösterileri, Arap Baharı sürecine destek veren Kaddafi yönetimi muhalifi Fethi Terbil'in tutuklanması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Göstericilerin isteği doğrultusunda Terbil serbest bırakılmışsa da protestolar hız kesmeden devam etmiştir. Özellikle basının da olayları köpürtmesiyle birlikte Batı dünyası nezdinde de olaylar farklı bir gözle izlenmiştir. Nitekim 17 Şubat 2011 tarihinde basında çıkan haberlerde 29 Haziran olan Ebu Selim Cezaevi katliamının yıl dönümü 17 Şubat olarak lanse edilmiş ve protestolar daha da şiddetlenmiştir (Karakaya ve Çelik, 2021:182). Kaddafi rejiminin muhaliflerle ve Batı ile uzlaşma çabaları görmezden gelinmiş ve nihayetinde isyan hareketinin bastırılması için zor kullanma yoluna giden rejim, Batının muhaliflere açık desteği ile yaklaşık sekiz ay süren iç savaş neticesinde Muammer Kaddafi'nin 20 Ekim 2011günü Sirte'de muhaliflerce linç edilerek öldürülmesiyle son bulmuştur. Arap Baharı süreci Tunus, Mısır ve Libya'da farklı şekillerde yönetim değişikliklerine neden olmuşken; Bahreyn, Fas, Umman ve Suudi Arabistan'da reform taleplerinin yerine getirilmesi ile geçiştirilmiştir (Emre, 2012:10-13).

1.3.3 Suriye'de Arap Baharı ve Etkileri

Yukarıda yer verilen örneklerde anlatıldığı üzere Arap Baharı süreci etkisi altına aldığı ülkelerde çeşitli köklü değişimlere sebep olmuştur. Kimi ülkelerde uzun yıllar hüküm süren rejimleri yerle bir ederken kimi ülkelerde ise daha yumuşak geçişlere ve çeşitli reform taleplerinin hayata geçirilmesine vesile olmuştur. Ancak Suriye'de yaşanan süreç belki de Arap Baharının en kanlı ve kaotik dönemini beraberinde getirmiştir. Arap Baharı sürecinin ilk ortaya çıktığı günden bu zamana değin yaklaşık on iki yıllık bir süre geçmiş olmasına rağmen Suriye'de bahar kışa dönmüş durumdadır.

Suriye'de Arap Baharı ile birlikte oluşan mevcut durum ve bu durumun ortaya çıkmasında rol oynayan önemli faktörlere bölüm içerisinde yer verilecek olmakla

beraber, Arap Baharı öncesinde tarihsel arka plana göz atmakta yarar görülmektedir. Uzun yıllar boyunca Osmanlı hakimiyeti altında kalan ülke, I. Dünya Savaşı sonrasında Fransa'nın işgaline uğramış ve nihayetinde 1921 tarihli anlaşma ile Fransız mandası olarak tescil edilmiştir (İlter, 1996:61). Nihayet 1946 yılında bağımsızlığını kazanan ülke 1950 ve 60'lı yıllarda arka arkaya askeri darbeleri tecrübe etmiştir.

1970 darbesiyle yönetime gelen Hafız Esad, ülkede otoriter bir rejim kurma çabasına girişmiştir. Yaklaşık otuz yıl süren Hafız Esad dönemi, Esad'ın ölümü ile sona ermiş yerine ise oğul Beşar Esad geçmiştir. Oğul Esad, yönetime geçmesinin ardından 2000'li yılların başında bir takım reform hareketlerine girişmişse de bu girişimler istenen düzeyde gerçekleşmemiştir. Sonrasında ise oğul Esad da babası gibi rejimi güçlü kılmak adına baskı ve şiddetten geri durmamıştır (Süer, 2012:16-17).

Nitekim oğul Esad'ın yönetime gelmesi ile birlikte yeşeren reform ümitleri, otuz yıllık otoriter rejimin duvarları altında kalarak yok olmuştur. Yönetimin reform yapacağına olan inanç yitirildikten sonra aralarında sünni Müslümanlar, Hristiyanlar, Kürtler ve diğer etnik kökenden olan grupların bir araya gelmesi ile demokratikleşme, şiddet karşıtlığı ve muhalefet arasında birlikteliğin sağlanması gibi hususları içeren “Şam Deklarasyonu” 2005 yılında yayımlanmıştır (Landis ve Pace, 2006:55). Bu deklarasyon rejim tarafından dış güçlerin amacına hizmet ettiği suçlamasına maruz bırakılmış ve deklarasyona katılan muhalifler ya tutuklanmış ya da ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır.

Her ne kadar Suriye'de on yılı aşkın süredir devam eden iç savaş hali Arap Baharı süreci ile başlayan muhalefet isyanının bir sonucu olsa da, tarihi arka plana bakıldığında, Suriye'de muhalefetin Arap Baharı sürecinden önce de çeşitli zamanlarda reform talebi ile rejimin karşısına çıktığı ancak bu taleplerin bugün olduğu gibi geçmişte de baskı ve şiddet yoluyla sindirildiği ve yok sayıldığı açıkça karşımıza çıkmaktadır.

1.3.4 Suriye’de Rejim Karşıtı Eylemler

Tunus’ta başlayan protestolar neticesinde Bin Ali yönetiminin düşmesi ve olayların Mısır’a sıçramasının ve halk hareketlerinin Mısır’da başlamasının üzerinden henüz beş gün geçmişken Suriye devlet başkanı Beşar Esad’ın Wall Street Journal’e verdiği 30 Ocak 2011 tarihli mülakat dikkate değerdir. Nitekim Esad verdiği mülakatta genel olarak Arap coğrafyasında ortaya çıkan reform isteklerine hak verdiğini beyan etmiştir. Esad mülakatta protestoların Kuzey Afrika ve Arap Yarımadasında yeni bir döneme öncülük ettiğini vurgulamıştır. Halkların reform taleplerine yönetimlerin daha fazla kayıtsız kalamayacağı yönünde fikir belirtmiştir. Dahası halk hareketlerinin altında yatan faktörlerin iki başlık altında ele alınması gerektiğini söylemiş, bu faktörlerin de iç ve dış faktörler olarak sınıflandırılması gerektiğini belirterek iç faktörler olarak da en başta yöneticiler olan kendilerinin olduğunu beyan etmiştir. Hatta kendi deyimiyle “İç faktörler olarak suçlanması gereken devlet yetkilileri olarak bizleriz.” ifadesini kullanmaktan çekinmemiştir (www.wsj.com, 2011).

Esad’ın Wall Street Journal’e verdiği demece bakıldığında, Arap Baharı sürecinde yaşanan toplumsal olayların arkasında yatan nedenlerin ve taleplerin Suriye yönetimince anlaşıldığı algısı oluşmaktadır. Ancak rejimin Suriye’de yaşanan toplumsal olaylar karşısında takındığı tutum bu olgunun tam aksini yansıtmaktadır. Buradan hareketle, Esad’ın verdiği mülakatın zamanlaması da göz önünde bulundurulduğunda, söylemlerin gerçeği kavramaktan ziyade yalnızca toplumsal hareketlerin Suriye’de etki alanı bulmamasına yönelik bir taktik manevra olduğu göze çarpmaktadır. Esad aslında Ortadoğu’da reformun gerekli olduğunu düşünmekle beraber kendi ülkesinde iktidara geldiğinden beri uygulamaya çalıştığı ancak başarılı olamadığı reform hareketlerini ülkesi için yeterli olduğuna inanmıştır. Bu nedenle de halk hareketlerinin Suriye’de kendisine yayılma alanı bulamayacağını düşünmüştür (Miş, 2012:263-265).

Suriye’de Arap Baharının başlaması esnasında var olan muhalefet yapısı, Suriye’de Tunus ve Mısır örneklerinden farklılığın en belirgin özelliğini teşkil etmektedir. Suriye toplumsal yapısında var olan çok çeşitliliğin yansıması olarak muhalefette de görmek mümkündür. Dahası muhalefet çeşitliliğin yanı sıra parçalanmışlık içinde bir

görüntü sergilemiştir. Muhalefet içerisinde dini ve etnik ayrılmalar mevcuttur. Bu da Suriye muhalefetine etkin bir muhalefet tavrı ortaya koyamaması hususunda önemli bir faktör olmuştur (Süer, 2012:17). Suriye’de Tunus ve Mısır örneğine benzer şekilde otoriter bir rejim hüküm sürmekteydi ancak Suriye’yi diğer iki örnekten ayıran en önemli niteliklerden biri de devletin adeta bir istihbarat devleti olma özelliğini taşıması olmuştur. Nitekim muhaberat korkusu Suriye muhalefetine çok daha temkinli hareket etmesini de beraberinde getirmiştir (Ulutaş ve Bölme, 2012:43-44).

Bütün bu etkenlere rağmen Tunus’ta yanan isyan ateşi önce Mısır’a ardından da Suriye’ye sıçramıştır. İlk gösteriler Mısır’daki gösterilere paralel şekilde 26 Ocak 2011 tarihinde Tunuslu Buazizi’nin kendisini yakması hadisesine benzer şekilde Haseke’de bir gencin kendisini ateşe vermesiyle başladığı söylenebilir (www.washingtonpost.com, 2011). Gösteriler şubat ayı içerisinde Rakka ve Şam’a sıçramışsa da gösteriler Esad rejiminden ziyade polis şiddetini hedef almıştır. Suriye’de Arap Baharı sürecindeki esas hareketlenme 18 Mart 2011’de bir Cuma namazı çıkışında rejim aleyhinde gösterilerle Şam, Hama, Humus, Der’a, Halep, Kamışlı ve Rakka’da başlamış ve temel olarak reform isteği ve siyasi tutukluların serbest bırakılması talep edilmiştir. Esad rejimi bu gösterileri rejimin varlığına tehdit olarak algılamış ve şiddet yoluyla bastırmayı tercih etmiştir. Nitekim ordunun doğrudan göstericilere ateş açması sonucu birçok gösterici hayatını kaybetmiştir (www.time.com, 2011).

18 Marttan sonra özellikle Sünni Arap nüfusun yoğun olarak yaşadığı Dera’da protestolar artarak devam etmiştir. Esad rejimi de hem bölgeyi kontrol altında tutabilmek adına bölge üzerindeki baskı ve şiddeti artırmış hem de hareketlenmelerin ülke genelinde daha fazla yayılmasını engellemek adına gösterilerde şiddete başvuran kamu görevlilerinin cezalandırılacağını açıklamıştır. Ayrıca gösteriler nedeniyle tutuklananların bir kısmı da serbest bırakılarak Esad yönetimince göstericilere ılımlı mesajlar verilmeye çalışılmıştır. Ancak bir taraftan baskı ve şiddetin artmasına karşılık diğer taraftan verilmeye çalışılan yapıcı mesajlar göstericiler nezdinde karşılık bulmamıştır. (Ayhan, 2011:1).

Suriye’de gösteriler için toplanma zamanları genellikle Cuma namazı çıkışlarında olmuştur. Nitekim 18 Mart 2011 Cuma gününden sonra göstericiler 25 Mart 2011’de yine bir Cuma namazı sonrasında organize olarak rejim aleyhinde gösterilere devam etmişlerdir. Dera’da rejimin sert müdahalesi sonucunda birçok kişinin hayatını kaybetmesi üzerine halkın rejime karşı tepkisi de katlanarak büyümüş ve 25 Mart tarihine gelindiğinde çok daha fazla kişinin katıldığı protestolar Dera ve diğer altı büyük kentte gerçekleştirilmiştir (Miş, 2012:291). Gösterilere katılan kişi sayısının artması ve gösterilerin yoğunlaşması üzerine Esad rejimi toplumsal hareketin daha fazla yayılmasının önüne geçmek amacıyla 25 Mart akşamı bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Cumhurbaşkanlığı sözcüsü yaptığı açıklamada çeşitli reform vaatlerinde bulunmuş ve göstericilerin meşru taleplerinin göz önünde bulundurulacağını belirtmiştir. 29 Mart’ta ise rejim protestoculara yönelik ilk mesaj olarak kabine değişikliğine gidildiğini bildirerek hükümetin istifasını kabul etmiştir (www.theguardian.com, 2011). Ardından gelen süreçte ise 19 Nisan’da önemli bir karar alarak yaklaşık 48 yıldır süren olağanüstü hal kaldırılmış ve siyasi tutukluların da yargılandığı Devlet Güvenlik Mahkemeleri lağvedilmiştir (www.aljazeera.com, 2011).

Olağanüstü hali kaldıran ve Devlet Güvenlik Mahkemelerini kapatan Esad rejimi, gösterilerin başlamasından itibaren halkın desteğini kazanmak ve gösterilerin daha fazla yayılmasını engellemek adına; özellikle kuzey bölgelerinde yaşayan Kürtlere vatandaşlık verilmesi, işçi ücretlerinin iyileştirilmesi, seçimlere Baas Partisi haricindeki diğer partilerin de katılabilmesine imkan tanınması gibi çeşitli reform hareketlerinde bulunmuş olmasına rağmen bu girişimler halkın tepkisini dindirmeye yeterli olmamıştır (Miş, 2012:264).

Girişimlerin göstericiler üzerinde beklenen etkiyi göstermemesi ve protestoların yoğunluğunun giderek artması üzerine Esad rejimi göstericilere karşı güç kullanımını arttırmıştır. Nitekim 22 Nisan’da Dera’daki gösterilere ordu sert müdahale etmiş ve birlikler Dera’ya girmiştir. Ordunun sivil göstericilere yönelik bu tutumu uluslararası arenada yeni bir Hama katliamı tedirginliğine neden olmuş ve nitekim ABD ve Fransa öncülüğünde konu BM Güvenlik konseyinin gündemine taşınarak Suriye’ye yönelik bir kınama kararı çıkartılmaya çalışılmıştır. Ancak bu girişim BM Güvenlik

Konseyi daimi üyesi olan başta Rusya ve Çin'in veto etmesi nedeniyle bir sonuca ulaşamamıştır (www.nytimes.com, 2011).

Suriye'de gösterilerin artmaya devam ettiği süreçte, yine bir Cuma gününde, 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye rejiminin göstericilere müdahalesi sonucunda 62 kişinin ölümü uluslararası camiayı tekrar harekete geçirmiştir (www.reuters.com, 2011). Güvenlik Konseyi'nde Rusya ve Çin'in vetosu nedeniyle alınamayan karar, ABD ve Fransa'nın öncülüğünde BM İnsan Hakları Konseyi Suriye'yi kınayan bir karar çıkarmıştır (www.ohcr.org, 2011). Bu kararın ardından AB üyesi ülkeler Suriye'ye yaptırım için bir araya gelmişler ve aynı gün ABD'nin de yaptırım kararlarını açıklamasıyla Suriye uluslararası toplum tarafından baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Ancak Suriye'ye yönelik uluslararası toplumun ve özelde Batı'nın durumunun Libya örneğinden farklı olduğunun belirtilmesinde yarar görülmektedir. Zira Libya sürecinde hızla karar alıp olaya müdahil olabilen Batı, Suriye hususunda gerek kendi isteksizliği gerekse de Suriye'nin Rusya ve Çin desteğine sahip olması nedeniyle yeterince etkili olamamıştır.

Suriye'de Arap Baharı sürecinde uluslararası toplumun genel olarak tutumuna yukarıda yer verilmiştir. Genel olarak Batı'nın süreç içerisindeki pozisyonuna vurgu yapılmakla birlikte bu süreçte Arap Birliği'nin takınmış olduğu tutuma da özellikle vurgu yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Olayların başlangıcından itibaren Esad rejimine çeşitli zamanlarda olayların yatıştırılması, göstericilere karşı güç kullanımından kaçınılması yönünde çağrılar yapan Arap Birliği, bu çağrılarının Esad yönetimi tarafından karşılıksız bırakılması üzerine daha radikal kararlar alma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda Suriye Merkez Bankası ile ilişkilerin dondurulması, bazı Suriyeli yöneticilere seyahat kısıtlaması getirilmesi gibi yaptırımlar uygulanmıştır. Bunların yanı sıra Arap Birliğinin 12 Kasım 2011'de Suriye'nin Arap Birliği üyeliğini askıya aldığını ilan etmesi (www.bbc.com, 2011), birliğin bu süreçte aldığı en önemli kararların başında gelmektedir.

Arap Baharı olarak adlandırılan halk ayaklanmaları ortaya çıktığı Tunus da dahil olmak üzere rejim değişikliğini beraberinde getirdiği ülkelerde genellikle 2-3 aylık bir süreç içerisinde etkisini göstermiştir. Ancak Suriye örneğinde ise süreç bir türlü

sonuç alma noktasına ilerleyememiş ve ülke bir iç savaşa doğru sürüklenmiştir. Suriye’de durumun diğer ülkelerden ayrışmasının temel nedenlerinden birisi de ülkede bulunan muhalefetin yeknesak hareket edemeyişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasen Suriye’de tek bir muhalefetten bahsedebilmek pek mümkün gözükmemektedir. Suriye muhalefetinin genel olarak; Yerel Koordinasyon Komiteleri, eski muhaliflerin oluşturduğu Demokratik Değişim Koordinasyon Komitesi, Ağustos 2011’de kurulan ve eski muhaliflere nispeten daha radikal olup rejimle diyalogu kopararak biran önce yönetim değişimi isteyen Suriye Devrim Genel Komisyonu ve 29 Temmuz 2011 tarihinde kuruluşu ilan edilen Özgür Suriye Ordusu’ndan oluştuğu görülmektedir. (Lundgren ve Jörum, 2012:18). Farklı karakterlere ve önceliklere sahip olan bu organizasyonların tabii olarak tam manasıyla birliktelik içerisinde hareket edemeyeceği aşikardır. Bu nedenle de Suriye muhalefeti Arap Baharının yaşandığı diğer ülkelere nazaran süreç içerisinde kendisinden beklenen rolü tam anlamıyla sergileyememiştir.

Esad rejimi üzerindeki uluslararası baskı artarken aynı zamanda rejim de göstericiler üzerindeki baskısını artırarak devam ettirmiştir. Suriye’de 6 Mayıs 2011 gününü göstericiler “Kuşatmaya Meydan Okuma Günü” olarak ilan etmişler ve bu tarih itibariyle Suriye’de eylemler farklı bir boyuta geçmiştir (Miş, 2012:267-268). Suriye’de Esad rejimine karşı gelişen halk hareketi, reform taleplerini dile getirmek için kitlesel yürüyüşlerle başlamış, iktidarın muhalefeti şiddetle bastırma yolunu tercih etmesi neticesinde ise silahlı bir isyana dönüşmüştür. Esad rejiminin muhalefeti bastırmak için halka karşı şiddete başvurusu, yerleşim yerlerini bombalaması yüz binlerce Suriye vatandaşının ölümüne, milyonlarca Suriyelinin ise ülkelerini terk etmesine sebep olmuştur. Özgür Suriye Ordusu’nun kurulması ve Esad’a bağlı güvenlik güçlerinin özellikle Rusya ve İran sayesinde mukavemetini nispeten koruması ile de kriz bir iç savaşa doğru sürüklenmiştir. Dış aktörlerin gerek Esad rejimi gerekse muhalefet tarafında müdahil oldukları kriz ülke çapında bir sıcak çatışma alanı doğurmuştur (Sandıklı ve Sermin, 2014:8). Sonrasında ise olayların ilk başlangıcından günümüze kadar yaşanan 12 yıllık sürecin de açıkça ortaya koyduğu üzere ülke bir iç savaşa sürüklenmiş, nihayetinde 21.yüzyılın en büyük trajedilerinden birisine sahne olmuştur.

1.3.5 Suriye’de İç Savaş ve Mevcut Durum

Arap Baharı sürecinde Suriye’de başlayan eylemler sonucunda gibi muhalefet açısından Tunus, Mısır ve Libya’daki kesin ve etkili bir sonuç ortaya çıkmamıştır. Bunun en temel nedenlerinden biri ise kuşkusuz Suriye’de mevcut olan küresel ve bölgesel aktörlerin çıkarlarıdır. Çıkarları vesilesiyle olaylara müdahil olan güçlerin etkisiyle ülkede farklı bölgelerde isyancı çatışma alanları genişlemiştir. Bu nedenle bölgede küresel ve bölgesel bir güç mücadelesi başlamıştır (Sandıklı ve Semin, 2014:8-12).

Suriye’de 12’nci yılını geride bırakan iç savaş bugüne değin arkasında ölüm ve bolca trajedi bırakarak devam ediyor. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) tarafından hazırlanan 28 Temmuz 2022 tarihli raporda, geçen 12 yıllık süreçte iç savaş nedeniyle 350,209 kişinin hayatını kaybettiğini, yaklaşık 13,5 milyon kişinin ise yurtlarını terk etmek zorunda kaldığını açıklamıştır (OHCHR, 2022).

Suriye’de iç savaşın başlaması ile birlikte bir çok bölgesel ve küresel güç sürece dahil olmuştur. Bu devletlerle birlikte bölgede devlet dışı aktörler olarak bir çok örgüt de ortaya çıkmış ve savaşın tarafı olmuştur. Bu örgütler çıkar ilişkisi dahilinde farklı ülkeler tarafından desteklenmiş ve kullanılmıştır. Bu nedenle Suriye iç savaşının tam olarak anlaşılması için ortaya çıkan örgütlerin bilinmesinde yarar görülmektedir. Bu kapsamda iç savaşın şekillenmesinde rol oynayan bölgede hakimiyet alanı elde eden terör örgütleri; Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve Halk Savunma Birlikleri (YPG)’nin ve rejim karşısında bulunan muhalifler tarafından kurulan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)’nun faaliyetleri hakkında kısaca bilgi verme ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu kapsamda Suriye’de başlayan iç savaş ile birlikte bölgede önemli ölçüde etkinliğini arttıran ve hakimiyet alanı kazanan terör örgütlerinden ilki İŞİD/DEAŞ olarak karşımıza çıkmaktadır.

2003 yılında ABD’nin Irak işgaline direniş amacıyla kurulan örgütün kurucusu Afganistan’da ABD’ye karşı savaşmış olan Ürdünlü Ebu Mus’ab Zerkavi’dir (Gürler ve Özdemir, 2014:116). Örgüt ilk olarak “Cemaatu’t Tevhid ve’l-Cihad” ismini kullanmış ve burada Irak el-Kaidesi adına faaliyetlerde bulunmuştur. Örgütün var

olma amacı, Irak'a karşı savaşan güçlere karşı koyarak geri çekilmelerini sağlamak, Irak hükümetini görevden el çektirmek, Şii nüfusu en aza indirmek ve şeriat hükümleriyle idare edilen bir İslam Devleti kurmak olmuştur (Karadeniz, 2022:44). 2010 yılında örgütün başına Ebubekir el- Bağdadi geçmiştir. Suriye'de iç savaşın başlamasıyla birlikte ortaya çıkan iktidar boşluğundan yararlanan örgüt Suriye'de etki alanını genişletmeye başlamıştır. Otorite boşluğundan olabildiğince faydalanan örgüt hakimiyet alanını genişletmiş ve 2013 yılında Irak Şam İslam Devleti'ni kurduğunu ilan etmiştir. Ancak El-Kaide'nin aksi tavır takınması üzerine örgüt isim değişikliğine giderek İslam Devleti olarak yeni ismini ve hilafet makamı olarak Ebubekir El-Bağdadi'yi ilan etmiştir (www.hürriyet.com, 2014).

IŞİD, 2016 yılına gelindiğinde toprak işgalini genişleterek Cerablus, Tel Abyad ve Rakka bölgelerini hakimiyeti altına almıştır. Zengin petrol sahalarına sahip bulunan bu bölgeler örgüte hatırı sayılır bir finans kaynağı yaratmıştır. Suriye'nin kuzey doğusunda olduğu kadar güneyinde de hakimiyet alanı kurmak isteyen örgüt, Suriye rejiminden ziyade muhaliflerle çatışmış ve muhaliflere önemli darbeler vurmuştur (Gürler ve Özdemir, 2014:135). Süreç içerisinde iktidar alanını genişleten örgütün hakimiyet alanı özellikle uluslararası aktörler ve onların desteklediği yerel unsurlarca daraltılmış ve nihayetinde Suriye'nin güneyinde küçük bir alanda sıkışıp kalmış ve etkisini önemli ölçüde yitirmiştir.

Suriye'de etki alanını genişleten ve dünyanın farklı bölgelerinde milisleri vasıtasıyla eylemlerde bulunan IŞİD konusunda uluslararası alanda da ciddi bir rahatsızlık oluşmuş ve örgütle mücadele önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Bu kapsamda ABD örgütle mücadeleyi bir başka silahlı terör örgütünü eğitip silahlandırma yöntemiyle yapmayı tercih etmiştir. Suriye'de rejim karşıtı tarafta bulunan PYD/YPG terör örgütü bu amaçla ABD tarafından desteklenmektedir (Çalışkan, 2016:5-6).

PYD terör örgütü, 17 Ekim 2003'te PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın İmralı'dan verdiği talimatlar ve PKK 8. Kongresi'nde; 'Türkiye'nin yanı sıra İran, Irak ve Suriye'de de yeni örgütlenmelere gidilmesi' yönünde alınan kararlar doğrultusunda kurulmuştur. Kuruluşunun ardından Suriye'de hedeflenen özerkliği

sağlamak amacıyla Halk Savunma Birlikleri (YPG) ve Kadın Savunma Birlikleri (YPJ) adıyla silahlı unsurlar oluşturmuştur (İçişleri Bakanlığı, 2017). Suriye’de iç savaşın başlamasıyla birlikte oluşan otorite boşluğundan faydalanarak terör örgütü PKK’nın desteği ile birlikte özellikle Suriye’nin kuzeyinde gelişim alanı bulmuştur.

Batı ve özellikle ABD’nin IŞİD ile mücadele şemsiyesi altında önemli destekler sağladığı örgüt, ABD’nin de teşviki ile terör örgütü PKK ile ilişkilendirilmesinin önüne geçmek amacıyla ismini Suriye Demokratik Güçleri (SDG) olarak değiştirmiştir (www.milliyet.com, 2017). 2011 yılında PYD’nin kuruluşunun ilan edilmesi ile başlayan süreç günümüze gelindiğinde Suriye’nin yaklaşık 1/3’ünü kapsayan bir alanda PYD tarafından kontrol edilen 3 ayrı Kanton (Afrin, Kobani,Cezire) oluşturulmasına neden olmuştur (Anadolu Ajansı, 2019). Halihazır durumda PYD, Suriye’nin kuzeyinde hakimiyet altında tuttuğu alanlarda özellikle ABD’nin ekonomik ve askeri yardımlarıyla varlığını sürdürmekte ve Suriye iç savaşının önemli bir aktörü olarak faaliyet yürütmektedir.

Yukarıda kısaca yer verilen IŞİD ve PYD doğrudan Suriye içerisinde ortaya çıkmamış ve Suriye’de rejim karşıtı muhalif grupta yer almayan dış kaynaklı örgütlenmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki örgüt rejim karşıtı muhalefetten ziyade meydana gelen otorite boşluğunu fırsat bilerek terör faaliyetleri ile kendilerine hakimiyet alanı elde etme çabası içerisinde olmuştur. İç savaşın beraberinde getirdiği kaos ortamından fazlasıyla yararlanarak çeşitli kazanımlar elde ederken esasen iç savaşın bu kadar uzamasına da bir bakımdan vesile olmuşlardır.

Suriye iç savaşında rejim karşıtı blokta yer alan en önemli silahlı güç Özgür Suriye Ordusu olarak adlandırılan yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriye’de ilk gösterilerin başlamasının ardından, Suriye Hava Kuvvetlerinden istifa eden Albay Riyad el-Esad ve bir grup asker tarafından kuruluş amacını "sistemi yıkmak için halkla birlikte çalışmak ve halkı sistemin silahlı ölüm makinelerine karşı korumak" olarak açıklayarak, 29 Temmuz 2011’de Özgür Suriye Ordusu kurulmuştur (www.bbc.com, 2011a). Temel hedefi rejimin hakimiyetine son vermek olan ÖSO yapısal olarak bir çok irili ufaklı muhalif grubun bir araya gelmesiyle oluşmuş, organik anlamda tam bir bütünlük arz edemeyen bir organizasyon yapısına sahiptir.

Suriye'deki toplumsal olayların hemen akabinde silahlı bir aktör olarak ÖSO'nun sahneye çıkması beraberinde bir takım eleştirileri de getirmiştir. Nitekim Esad rejiminin Suriye'de yaptığı yıkım ve katliamlara ÖSO da dahil edilmeye çalışılmış, bu mümkün olmamışsa da yıkımın bir diğer sorumlusu olarak gösterilmekten kurtulamamıştır. Batı'nın Suriye meselesine bakış açısını da değiştirmiş, Esad rejimini masum sivilleri vuran zalim diktatörden, isyancılarla savaşan devlet başkanı pozisyonuna getirmiştir. Bu bağlamda ÖSO'nun kuruluşunun zamanlama açısından çok da doğru olmadığı ifade edilebilir. Ancak her şeye rağmen ÖSO, Suriye'de Arap Baharı ile birlikte gelişen süreçte ve sonrasında rejim karşısında önemli bir rol oynayarak, özellikle Türkiye'nin yaptığı sınır ötesi hareketlerin da etkisiyle Suriye'nin bazı bölgelerinde hakimiyet sağlamıştır. Halihazırda rejim karşıtı muhalif grupların içerisindeki en etkin ve güçlü grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriye'de iç savaşın ilk dönemlerinde kaos ortamını çok iyi bir şekilde değerlendiren İŞİD/DEAŞ artık etkisini tamamen yitirme noktasına gelirken, Suriye'nin kuzeyinde ABD desteğinde hakimiyet alanını geliştiren PYD bu bölgede belirli bir hakimiyet alanı sağlamış gözükmektedir. İç savaşın başlarında yakaladığı dış desteği bugün önemli ölçüde yitiren ÖSO ise Türkiye'nin desteği ile belli başlı bölgelerde hakimiyet kurmuş ve mücadelesine devam etmektedir. Suriye iç savaşı arkasında yıkım ve acı bırakarak 12 yıldır devam etmektedir. Dönem dönem güç dengeleri değişse de mevcut durumda savaşın galibini açıkça ilan etmek mümkün gözükmemektedir. Ancak Esad rejiminin savaşın ilk yıllarına nispeten özellikle Rusya'nın açık desteği ile belli bir oranda gücünü ve hakimiyetini pekiştirdiğini söylemek mümkündür. Savaş, halen uluslararası ve bölgesel aktörlerin müdahil olduğu ve kazananını açıkça öngörülemediği bir noktada olsa da, 12 yıllık süreçte beraberinde getirdiği sorunlar silsilesi nedeniyle uluslararası toplum ve bölgesel aktörler için Esad'ın ne pahasına olursa olsun gitmesi fikri artık cazibesini kaybetmiştir.

1.4. Arap Baharı Sürecinde Türkiye'nin Suriye'ye Yönelik Dış Politikası

Suriye'de Arap Baharı süreci başladığında Türkiye-Suriye ilişkileri tarihinde hiç olmadığı kadar iyi düzeydeydi. Nitekim Suriye'de ilk hareketlenmelerinin başladığı

döneme denk gelen 6 Şubat 2011’de Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile Suriye Başbakanı Naci Itri birlikte Asi nehri üzerinde yapılacak olan “Dostluk Barajı”nın temelini atmıştır (Miş, 2012:272). Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da meydanlar hareketlenmişken düzenlenen bu törende en fazla merak edilen konu Suriye’nin gelişen olaylar karşındaki tutumunun ne olacağı olmuştur. Başbakan Erdoğan törende yaptığı konuşmada Suriye ile gelişen ilişkilere vurgu yapmış, pozitif bir gelecek perspektifi çizmiştir. Bu durum da Türkiye’nin Arap Baharı süreci ile ilgili olarak Suriye konusunda herhangi bir tereddüdü olmadığı şeklinde yorumlanmıştır (www.milliyet.com, 2011).

Her ne kadar Arap Baharı sürecinin henüz Suriye’de tam olarak etkisini göstermediği bu dönemde Türkiye’nin verdiği mesajlar olumlu bir hava yaratmışsa da Suriye’de sokak hareketlerinin başlamasıyla birlikte Esad rejiminin göstericilere yönelik sert tutumu, ilişkilerin yavaş yavaş gerilmesine neden olmuştur. Ankara yönetiminin Esad rejimine yönelik olarak daha olayların ilk başladığı günlerden itibaren yaptığı reform çağrıları da karşılık bulmamış ve ilişkiler süreç içerisinde iyice zayıflamıştır. Bu süreçte Ankara’nın da Suriye muhalefetine karşı net bir tavır almaması ve muhalefetin birçok kez toplantılarını Türkiye’de yapması Esad rejimin rahatsız etmiş ve ilişkileri karşılıklı olarak bitirme noktasına getirmiştir.

2011 yılı ortasında özellikle Ramazan ayının hemen öncesine denk gelen dönemde Esad rejiminin muhaliflere karşı uyguladığı şiddet artık neredeyse katliam boyutlarına ulaşmış ve duruma Ankara sert tepki göstermiştir. Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamada: “...Türkiye, mübarek Ramazan ayında barış ve huzur dolu bir ortam yaratılması için çalışılmasını beklerken, Mübarek Ramazan ayının hemen arifesinde yaşanan bu gelişmelerden, bütün İslam dünyası ile birlikte derin hayal kırıklığı ve üzüntü duymuştur. Söz konusu operasyonların Suriye’de asayişin sağlanmasına herhangi bir katkısı olmadığı gibi, yapılması gereken reform sürecini son derece olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür operasyonlar ve şiddet çözüm değil, çözümsüzlük getirmektedir. Suriye yönetimi bu gerçeği artık idrak etmelidir. Mevcut gelişmeler, Suriye yönetiminin meselenin barışçı yollardan çözümü konusundaki niyetini ve samimiyetini sorguya açmaktadır. Türkiye, Suriye Hükümetine operasyonlara son vermesi, çözüm için siyasi yöntemlere, diyaloga ve barışçı

girişimlere yönelmesi çağrısını bir kez daha tekrarlamaktadır. ” İfadelerine yer verilmiştir (www.trthaber.com, 2011).

Bu açıklamanın ardından Hama’da Esad rejimince gerçekleştirilen katliamdan sonra dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 9 Temmuz’da Şam yönetimine son bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Nitekim tüm bu girişimlerin sonuçsuz kalması ve Esad rejiminin şiddetinin devam etmesi üzerine iki ülke arasında ipler kopmuş ve Türkiye Suriye yönetimine yönelik olarak bazı yaptırımlar açıklamıştır (www.yenişafak.com, 2011). Bu açıklamayla birlikte artık Türkiye-Suriye ilişkileri tamamen kopmuş, Ankara sürecin başında çözüme yönelik reform yapılmasından yana olan tavrını zamanla rejim değişikliğinin tek çözüm olduğu tezine doğru kaydırmıştır.

1.4.1 Açık Kapı Politikası

Suriye’de iç savaşın başlamasıyla birlikte milyonlarca insan da süreç içerisinde yerlerinden olmuştur. Esad rejiminin zulmünden kaçan Suriyeliler öncelikle komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu kapsamda Türkiye’ye ilk olarak 29 Nisan 2011’de çatışmalardan kaçan 250-300 kişilik Suriyeli grup gelmiştir. 2009 yılında Suriye ile vizeleri kaldırma yönünde alınan karar dolayısıyla Türkiye, Suriye vatandaşlarına kapılarını sonuna kadar açmış ve savaştan kaçan her bir Suriyeliyi ülkesinde misafir edeceğini ilan ederek “açık kapı” politikası izlemiştir (İhlamur Öner, 2014:43). İç savaşın giderek derinleşmesi ile birlikte Suriye’den Türkiye’ye mülteci akını da katlanarak artmıştır. 2012 yılından itibaren hızlı bir artış içerisinde giren Suriyeli mülteci sayısı, 2021 yılında süreç içerisinde en yüksek seviyesine çıkarak 3.737.369 kişiye ulaşırken, 2022 sonu itibariyle 3.543.837 kişi olmuştur (www.goc.gov.tr, 2022).

Türkiye, Suriye’de Arap Baharı kapsamında halk hareketlerinin başlamasından hemen önce ve sonrasında Esad yönetimi ile var olan iyi ilişkilerini de kullanarak reform çağrısında bulunarak, göstericilerin meşru taleplerinin dikkate alınmasını istemiştir. Ancak süreç içerisinde Esad rejiminin bu çağrıya kayıtsız kalması ve dahası göstericiler üzerine ölüm yağdırması Türkiye – Suriye ilişkilerinin kopmasına neden olmuştur. 911 km sınır hattına sahip olan komşusunda meydana gelen karışıklıklar Türkiye’ye savaştan kaçan mültecilerin akın etmesini de beraberinde

getirmiştir. Esad rejimi karşısında tutum değişikliğine giden Türkiye krizin ilk başlarında gösterdiği reform yanlısı tutum yerine Esad rejiminin gitmesini öncelik haline getirmiştir.

Suriye'deki karışıklık, sınır komşusu Türkiye için önemli tehdit unsurlarının ortaya çıkmasına da neden olmuştur. İç savaş sürecinde ortaya çıkan otorite boşluğu nedeniyle özellikle Suriye'nin kuzeyinde hakimiyet alanı bulan terör örgütleri Türkiye için en önemli tehdit unsuru olmuştur (Orhan, 2014:30-45). Bölgede etkinliğini artıran PYD, aynı çizgide hareket ettiği PKK paralelinde Türkiye topraklarının da bir kısmını içerisine alan bağımsız bir Kürt devleti kurma amacını gütmektedir (Sandıklı ve Semin, 2014:241). Sınır hattında ortaya çıkan PKK ve PYD tehdidi ile birlikte IŞİD tarafından Türkiye içerisinde gerçekleştirilen kanlı terör eylemleri Türkiye'nin Suriye'de yaşanan iç savaşa güvenlik ekseninde müdahil olması sonucunu doğurmuştur (Altundeğer ve Yılmaz, 2016:293).

1.4.2 Sınır Ötesi Harekatlar ve Mevcut Durum

Özellikle PYD'nin, Münbiç üzerinden Fırat Nehri'nin batısına yayılma çabası Türkiye'nin bölgeye yönelik askeri müdahale seçeneğine yönelmesinde etkili olmuştur. Bu kapsamda Türkiye temel olarak Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması, mültecilere yönelik güvenli alan oluşturulması ve güneyinde olası bir terör devleti kurulmasını önlemek amacıyla bölgeye Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı adını verdiği harekatları düzenleyerek, bölgede düzenin ve istikrarın sağlanmasına katkı sağlamıştır (www.mfa.gov.tr, 2020).

Türkiye, Suriye krizine kalıcı ve barışçıl bir çözüm bulunabilmesi için uluslararası girişimlere destek vermiştir. Bu kapsamda Viyana toplantılarının zeminini hazırlamış ve Suriye konusunda aynı yaklaşımı benimseyen ülkeler ve Uluslararası Suriye Destek Grubu üyesi ülkelerin katılımıyla düzenlenen toplantılara katkı sağlamıştır. BM Güvenlik Konseyinin, 18 Aralık 2015 tarihinde ilk defa siyasi çözüm için belirli bir takvimi ortaya koyan 2254 sayılı karar neticesinde çözüm için muhalefet ve rejim heyetlerinin Cenevre'de bir araya gelmesi ön görülmüştür. Türkiye'nin yürüttüğü yoğun diplomasi trafiği neticesinde, 2015 Aralık ayında Riyad'da oluşturulan Suriye muhalefeti Suriye Müzakere Komisyonu temsilcilerinden oluşan heyetler, 2016 Ocak

ayından itibaren Cenevre’de BM arabuluculuğunda yürütülen dolaylı görüşmelere Suriye muhalefetini temsilen katılmaya başlamışlardır.

Ayrıca olağan toplantılara ilaveten, Türkiye, Rusya ve İran arasında Astana görüşmeleri gerçekleştirilmiş, bu görüşmeler ile Suriye’de kısmi olarak sağlanan ateşkes sürecinin devamlılığı hedeflenmiştir. Astana garantörü üç ülke Türkiye, Rusya ve İran bugüne kadar beş kez Devlet Başkanları düzeyinde bir araya gelmiştir. Astana platformu, Suriye’deki ihtilafın sona erdirilmesine somut katkı sağlayan yegâne uluslararası girişim olmayı sürdürmektedir. (www.mfa.gov.tr, 2020).

Türkiye Suriye’de iç savaşın başladığı ilk günden buyana bölgeye yönelik aktif bir politika izlemiştir. Krizin ilk aşamasında rejime yönelik reform çağrısını üst seviyeden iletmiş, topraklarına gelen bütün Suriyeli mültecilere kucak açmış ve krizin çözümü için gayret göstermekten geri durmamıştır. Ancak süreç içerisinde rejimin baskı ve şiddet kullanımını artırmasıyla birlikte Türkiye pozisyonunu değiştirerek Esad’ın olmadığı bir Suriye fikri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu durumda dahi bölgede kalıcı bir barışın tesisine yönelik proaktif bir politika izlemiş çözüm arayışı içerisinde olmuştur. Bugün gelinen noktada savaşın üzerinden 12 yıl gibi uzun bir süre geçmiş ve bu süreç arkasında sorunlar yumağı bırakmıştır. Türkiye bölgenin istikrara kavuşması ve maruz kaldığı Suriye kaynaklı sorunları hafifletmek için bugün de büyük bir gayretin içerisinde. Nitekim 28.12.2022 tarihinde Rusya’da gerçekleşen ve Rusya, Türkiye ve Suriye Savunma Bakanlarının katıldığı toplantıyla yeni bir süreç te başlamış oldu (www.bloomberght.com, 2022).

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYELİ SİĞINMACILAR, TÜRKİYE VE AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITLIĞI

Çalışmanın bu bölümünde 2011 yılından itibaren Türkiye'deki sayıları sürekli artarak 3,5 milyon düzeyine ulaşan ve 2015 yılı ile birlikte Avrupa'ya yoğun bir şekilde göç eden Suriyeli sığınmacılar konusuna değinilecektir. Akabinde ise Türkiye'de de son dönemde etkisi yoğun olarak hissedilen göçmen karşıtlığı konusu Avrupa özelinde Almanya, Fransa, Avusturya ve Macaristan örnekleri üzerinden incelenecektir. Türkiye'de göçmen karşıtlığı ile ilgili son dönemde gelişen tutumların arka planında bulunan tehdit algıları ele alınacaktır. Göçmen karşıtlığına ilişkin olarak, Türkiye örneğinde daha ziyade Suriyeli sığınmacılar özelinde bir değerlendirme yapılacaktır. Bu kapsamda çalışmanın literatür taraması için, araştırma konumuzda yayınlanmış makaleler, tezler, kitaplar, tarihi kayıtlar ve raporlar gibi eserler taranmış, incelenmiştir. Bu sayede çalışmaya katkı sağlayacak bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgilerin tasnifi yapılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

2.1. Suriyeli Sığınmacılar

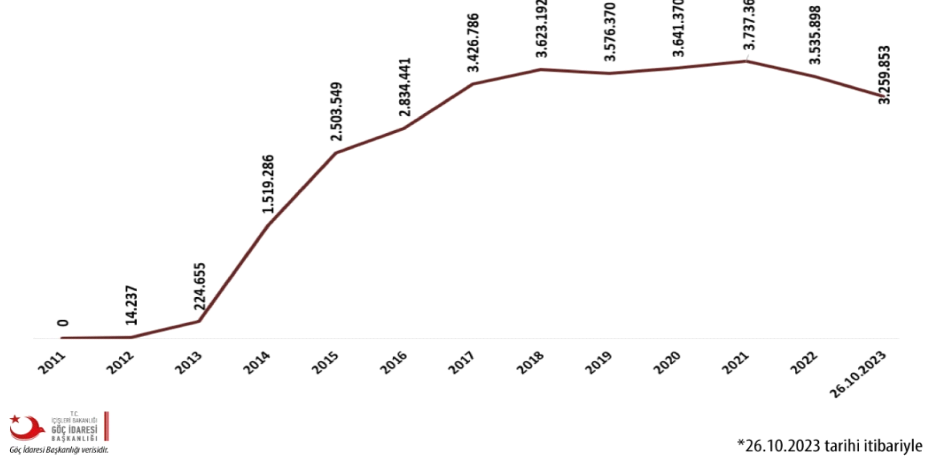
Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin 17 Aralık 2010'da kendisini yakmasıyla başlayan ve Arap Baharı olarak adlandırılan süreç, bölgede köklü değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Buazizi'nin yaktığı ateş hızlıca yayılmış ve birçok bölge ülkesi protesto gösterilerine sahne olmuştur. Bazı ülkelerde nispeten kansız olarak geçirilen bu süreç

bazı bölge ülkeleri içinse savaş ve yıkım getirmiş adeta bahar kışa dönmüştür. İç savaşlar beraberinde kitlesel hareketleri ve nüfus değişimlerini getirmektedir. Arap Baharı ile birlikte Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da gelişen süreç Tunus, Mısır, Libya gibi bazı ülkelerde protestocuların taleplerinin yerine getirilmesi ve rejim değişikliği ile sonuçlanırken Suriye'de ise 12 yılı geride bırakan bir iç savaşı beraberinde getirmiştir (Ansani ve Daniele, 2013:2).

Arap Baharı olarak adlandırılan süreç ve hareketler sonrasında, sosyal ve siyasal alanda bir takım değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler öncelikle Tunus, Libya ve Mısır gibi ülkelerde ciddi şekilde hissedilmiş ve yönetsel değişiklikler yaşanmıştır. Bu hareketlerin en sonucusu ise 2010 yılında Suriye'de muhalefetin Beşşar Esed rejimine yönelik başlattığı protesto hareketleri ve buna karşılık Esed rejimi tarafından protestolara karşı başlatılan Suriye'deki çatışmalar ve halen süregelen iç savaştır (Güneş, 2013: 2). Suriye'de yaşanan iç savaş hali neticesinde, çoğunluğunu Arapların oluşturduğu Suriye halkı ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır (Dürgen, 2015: 98). Suriye'de rejim, sahip olduğu dış destek sayesinde varlığını devam ettirirken, ülke savaş alanına dönüşmüş ve milyonlarca Suriye vatandaşı yurtlarını terk ederek sığınmacı olmak zorunda kalmıştır.

2021 yılı sonu itibariyle savaş nedeniyle 6.8 milyon Suriye vatandaşı yaşam alanlarını terk ederek mülteci konumuna gelmiş ve 129 ülkeye dağılmış, yaklaşık 6.9 milyon Suriye vatandaşı ise ülke içerisinde yerlerinden edilmiştir. Halihazır durumda Suriyeli mülteciler dünya genelindeki toplam mülteci sayısının %27'lik kısmını oluşturmaktadır. Suriyeli sığınmacılar genellikle Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi sınır komşusu ülkelerde yoğun olarak yaşam alanı bulmuşlardır. Türkiye'ye Suriye'den ilk toplu nüfus hareketi, 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay İli Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısından 252 kişilik bir grup halinde gerçekleşmiş, ardından gelişen süreçte girişler 2015 yılına kadar kesintisiz şekilde devam etmiştir (Erdoğan, 2015: 317-318).

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

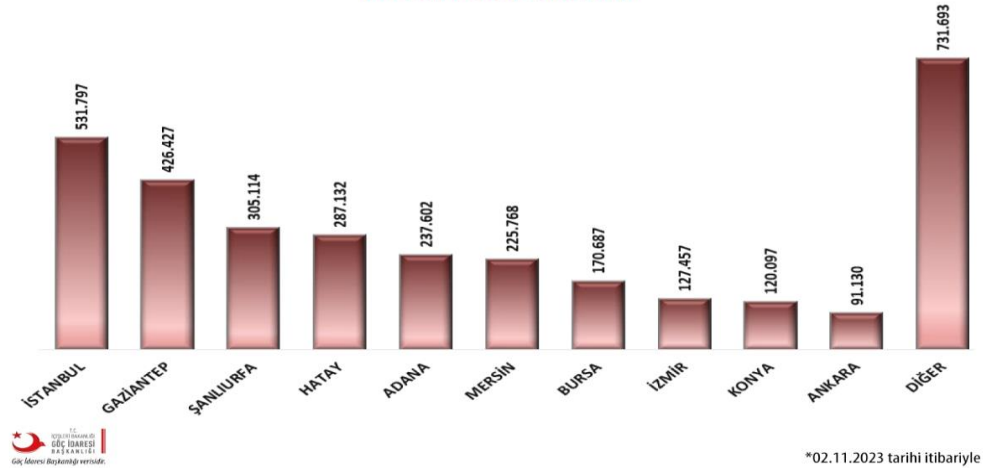

Şekil 2 Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi:09.11.2023.

Bu kapsamda göç idaresi başkanlığından alınan yukarıdaki tablodaki verilere bakıldığında 3.259,853 kişinin ülkemizde Geçici koruma kapsamında ikamet ettiği görülmektedir (www.goc.gov.tr : 2023) Bir başka kaynakta ise 2021 yılında 3.7 milyon Suriye vatandaşına ev sahipliği yapan Türkiye, dünyada da en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır (UNHCR, 2021). Göç idaresi Başkanlığının verilerinde bu durum doğrulanmaktadır.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

Şekil 3. Suriyelilerin İllere göre dağılımı.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 09.11.2023

Şekil 3 incelendiğinde geçici koruma kapsamında ülkemizde bulunan Suriyelilerin bulunduğu ilk 10 İl’de ciddi bir yoğunluğun olduğu görülmektedir.

Suriye iç savaşı bir yandan küresel ve bölgesel güçlerin mücadelesine sahne olurken diğer taraftan devam ettiği 12 yıllık süreçte yüz binlerce Suriyelinin hayatına mal olmuştur. İki ateş arasında kalan sivil halk ya ülkede kalıp ölümü göze almakta ya da ülkeyi terk edip daha güvenli ve iyi yaşam koşullarına ulaşmayı amaçlarken hayatlarını kaybetmektedir. Hayatta kalabilenler ise yabancı bir coğrafyada asgari şartlarda hayat mücadelesine devam etmeye çalışmaktadırlar.

2.1.1. Yakın Bölge Ülkelerindeki Durum

BMMYK tarafından yayımlanan “Zoraki Yer Değiştirme Küresel Trendler 2021” raporu verilerine göre dünya genelinde 89.3 milyon kişi yerinden edilmiş ve bunların 27.1 milyonu mülteci konumuna gelmiştir. Dünya genelinde mülteci konumuna gelenlerin milliyetlerine göre dağılımında ise 6.8 milyonluk bir nüfus ile Suriye ilk sırayı almakta ardından ise 4.6 milyon ile Venezuela gelmektedir. Rapora göre mülteci konumuna gelenlerin % 72’lik kısmı komşu ülkelere sığınarak hayatlarını sürdürmektedirler. Bu kapsamda mülteci konumuna gelen 6.8 milyon Suriye vatandaşının 3.7 milyonu Türkiye’de bulunurken, 840.900 Suriyeliye Lübnan, 673.000 Suriyeliye ise Ürdün ev sahipliği yapmaktadır. Kalan yaklaşık 1.5 milyon Suriyeli mülteci ise dünyanın 126 ülkesine dağılmış durumdadır. Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak komşu ülkelere yerleştiği görülürken, Suriye’ye komşu olmayan ülkeler arasında en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ülkenin ise 621.700 kişilik Suriye vatandaşını barındıran Almanya olduğu görülmektedir (UNHCR, 2021).

Sınır ülkeleri, mevcut konumları itibarıyla, olası bir kitlesel göç hareketinden en fazla etkilenen ülkeler olmaktadır. Bu kapsamda Arap Baharı süreci ile birlikte başlayan Suriye iç savaşının ortaya çıkardığı mülteci krizinin etkilerini en derinden hisseden ülkeler Suriye’nin sınır komşuları olan Türkiye ile birlikte Lübnan ve Ürdün olmuştur. Suriye’ye komşu olan Lübnan ve Ürdün yaklaşık 1.7 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Lübnan için Suriye, ortak tarihsel miras ve toplumsal yakınlık nedeniyle diğer bölge ülkelerine nazaran farklılık arz etmektedir.

Suriye’de patlak veren iç savaş öncesi dönemde de Lübnan’da yoğun bir Suriyeli nüfus varlığını sürdürmekteydi. Özellikle 1950’li ve 1960’lı yıllarda ekonomik nedenlerden ötürü Lübnan’a yoğun bir Suriyeli işçi göçü yaşanmıştır. O dönem ekonomik, kültürel ve sosyal yapı bakımından Ortadoğu’nun İsviçre’si olarak anılan ülke Suriyeliler için cazibe merkezi olmuş ve süreç içerisinde birçok Suriyeli Lübnan’a yerleşmiştir (Jagarnathsingh, 2016;6). 1950 ve 1960’lardaki işçi göçünün yanı sıra Suriye’nin bölgeye olan özel ilgisi ve Lübnan’ı kendi parçası olarak algılaması Lübnan’daki Suriye etkisini başka bir boyuta taşımıştır. Nitekim 1990’larla birlikte Taif Anlaşması sonrasında Suriyelilere sağlanan korumanın ve imkanların artması ile birlikte Lübnan’da bulunan Suriyeli sayısı da hızla artmıştır (Tinas, 2017:3).

Sınır komşusu olmasının yanı sıra dil ve sosyal yapı itibariyle de benzer özelliklere sahip olması, Lübnan’ı Suriye iç savaşı sonrasında büyük bir mülteci akını ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu ortak sosyal ve etnik yapının yanı sıra Lübnan’ın Suriye ile ilişkilerinin tarihsel yapısı nedeniyle de ortaya çıkan fiili durumla birlikte iç savaştan kaçan Suriyeliler öncelikle Lübnan’da bulunan akrabalarının yanına sığınma arayışı içerisinde olmuşlardır. Lübnan Suriye ile köklü ilişkileri nedeniyle ülke içerisinde azımsanmayacak ölçüde Suriyeliye ev sahipliği yaparken, Suriye iç savaşı sonrasında ülkeye başlayan mülteci akını ile birlikte neredeyse ülke nüfusunun %15’ini Suriyeliler oluşturmuştur. Dünya Bankası verilerine göre 2021 sonu itibariyle 5.5 milyonluk nüfusa sahip olan ülkede yaklaşık 840.900 Suriyeli mülteci bulunmaktadır (The World Bank, 2021). Bu kapsamda BMMYK verilerine göre 2021 sonu itibariyle her 7 Lübnanlıya karşılık olarak 1 Suriyeli Lübnan’da yaşamaktadır (UNHCR, 2021;2).

Lübnan süreç içerisinde iç savaştan kaçarak ülkesine sığınan Suriyelilere yönelik olarak farklı politikalar benimsemiştir. Nitekim Suriye’de olayların başlamasıyla birlikte Lübnan sınırlarına akın eden Suriyelilere yönelik olarak ilk etapta, mevcut ikili anlaşmalardaki düzenin devam ettirilmesi doğrultusunda, “karışmama prensibi” çerçevesinde hareket edilerek zımnen açık kapı politikası uygulanmıştır. Bu uygulamanın altında yatan en önemli gerekçenin Libya ve Mısırda olduğu gibi olayların kısa sürede nihayete ereceği beklentisi olmuştur. Ancak Suriye’de sürecin

uzaması ile birlikte Lübnan hükümeti de sığınmacılara yönelik politikasını değiştirmiştir. 1951 Cenevre sözleşmesine taraf olmayan Lübnan, Filistinli mülteciler konusunda yaşadıklarının da etkisiyle ülkesine sığınan Suriyelileri mülteci olarak tanımlamaktan çekinmiş ve mülteci kampları kurulmasına izin vermemiştir. Nitekim 2014 yılında kurulan yeni hükümetle birlikte Suriyelilerin ülkeye girişlerine kısıtlama getiren yeni bir politika uygulamaya başlamış ve bu kapsamda yalnızca turizm, eğitim, iş seyahati gibi nedenlerle gelen Suriyelilerin ülkeye girişlerine izin verilmiştir (Tınas, 2020;21). Nitekim 2015 yılında ise Lübnan'a gelen Suriyeli mültecilerin BMMYK tarafından kayıt altına alınması uygulamasına son verilerek ülkeye gelişlerin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Lübnan son 10 yıllık periyotta oldukça çalkantılı bir dönem geçirmiştir. Ülkede patlak veren siyasi kriz 2014-2016 arasında hükümet kurulmasını engellerken, ülke ekonomik krizin de pençesine düşmüş durumdadır. Tüm dünyayı etkisine alarak küresel ölçekte tedarik zincirlerini sekteye uğratan Covid-19 salgınıyla beraber kriz daha da derinleşmiştir. Nihayetinde 4 Ağustos 2020'de Beyrut Limanı'nda meydana gelen büyük patlama sonucu limanın tamamen kullanılamaz hale gelmesi ülke ticaretine büyük darbe vurmuş ve krizi daha da derinleştirmiştir. Nitekim 2021 yılı itibariyle işsizliğin %14,5 olduğu ülkede ekonomi %7 daralmış ve enflasyon % 154 düzeyine gelmiştir. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacıların ülkeye gelmeye başladığı 2011 yılı ile karşılaştırıldığında kişi başına düşen gelirin 7.914 dolardan 2021 sonu itibariyle 4.136 dolara gerilediği göze çarpmaktadır (The World Bank, 2021).

Tüm bu göstergeler birlikte değerlendirildiğinde Lübnan halkı ve siyaseti geri gönderme yöntemleri konusunda farklı düşünmekle beraber her ne olursa olsun Suriyelilerin evlerine gönderilmesi gerektiği konusunda hemfikir gözükmektedir. Nitekim 2018 yılında Esad rejimi ile anlaşılan hükümet Suriyelilerin geri gönderilmesi konusunda rejimle birlikte çalışmış ve resmi makamlarca açıklanan verilere göre 390.000 Suriyeli ülkelerine geri dönmüştür (Euronews, 08.11.2019). Nitekim Lübnanlı bakan Issam Şerafeddin, yaptığı açıklamada Suriye hükümeti ile yapılan iş birliği neticesinde her ay 15 bin Suriyelinin ülkelerine geri gönderilmesinin planlandığını ve bu geri dönüşün Suriye, Lübnan ve BMMYK koordinasyonunda olmasının planlandığını açıklamıştır (BBC, 26.09.2022).

Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak buldukları bir diğer bölge ülkesi ise Ürdün'dür. Lübnan gibi tarihinde Filistin meselesi dolayısıyla mülteci tecrübesi bulunan ülke Suriye iç savaşı ile birlikte başlayan Suriyeli sığınmacı akımına diğer komşu ülkeler Türkiye ve Lübnan'a nazaran daha az maruz kalmıştır. Bu görece daha az sığınmacı ile karşı karşıya kalmasının en önemli nedenlerinden biri ise coğrafi konum olarak Suriye'de çatışmaların daha az olduğu güney doğu bölgesinde yer almasıdır. Ürdün komşusu Lübnan'dan farklı olarak gelen Suriyeliler için BMMYK ile işbirliği içerisinde kamplar kurma yoluna gitmiş ve sınırı geçen Suriyeliler gerekli kayıt işlemlerinden sonra bu kamplara yerleştirilmişlerdir. Ancak süreç içerisinde artan sığınmacı sayısı ile birlikte kampların yetersiz kalması nedeniyle Suriyelilerin bir kısmı şehirlere yerleştirilmeye başlanmıştır. Nitekim güncel durumda Ürdün'de bulunan Suriyeli sığınmacıların yaklaşık % 80'lik kısmı şehirlerde yaşamaktadırlar (Pirinççi, 2018;50).

BMMYK/UNHCR Global Trends 2021 raporu verilerine göre 2021 yılı sonu itibariyle Ürdün'de 637.000 Suriyeli mülteci bulunmaktadır (UNHCR, 2021). Dünya Bankası verilerine göre 2021 yılı sonu itibariyle 11.148.278 kişilik nüfusa sahip olan ülkede Suriyeli mülteciler nüfusun yaklaşık % 5'lik kısmına tekabül etmektedirler (The World Bank Jordan, 2021). Komşusu Lübnan gibi Ürdün de 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf değildir. Bununla birlikte mülteci kavramına yabancı bir ülke de değildir. Nitekim Arap-İsrail savaşı neticesinde binlerce Filistinli mülteciye ev sahipliği yapmak durumunda kalmış ve kitlesel hareketleri yakından deneyimlemiştir. Bu tecrübenin de etkisiyle Ürdün, ülkeye gelen Suriyelileri doğrudan mülteci olarak tanımlamaktan kaçınmış ve BMMYK ile 1998 yılında imzalanan mutabakat doğrultusunda "Prima Facie" yani "Varışta Mülteci" olarak adlandırmıştır (Bel-Air, 2016;2-3).

Suriye'de iç savaşın başlamasıyla birlikte sınır ülkelerine başlayan kitlesel hareketlenmeler karşısında açık kapı politikası uygulayan Ürdün, savaşın uzaması nedeniyle Suriyeli sığınmacılardan kaynaklı ciddi bir ekonomik baskı altına girmiştir. Nitekim Ürdün hükümeti 2013 yılından itibaren dönemselsel olarak sınır kapılarını kapatarak Suriyelilerin Ürdün'e geçmelerine engel olmaya çalışmıştır.

2014 yılından itibaren ise ülkede bulunan Suriyeli sığınmacıların ülke üzerindeki mali külfetinin artması gerekçesiyle Suriyelilerin sağlık hizmetlerine ücretsiz erişimini sınırlanmış ve ücret karşılığında bu hizmetlerden yararlanmalarına karar vermiştir (Francis, 2015:9).

Suriye’de iç savaşın başladığı 2011 yılından 2017’ye kadar olan süreçte Ürdün, insani politikalar kapsamında Suriyelilere kapılarını açmıştır. Lübnan örneğinde olduğu gibi iç savaşın uzaması ve her geçen gün ülkede bulunan Suriyelilerin sayısının artması, Ürdün’ün Suriye iç savaşı sürecinin başındaki tutumunun değişmesine neden olmuştur. Bunlara ek olarak mevcut ekonomik koşulların kötüleşmesi de beraberinde sığınmacılara karşı daha az hoşgörüyü getirmiştir. Nitekim Ürdün hükümeti de Lübnan’daki sürece benzer şekilde Ürdün’de bulunan Suriyelilerin ülkelerine dönüşünün teşvik edilmesi ve hızlandırılması için çalışmalar yoğunlaşmıştır.

2.1.2. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar

BMMYK 2021 verilerine göre 2021 yılı sonu itibariyle dünya genelinde 27.1 milyon kişi mülteci konumuna gelmiştir. Suriyeli mülteciler ise 6.8 milyon kişi ile toplam sayının % 27’sini oluşturmaktadır. Türkiye, misafir ettiği 3.8 milyonluk göçmen ile dünya genelinde en fazla “mülteci” barındıran ülke konumundadır. Türkiye’den sonra dünya üzerinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olan Kolombiya’nın 1.8 milyon kişiye ev sahipliği yaptığı göz önüne alındığında Türkiye’nin bu alanda açık ara en fazla külfet ile karşı karşıya olan ülke olduğu görülmektedir (UNHCR, 2021).

Arap Baharı süreci ile birlikte Suriye’de başlayan iç savaş ve neticesinde ortaya çıkan Suriyeli sığınmacı sorunu, başta bölge ülkeleri olmak üzere geniş bir coğrafyayı 10 yılı aşkın bir süredir etkilemeye devam etmektedir. Şüphesiz bu etkinin en derinden hissedildiği ülkelerin başında ise Türkiye gelmektedir. Türkiye 911 kilometre sınır hattına sahip olduğu ve Osmanlı döneminde aynı devlet çatısı altında bulunmanın getirdiği tarihi ve kültürel bağ nedeniyle Suriye’de başlayan savaş ve ardından ortaya çıkan sığınmacı sorununa farklı bir perspektifle

yaklaşmıştır. Bu kapsamda sınırlarına yığılan kitlelere kapılarını şartsız olarak açmıştır.

Türkiye’de sığınmacılar ve mülteciler hususundaki yasal zemin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumlarına Dair Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde belirlenmiştir. Ancak Cenevre Sözleşmesi’ne coğrafi sınırlama (çekince) koyulmuş ve bu sınırlama çerçevesinde Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelenlere mültecilik hakkı tanınmazken, sadece Avrupa ülkelerinden gelecek sığınmacılar için mültecilik statüsü kabul edilmiştir (Erdoğan, 2015:3 21).

Bu nedenle de Suriye iç savaşı nedeniyle sınırlarına yığılan binlerce Suriyeliye açık kapı politikası uygularken, gelen Suriyelileri de 1951 sözleşmesi gereği mülteci olarak tanımlamamıştır. Türkiye ilk etapta gelen Suriyelilere yönelik olarak “misafir” tanımını kullanmayı tercih etmiştir. Uluslararası hukukta karşılığı bulunmayan bu tanım, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun yürürlüğe girmesi sonrasında “geçici koruma statüsü” ile değiştirilmiş ve Suriye’den gelen sığınmacılara yönelik olarak uluslararası hukuk bağlamında karşılığı olan ve sığınmacılara çeşitli hak ve koruma imkânı sağlayan bir statü oluşturulmuştur.

Suriye’den Türkiye’ye ilk olarak 29 Nisan 2011 tarihindeki göç dalgası neticesinde 252 Suriyeli gelmiş ve bu sayı 2012 yılı sonuna gelindiğinde 14.237 kişiye ulaşmış, 2013 sonu itibariyle ise 224.655 kişi olmuştur. Süreç içerisinde en dramatik artış 2014 yılında yaşanmış ve Suriyeli sığınmacı sayısı yaklaşık 7 kat artarak 1.519.286 kişiye ulaşmıştır. Bundan sonraki süreçte de Suriyeli sığınmacı sayısı genel olarak hemen her yıl artış göstermiş ve 2021 yılında en yüksek seviyesine ulaşarak 3.737.369 kişiye ulaşmış nihayetinde 2022 yılı sonu itibariyle ise 3.535.898 kişiye ulaşmıştır. Bu sayı 26 Ekim 2023 tarihindeki verilere göre 3.259.853 olarak belirtilmiştir. (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Suriye’deki karışıklıktan kaçarak Türkiye’ye gelen Suriyeliler kurulan geçici barınma merkezlerine yerleştirilmiştir. Bu kapsamda ilk etapta 10 şehirde 26 geçici barınma merkezi kurulmuş ve 256.971 Suriyeli bu merkezlerde barındırılmıştır. Ancak süreç içerisinde gelen Suriyelilerin sayısındaki büyük artış geçici barınma

merkezleri dışında da Suriyelilerin misafir edilmesini gerekli kılmıştır. Bu kapsamda geçici barınma merkezi sayısı kademeli olarak azaltılmış ve 2020 yılı itibariyle 5 ilde 7 geçici barınma merkezi aktif olarak kalmıştır. Güncel dönemde ise bu merkezlerde 47.525 Suriyeli barındırılmaktadır. Geçici Barınma Merkezlerinde yaşamlarını sürdüren Suriyelilerin sayısının 47.525 olduğu ve Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısının 3.5 milyon kişi olduğu göz önüne alındığında Suriyelilerin % 90’ından fazlasının geçici barınma merkezleri dışında Türkiye’nin farklı şehirlerine dağıldığı görülmektedir. Bu kapsamda en fazla Suriyelinin bulunduğu il, 539.697 kayıtlı Suriyeli ile İstanbul’dur. İstanbul’u sırasıyla Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya ve Ankara takip etmektedir. Bu 10 ilin barındırdığı toplam Suriyeli sayısı resmi verilere göre 2.755.409’dur. Kalan 758.367 Suriyeli ise Türkiye’nin kalan 71 şehrine dağılmış durumdadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2020).

Türkiye Suriyeli sığınmacıların ülkeye kabulü ve kayıt altına alınması ve devamında ülke içerisindeki hareketlerinin izlenebilirliği hususunda yukarıda değinilen bölge ülkelerinden farklılık göstermektedir. Zira Lübnan ve Ürdün’de Suriyeli mültecilerin kayıtları ve diğer prosedür işlemleri BMMYK tarafından gerçekleştirilmesine karşın Türkiye, bütün kayıt ve sonrasında gerekli takip işlemlerini kendi kurumları vasıtasıyla gerçekleştirmekte ve Suriyelilerin iâşe ve temel yaşamsal giderlerinin karşılanmasının büyük bir kısmını da kendi iç kaynaklarından sağlamaktadır. Özellikle krizin ilk dönemlerinde AFAD tarafından koordine edilen süreç, Göç İdaresi Başkanlığının kurulması ile birlikte bu kurumun sorumluluğuna verilmiş ve 81 ilde teşkilatlanmasının bulunması sayesinde de Suriyeli sığınmacılar ile ilgili iş ve işlemler hızlı ve etkin bir şekilde yürütülebilmektedir (Pirinççi, 2018:47).

Sahip olduğu coğrafi konumun özelliği itibariyle Asya ve Afrika’dan Avrupa’ya geçiş yapmak isteyen göçmenlerin öncelikli rotası olmuştur. Bu nedenle de göçmen kavramıyla aşinalığı uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Türkiye münferit ve kitlesel göç hareketleriyle geçmişinde defaatle karşılaşmış olmasına rağmen Suriye iç savaşı ile birlikte gelişen süreç farklı tecrübeleri de beraberinde getirmiştir. Zira göçmenler için genel itibariyle Avrupa’ya ulaşma noktasında bir geçiş güzergahı olan ülke Suriye krizi ile birlikte yeni bir olguyla karşılaşmış ve transit ülke olma niteliğinin

yanı sıra artık hedef ülke konumuna gelmiştir. Dolayısıyla da göç olgusu hakkındaki geçmiş tecrübelerinden farklı olarak ülkede yerleşik hale gelen sığınmacıların neden olduğu çeşitli sorunlar ve özellikle yabancıların toplumla uyumlaştırılmasına yönelik süreçlerle karşı karşıya kalmıştır (İçduygu ve Yüksek, 2010:442).

Suriye’de iç savaşın başlamasının üzerinden yaklaşık 12 yıl geçmiş olmasına rağmen ülke henüz düzene kavuşmamıştır. Dolayısıyla ülkelerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca Suriyeli için yurtlarına dönüş henüz tam anlamıyla mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte Suriyelilere kapılarını açan ve onları “misafir” eden ülkeler için de Suriyeliler konusu, her geçen gün derinleşen bir sorun olma yolunda ilerlemektedir. Nitekim iç savaşın başlamasıyla birlikte Suriyelileri kabul eden Türkiye dahil bölge ülkeleri krizin kısa vadede çözüleceğini düşünmüşler ve politikalarını bu minvalde oluşturmuşlardır. Ancak zaman içerisinde kriz daha da derinleşmiş ve neticede 12 yılı geride bırakırken, sığınmacıları kabul eden bölge ülkelerini de sürekli büyüyen bir göçmen sorununun içine çekmiştir.

Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında da ele alınacağı üzere uzayan misafirlikle beraber ev sahibi ülke vatandaşlarının da homurdanmaları artmıştır. Ülke içerisinde Suriyeli sayısının 3.5 milyon gibi yüksek bir düzeye çıkması, gelen Suriyelilerin gettolaşması ve pandemi süreci ile birlikte tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik daralma sonucunda var olan iş olanaklarının paylaşılmak istenmemesi toplum içerisinde huzursuzluğun başlamasında etkili olmuştur.

2.1.3. Suriyeli Mültecilerin Avrupa’ya Ulaşma Çabası

Dünya genelinde mülteci konumuna düşen insanların büyük kısmının ilk etapta kendi ülkelerine kara veya deniz sınırı olan komşu ülkelere göç ettikleri ve buralarda barındıkları bilinmektedir. Zira BMMYK verilerine göre de dünya genelindeki mültecilerin % 72’sinin komşu ülkelerde barındığı aynı zamanda mültecilerin % 83’lük kesimine ev sahipliği yapan ülkelerin düşük ve orta gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir (UNHCR, 2021:2).

Hayatta kalma içgüdüleriyle komşu ülkelere doğru oluşan bu göç hareketleri, süreç içerisinde daha iyi yaşam koşullarına ulaşma isteği neticesinde görece yüksek gelir

düzeyine sahip gelişmiş ülkelere doğru kaymaktadır. Dünyanın gördüğü en büyük yıkımlardan olan II. Dünya Savaşı sonrasında hızlı bir toparlanmaya giden Avrupa, savaştan sonra 21. yy başına kadar olan süreçte çok sayıda göçmeni bünyesinde barındırmış ve günümüzde de barındırmaya devam etmektedir. Bu bağlamda iç savaş süreciyle birlikte milyonlarca Suriyeli öncelikle bölge ülkelerine sığınmaya çalışmış ve başta Türkiye olmak üzere Lübnan ve Ürdün gibi komşu ülkeler Suriyelilere kapılarını açarak ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'ye ve diğer bölge ülkelerine sığınan Suriyelilerin çoğunluğu, zaman içerisinde daha iyi yaşam olanaklarına ulaşma amacıyla Avrupa'ya gitme eğiliminde olmuşlardır.

Şekil 4. Mültecilerin Türkiye Üzerinden Avrupa'ya Göç Rotası

Kaynak: NTV, <https://www.ntv.com.tr/dunya/siginmacilar-avrupaya-ulasmak-icin-hangi-rotalari-izliyor.plTxpU-KZk6Kxw7IHffu7g> Erişim Tarihi: 14.12.2022

Şekil 3 teki göç rotası üzerinden Avrupa'ya yönelen insan hareketleri sonucunda, BMMYK 2021 verilerine göre Avrupa'daki toplam mülteci sayısı % 3 düzeyinde artarak 7 milyonun üzerine çıkmış ve AB ülkeleri içerisinde 1.3 milyon mülteci ile

en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir. Almanya'nın ev sahipliği yaptığı 1.3 milyon mültecinin 621.700'ünü Suriyeliler oluşturmakta ve bu itibarla Suriye'ye komşu olmayan ülkeler arasında en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ülke olarak karşımıza çıkmaktadır (UNHCR, 2021:14-17).

Bu doğrultuda özellikle Avrupa, daha fazla göçmen kabulüne ve barındırmaya karşı isteksiz davranmaktadır. Nitekim 2016 yılının Mart ayında Türkiye ile imzalanan anlaşma ile Suriyelilerin Avrupa'ya olan akının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Almanya Şansölyesi Merkel ve Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın liderliğinde yürütülen süreç sonucunda AB-Türkiye göç anlaşması olarak bilinen uzlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşma neticesinde, özelde Suriyelilerin Avrupa'ya geçişini genel de ise tüm düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya erişimini sınırlayan bazı tedbirler alınması kararlaştırılmıştır (Collett, 2016:1).

Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından 18 Mart tarihinde AB ile Türkiye arasında varılan mutabakata ilişkin bilgilendirme yapılmıştır. Yapılan açıklamada, mutabakatın yasa dışı göçü engellemek için yapıldığı ve bu kapsamda Yunan adalarında 4 Nisan 2016 tarihinden itibaren alınacak her bir Suriyeli için yine bir Suriyelinin Avrupa'ya gönderilecek olmasının Ege'de düzensiz göçün önüne geçeceği belirtilmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2016). Her ne kadar Bakanlığın açıklamasında söz konusu mutabakatın Ege'de düzensiz göçün önüne geçeceği ve bu vesile ile Türkiye'yi Avrupa'ya geçişte transit ülke olma konumundan çıkaracağı vurgulanmış ise de 2016'dan bugüne gelinen süreçte Ege'den Yunan adalarına olan göçmen hareketi nispeten azalmasına rağmen son bulmamıştır. 2015 yılında Yunanistan'a geçen göçmen sayısı 857.363 iken bu sayı mutabakatın yapıldığı 2016 yılında 176.906'ya, 2017 yılında 35.052'ye kadar gerilemişken 2018 yılından itibaren tekrar artmaya başlamış ve 2019 yılında 71.386 kişi olarak gerçekleşmiştir (Euronews, 06.03.2020).

Göç hareketinin başlangıcından hemen sonra, ilk sığınma ülkesinde veya kendi ülkelerinde olan sığınmacılar, potansiyel olarak daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilecekleri başka bir ülkeye göç etme eğiliminde olabilmektedirler. Ekonomik ve politik olarak kırılgan kaynak ülkeden komşu olan başka bir kırılgan ülkeye geçmek,

sığınmacıların hayatlarını devam ettirmeleri için çoğu zaman güvenli bir ortam sağlamayabilmektedir. Başka bir deyişle, sığınan ülkenin ekonomik veya diğer özellikleri sığınma talebinde bulunan kişinin ilk tercihi ile uyumlayabilir. Bu nedenle, sığınmacılar iltica ülkesinden daha iyi bir yaşama erişmek için başka bir ülkeye göç etmek isteme eğiliminde olabilmektedirler (Şimşek,2023:494-495).

2.2. Göçmen Karşıtlığı ve Nedenleri

Göç hareketlerinin yoğunlaşması ile birlikte başta göçmenler için hedef ülke konumunda bulunan gelişmiş ülkeler olmak üzere, göç hareketlerine doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalan tüm ülkelerde göçmenler ile ilgili olumsuz düşünce ve kanaatlerin yayılmaya başladığı görülmektedir. Göçmenler konusundaki bu olumsuz düşünce ve kanaatlerin çıkış noktası göçmenlerin var olan hayat tarzı, kimlikler veya ekonomik refah üzerinde bir tehdit unsuru olarak görülmesi olarak ifade edilebilir.

Bu kapsamda çalışmanın bu kısmında göçmen karşıtlığı olgusunun altında yatan sebepler literatürde nu konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalardan yararlanmak suretiyle analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Suriyeliler özelinde göçmenlerin neden olduğu belli başlı sorunlar içerisinde sıkça dile getirilen ekonomik, sosyal, güvenlik ve hukuki sorunlar ele alınarak, bu olguların göçmen karşıtlığının hedef ülke toplumları içerisinde zemin bulmasına ne düzeyde etkisi olduğu incelenmiştir.

2.2.1 Göçmenlerin Neden Olduğu Sorunlar

Özellikle son çeyrek yüzyılda dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen karışıklıklar ve savaşlar nedeniyle milyonlarca insan yurtlarını terk etmek zorunda kalarak mülteci konumuna gelmiştir. BM verilerine göre 2021 yılı sonu itibariyle dünya üzerinde 89.3 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir. Bunların 53.2 milyonu ülkeleri içerisinde yer değiştirmek zorunda kalırken, 36.1 milyon kişi ise ülkeleri dışında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmıştır (UNHCR, 2021;1). Son dönemde mülteci sayısında meydana gelen büyük artışlar yabancılara karşı olumsuz tavırları ve hatta yabancı karşıtlığını da beraberinde getirmiştir.

Çeşitli nedenlerden dolayı yurtlarını terk ederek farklı coğrafyalarda yeni bir yaşam umuduna sarılan göçmenler gittikleri yerlerde her zaman büyük bir hoşgörü ile karşılaşmamakta, kimi zaman ise gittikleri yerlerde yerel halk tarafından istenmemektedirler. Bu istenmeme durumunun altında yatan önemli nedenlerden birisi de göçmenlerin gittikleri ülkelerde neden oldukları sorunlar ya da bir başka deyişle yerel halk tarafından var olan sorunlara göçmenlerin neden olduğu algısıdır. Esasen göç olgusu yalnızca bireylerin ya da kitlelerin yalnızca fiziki olarak bir yerden başka bir yere gitmeleri olarak görülmemelidir. Fiziksel olarak yer değiştiren bireyler gittikleri yerlere kendi kültür ve yaşam biçimlerini de taşımaktadırlar. Başka bir deyişle kişilerle birlikte kültürler de yer değiştirmektedir. Dolayısıyla göçmenlerle birlikte hedef ülkenin toplumsal yapısında da bir takım değişikliklerin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Hedef ülke açısından, göçmenlerle birlikte toplumsal yapıda meydana gelen farklılaşma, bu duruma bağlı birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Göçmenler içinse yeni bir yaşam alanında var olmaya çalışmak, beraberinde sahip oldukları kültürel değerlerin ve özellikle dillerinin eskiye nazaran daha az yoğunlukta kullanımını ve zamanla etkinliğini yitirmesi riskini taşımaktadır (Chambers, 2014;19). Yerel halk tarafından öteki olarak görülen ve bu şekilde konumlandırılan göçmenler, toplumun ürettiği çeşitli ön yargılar neticesinde zaman içerisinde korku ve düşmanlığın odağı haline gelmektedirler. Süreç içerisinde toplumda meydana gelen çeşitli sorunlar doğrudan yabancılarla ilişkilendirilerek göçmenlerin yaşam şekillerine ve kültürel özelliklerine karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirmekte ve yabancılar toplum için tehlikeli olan kimseler olarak görülmektedirler (Bauman, 2018;82). Özellikle son yıllarda yoğun olarak göç alan ülkelerde ve toplumlarda göçmenlere karşı oluşan bu olumsuz yaklaşımlar giderek yaygınlık kazanmakta zaman zaman bu tutum göçmen karşıtlığına ve hatta yabancı düşmanlığına kadar uzanabilmektedir.

Göçmenler için yeni bir yaşam arayışı sonucunda yerleşilen yeni toplum içerisinde var olabilmek çeşitli zorluklar ve sorunlar ihtiva etmekle birlikte, hedef ülke yani göçmenleri bünyesine alan toplumlar için de çeşitli sorunları beraberinde

getirmektedir. Bu bölümde göçmenlerin hedef ülke toplumları açısından neden oldukları belli başlı sorunlara değinilecektir.

2.2.1.1 Ekonomik Sorunlar

Göçmenler ile yerel halklar arasındaki ilişkileri etkileyen en önemli hususlardan birisi şüphesiz ekonomi konusudur. II. Dünya savaşı sonrasında hızlı bir toparlanmaya giden Avrupa savaş nedeniyle kaybettiği iş gücünü temin edebilmek maksadıyla çeşitli ülkelerden işçi göçmenleri davet etmiş ve aradığı beşeri sermayeyi bu yolla tedarik etmiştir. Avrupa'da savaş sonrası iş gücüne olan talep zaman içerisinde işçi transferi ile karşılanmış olmasına rağmen kıtanın refah düzeyi nedeniyle günümüzde yabancılar için bir çekim merkezi olma özelliğini korumaktadır. Suriyeliler özelinde en yoğun olarak tartışılan konulardan biri de çalışma haklarıdır (Erdoğan, 2014: 27). Her ne kadar II. Dünya Savaşı sonrasında özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısıyla beraber Almanya özelinde göçmenlerin çalıştırılmak üzere talep edilmesi nedeniyle, bu kimselerin neden olduğu bir ekonomik sorundan bahsetmek mümkün olmasa da, günümüzde değişen ekonomik koşullar ve Almanya dışında Avrupa kıtasına da yoğun bir göç hareketinin devam ediyor oluşu, Avrupa'da göçmen kaynaklı çeşitli ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle yabancıların neden olduğu ekonomik sorunlar konusunu mülteciler özelinde ele almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Almanya II. Dünya Savaşının ardından ülke dışından işçi transferine başladığı dönemde % 2 düzeyinde bir işsizlik oranına sahipti bu durum Alman iş gücü piyasasının boşaldığı anlamını taşımaktaydı. İş gücü piyasasında görülen bu eksikliği gidermenin yegane yolu yabancı iş gücünü Almanya'ya getirmek olarak görülmüştür (Gumpel, 2011:2). Ancak bugün gelinen noktada durum 1960'lı yıllardan oldukça farklılık arz etmektedir. Eurostat verilerine göre 2022 yılında Avrupa Birliği'nin 27 üyesinin işsizlik ortalaması % 6,1 oranına yükselirken Euro Bölgesi işsizlik oranı % 6,7 olarak gerçekleşmiştir. En yüksek işsizlik oranları %13,8 ile İspanya ve % 11,7 ile Yunanistan'da görülmüştür. Yine Avrupa'nın sanayileşmiş önemli ülkelerinden Almanya'da %3, Fransa'da % 7,2 ve İtalya'da %7,8 oranında işsizlik kayda geçmiştir (Eurostat, 2023).

Savaş veya çeşitli sebeplerle yaşadıkları yerleri terk ederek mülteci konumuna gelen kişiler, sığındıkları ülkelerde özellikle 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında bir takım haklara sahip olmakla birlikte, yaşamlarını idame ettirebilmek için gelir kaynağı oluşturmak yani çalışarak hayatlarını kazanmak zorundadırlar. Ülke ekonomisine doğrudan katılan mülteciler doğal olarak istihdam konusunda arz talep dengesini etkilemektedirler. Aynı iş için daha fazla talep oluşması ile birlikte özellikle kayıt dışı ekonominin yaygın olduğu ülkelerde işverenler tercihlerini daha düşük ücretle çalışmayı kabul edebilen yabancılardan yana kullanmakta bu durum da yerel halk arasında işsizliğin artmasına veya daha düşük gelir düzeyinde çalışmayı kabul etmesi halinde refah kaybına neden olmaktadır (Sönmez, 2014 ;12).

Türkiye’de kamu çalışanları özelinde yapılan ve içerisinde açık uçlu soruların yer aldığı bir alan araştırmasında katılımcıların % 73,4’ü göçmenlerin Türkiye’nin ekonomisini olumsuz yönde etkilediğini düşündüğü gözlemlenmiştir. Katılımcılar göçmenlerin bir bakıma ekonomik yük olduğunu söylemektedir. Bu olumsuz algıda; işini kaybetme, fakirleşme ve kayıt dışılığın (vergi, sigorta vb.) artması gibi faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir (Andiç,2018:200-201).

Hedef ülkelere gelen göçmenler genel itibariyle yerli işçiler tarafından tercih edilmeyen belirli sektörlerde ve coğrafyalarda yerli işçilerin yerine asıl işçiler haline gelmektedirler. Göçmen işçilerin yerli işçilerin yapabilecekleri işlere talip olması sonucunda, yerli halk ile göçmenler arasında iş imkanlarına erişim hususunda bir rekabet oluşmaktadır (Dedeoğlu, 2018:54).

Avrupa’da insanları göçmenler hususunda rahatsız eden ve kaygılandırıcı durumlardan birisi de Kıtanın geçmişe nazaran nispeten yüksek işsizlik oranlarıdır. Yukarıda verilen işsizlik oranları da bu durumu desteklemektedir. Avrupa’nın birçok ülkesindeki insanlar artan göç nedeniyle işlerini kaybetme kaygısı taşımaktadır. Avrupa ülkelerinin birçoğunda göçmenler kayıt dışı olarak çalışmaktadırlar. Kayıt dışı istihdam ise beraberinde bir ekosistem yaratmaktadır. Denetimsiz ve kontrolsüz bir alan olan kayıt dışı ekonomi de bu atmosferde ortaya çıkmaktadır. Bu durum da ülkelerin kayıt dışı ekonomi ile birlikte başta vergi kaybı olmak üzere çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır.

Kayıt dışı ekonomi içerisindeki iş gücü gerek yerel halk gerekse göçmenlerden oluşabilmektedir. Nitekim bu hususta ismiyle müsemma olan bir durum söz konusu olduğu için net bir oran ya da rakamdan söz etmek olası gözükmemektedir. Ancak kayıt dışı ekonomi ve bunun yarattığı ekosistemin özellikleri olan; bu alanda çalıştırılacak kimselerin yasal bir koruma kalkanına sahip olamayacağı, devlet mekanizmasının sağladığı çeşitli sosyal hak ve imkanlardan yararlanamayacağı ve olası olumsuz durumlarda çok fazla sesi çıkmayacak kişilerin genellikle tercih edileceği gibi hususlar göz önüne alındığında ağırlıklı olarak göçmenlerin bu alanda istihdam edilebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Schneider'in 36 OECD ülkesini kapsayan ve 2003-2021 yılları arasında baz alan kayıt dışı ekonomi araştırmasından elde ettiği verilere göre 2021 yılı itibarıyla AB üyesi ülkelerde kayıt dışı ekonominin GSMH'ye oranı %17.3 düzeyindedir. Araştırma kapsamında AB üyesi ülkeler arasında en yüksek orana sahip ülke % 32,4 ile Bulgaristan olurken, en düşük oran ise % 6,9 ile Avusturya'da görülmüştür. AB'nin önemli ülkelerinden Almanya % 10, Fransa % 13,1 ve İtalya ise % 20,2'lik orana sahiptir (Schneider, 2022:302) . Bu oranlar, AB üyesi ülkelerin ekonomik büyüklükleri dikkate alındığında, çok büyük ekonomik hareketlere işaret etmektedir. İşte bu noktada kayıt dışı ekonomi ülkeler için doğrudan vergi kaybı anlamı taşıdığı gibi, illegal yapılanmaların olduğu bir ekosistem olması dolayısıyla da ülkelerin kamu güvenliğini tehdit eden bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda da değinildiği üzere göçmenler özelinde özellikle son çeyrek yüzyılda artan düzensiz göç ve bu yolla Avrupa'ya gelen göçmenler, hedef ülke için beraberlerinde birçok ekonomik sorunu da getirmektedirler. Hızla artan kayıt dışı göçmen sayısı, hedef ülkeler için baş edilmesi elzem bir sorun haline almaktadır. Bu kapsamda hem hedef ülke vatandaşlarının işlerini kaybetme korkusu hem de hedef ülkenin kayıt dışı ekonomi nedeniyle yaşadığı maddi kayıplar göçmenlerin neden oldukları ekonomik sorunların önde gelen türleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

İşverenler tarafından göçmenlerin hedef ülkelerde ucuz iş gücü veya kayıt dışı ekonominin bir bileşeni olarak görülmesi sonucunda yerli işçilerin çalışma

koşullarının olumsuz olarak etkilenmesinin yanı sıra devletler için de bir takım kayıpların ortaya çıktığı görülmektedir. Çalışma alanında yerli işçiler için ortaya çıkan haksız rekabet durumu, yerli işçiler için güvensizlik ortamını da beraberinde getirmektedir. Öte yandan ucuz iş gücü olarak görülen ve ağır şartlar altında çalıştırılan göçmenler ise ekonomik sorunların hem öznesi hem de nesnesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1.2 Sosyal Sorunlar

Göçmen kaynaklı olarak, transit ve hedef ülkelerde ortaya çıkan sorunların bir diğeri de sosyal sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında sosyal hayatta ortaya çıkan sorunların ele alınması noktasında düzenli göç kapsamında hedef veya transit ülkelerde bulunan göçmenlerden ziyade düzensiz göç neticesinde hedef ülkelere gelen yasa dışı göçmenler konunun öznesi olmaktadır. Nitekim yasa dışı yollarla üçüncü ülkelere gelen göçmenler genel itibariyle herhangi bir kayıt sürecinden geçmemekte bu durum da bu kişiler üzerinde kontrol mekanizmalarının işletilmesini olanaksız kılmaktadır.

Bireyin sosyal kimliği, bir sosyal gruba üye olma neticesinde bireyin benlik kavramında ortaya çıkan etki olarak ifade edilirken aynı zamanda bu sosyal kimlik, bireyin ait olduğu topluluğa karşı hoşgörü göstermesini sağlarken ait olmadığı gruba veya gruba ait olmayana karşı ise hoşgörüsüzlüğün temelini oluşturmaktadır (Cruch ve Ramachandran, 2009:2). Bu bağlamda günümüzde ulus devletlerden müteşekkil uluslararası sistemde genel olarak her bir devlet ve millet, ayrı birer sosyal kimliği temsil etmektedir. Göçmenler bu bağlamda farklı sosyal kimliklere sahip olan kimseler olarak gittikleri hedef veya transit ülkelerde sosyal hayatın içerisinde var olmakta, bu durumda beraberinde bir takım sorunları doğurmaktadır.

Düzensiz göç ve göçmenler nedenli sorunlar hususu ekonomik etkilerinin yanı sıra sosyal etkileri yönünden de üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim göçün kaynak ülke dışında hedef ve transit ülkelerde de çeşitli sorunlara yol açtığı bilinmektedir (Erdoğan, 2012:298). Öncelikle göç hareketleri ile birlikte hedef ülkeye yerleşen göçmenler ve yerel halk arasındaki en önemli farklılık “dil” olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerin dil öğrenme süreci toplumda bir

iletişim problemine neden olmakta, bu durum hem göçmen hem de yerel halk için sorunlu bir süreci beraberinde getirmektedir. Dil sorunu esas olarak diğer sorunları da beraberinde getirmektedir. Nitekim yabancı bir ülkede de olsa iletişim kurma ihtiyacı olan göçmenler, bu ihtiyaçlarını kendileri ile aynı dili konuşan diğer göçmenlerle birlikte yaşamaya yönelerek gidermeye çalışmakta bu yönelim de beraberinde gettolaşmayı getirmektedir.

Özellikle kitlesel göç hareketleri sonucunda yüksek sayıda yabancı kısa zaman dilimlerinde belirli ülkelere giriş yapmakta ve zamanla yerleşik hale gelmektedirler. Yabancı bir ülkede yeni bir hayat kurmaya çalışan göçmenler, insanın tabiatı gereği aynı dili konuşup aynı kültürü paylaştıkları kişilerle beraber olma içgüdüğü ile hareket etmektedirler. Bu yaklaşım sonucunda da her ülkede belirli bölgelerde kümeleşen yabancı topluluklar oluşmaktadır.

Genellikle göç alan ülkelerde, göçmenlerin yerleşim alanları olarak öne çıkan alanlar banliyö ve gettolar olmaktadır. Bu alanlar işsizlik ve gelir düzeyinin ülke ortalamasından oldukça farklılaştığı, güvenlik sorunlarının yoğun olarak görüldüğü yerleşimler olarak karşımıza çıkmaktadır (Yaman, 2017:105).

Yabancıların oluşturduğu gettolar genel itibariyle yerel halk tarafından nadir olarak uğranılan yerler olmaktadır. Yerel halka nazaran farklı toplumsal ve sosyo-kültürel özelliklerin mevcut olduğu bu bölgeler, zamanla kendi içerisinde farklı bir düzeni olan birimler haline gelmektedirler. Bu durum da toplumda yabancılarla karşı oluşan olumsuz tutumların önemli göstergelerinden biri haline gelmektedir. Yabancıların kendi içerisinde oluşturduğu gettolar yerel halkla entegrasyonun önündeki en önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra yerel halkın sosyal farklılıklardan ötürü göçmenlere karşı takındığı dışlayıcı tavır neticesinde göçmenler kendi birlikteliklerini koruma ve haklarını talep etme noktasında azınlık cemaati şeklinde bir kapalı toplum yapısına bürünmekte, bu kapalılık durumu ise yerel halka karşı gizli bir kitlesel saldırı yaratma riski taşımaktadır (Balcıoğlu, 2007:61).

Göçmenlerin kendi aralarında oluşturdukları nispeten kapalı toplum yapısı yerel halkla daha fazla etkileşim kurmalarını engellemekte dolayısıyla da yerel halkın

göçmenleri daha yakından tanıma ve gözlemlene fırsatını engellemektedir. Bu durum da yerel halkın göçmenlere karşı bakış açısını etkilemektedir. Farklı kültürel özellikleri taşıyan göçmenler, yerel kültür için bir çeşitlilik olmanın yanı sıra kapalı toplum olma özelliğinin belirgin bir şekilde görüldüğü gettolaşma nedeniyle bu çeşitlilik özelliğinden ziyade yerel kültür için bir tehdit unsuru olarak görülmektedirler.

Konu Avrupa özelinde ele alındığında genel itibariyle dinsel farklılığın sosyal sorunları oluşturan en önemli etkenlerden biri olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim son yıllarda Avrupa'ya olan göçmen hareketliliğinin büyük bir kısmının Ortadoğu ve Afrika gibi genel olarak müslüman ülkelerden kaynaklandığı dikkate alındığında Avrupa'da göçmenlerin neden olduğu sosyal sorunların başında dinsel kimliklerinden dolayı farklılık arz eden yaşam tarzlarının öne çıktığı söylenebilir. Öte yandan göçmenler genel itibariyle gittikleri hedef ülkede var olan toplumun kültürel yapısına uyum sağlayamamakta ve toplumsal normlara entegre olamamaktadırlar. Bu entegrasyon sürecinin sağlanamaması göçmenler için durumu daha da karmaşık bir hale getirirken, toplumsal hayatta ortaya çıkan bu uyumsuzluk beraberinde huzursuzluk ve sorunları da getirmektedir.

Tezimizin ana tartışma alanı olan Avrupa ve Türkiye karşılaştırması bağlamında ise göçmenler için genellikle transit ülke konumunda olan Türkiye, özellikle son 10 yıllık süreçte göçmenler için transit ülke olmanın yanı sıra hedef ülke konumuna gelmeye başlamıştır. Türkiye, Arap Baharı ile başlayan süreçte Suriye'de ortaya çıkan iç savaş neticesinde milyonlarca Suriyeli için yaşam alanı olmuştur. Bu durum Türk halkını daha önce deneyimlemediği yeni bir olgu ile karşı karşıya bırakmış ve göçmenler ve onların neden oldukları düşünülen sorunlar ülke gündeminin üst sıralarında kendisine yer edinmeye başlamıştır. Suriye'den Türkiye'ye sığınanların genel olarak Sünni Müslüman Araplar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin göçmenlerin neden olduğu sosyal sorunlar hususunda Avrupa'dan bazı farklılıklara sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Avrupa'da temel olarak sosyo kültürel farklılıklar din odaklı gözükmekte iken Türkiye'de aynı dine mensup olan Suriyelilerin neden olduğu sosyal sorunların kültürel özelliklerin farklılığından dolayı ortaya çıktığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Yapılan bir alan araştırmasında, göçmenlerin kültürel açıdan Türk toplumuna uyum sağlayacağını düşünenlerin oranı % 18,3 iken; uyum sağlamayacaklarını düşünenlerin oranı ise % 63,1'dir. Görüldüğü üzere göçmenlerin toplumumuz ile bütünleşmelerine olumsuz bakanların oranı olumlu görüşe sahip olanların 3 katından fazladır. Belirtilen bu görüşler ışığında, göçmenlerin Türk toplumuna uyum sağlayacağı konusunda katılımcıların beklentilerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. (Andiç,2018:62)

Yabancı veya yerli halk içerisinde olsun farklı kültürel ortamlara yerleştirilen bireyler kendilerini, tümünden yeni bazı durum ve olanaklar dizisi içinde bulurlar. Bunları öğreninceye kadar belirsizlik ve karmaşadan doğan gerilimi yaşarlar (Kurtbaş, 2014: 14). Bu durum neticesinde bir değerlendirme yapıldığında yerel halkın, ülkemizde bulunan yabancılardan büyük çoğunluğunu Suriyelilerin oluşturduğu kesime ve diğer yabancılara karşı olumsuz tutumlar geliştirme ihtimallerin oluşabilmesi muhtemel olabilir.

2.2.1.3 Güvenlik Sorunları

Göçmenler, özellikle de düzensiz göç sonucunda hedef ülkelere gelen düzensiz göçmenler, kaynaklı bir diğer sorun da güvenlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yaşamın en önemli unsurlarından birisi “güvenlik” olgusudur. Nitekim insanoğlu tarihin ilk dönemlerinden beri hayatta kalmak için elzem olan yemek, içmek gibi temel ihtiyaçlarından sonra barınma ve güvenlik ihtiyacını gidermek için çalışmıştır. Bu bağlamda güvenlik olgusu insan varlığının olmazsa olmaz bir parçası olarak görülmekte (Çoban, 2021:114), güvenlik endişesi de bu açıdan toplumsal hayatı derinden etkileyen ve toplumu çok hızlı bir şekilde konsolide edebilen bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son yıllarda göçmen karşıtı söylemler ABD ve Avrupa başta olmak üzere göçmen olgusu ile karşı karşıya olan hemen her ülkede giderek artmaktadır. Göçmen karşıtlığı söylemlerin temelinde bulunan hususların başında da güvenlik kaygıları gelmektedir. Avrupa'da yerel halkın çok az bir kısmı göçmenlerle ilgili en büyük endişesinin işlerini kaybetmek olduğunu ifade ederken, büyük bir kitle göçmenlerin

suç oranlarını artıracığından endişelenmektedir (Fitzgerald, Curtis ve Corliss, 2012:481-482). Özellikle Almanya, Fransa ve Hollanda gibi Avrupa'nın ileri demokrasi ülkelerinde son yıllarda hemen her seçim döneminde seçim propagandalarının göçmenler üzerinden kurgulandığı, temel vaatleri göçmenlerin gönderilmesine yönelik politikalar olan siyasi oluşumların ciddi oranlarda oy alarak toplumdaki destek gördüğü öncelikle göze çarpmaktadır. Avrupa'da kendisine hatırı sayılır ölçüde zemin bulan bu siyasal söylem, doğal olarak göçmenlerin tedirginlik yaşamasını ve aynı zamanda toplumun göçmenleri suç ve güvenlik kaygılarının odak noktası olarak görmesini beraberinde getirmektedir (Canatan ve Cansun, 2013:421).

Türkiye'de de göçmen karşıtı söylemler son birkaç yıldan beri belirgin hale gelmeye başlamıştır. Türkiye'deki göçmen karşıtı söylemlerin odağında Suriyeli sığınmacılar ve onların neden oldukları güvenlik tehditleri yer almaktadır. Halk arasında ülkemizde işlenen suçların büyük bir kısmının Suriyeliler tarafından işlendiğine yönelik bir algı bulunmaktadır (Kızmaz, 2018:414). Ancak bugüne kadar gelinen süreçte Suriyelilerin neden olduğu asayiş olayları gerçekten beklenenin çok altında gerçekleşmiştir. Nitekim ülkemizde bulunan Suriyelilerin yaygın olarak suç işlediklerine yönelik toplumda var olan algı (Memiş, 2015; Orhan ve Gündoğar, 2015; Kızmaz ve Döner, 2017) fiili durumla örtüşmemektedir.

Nitekim 2017 yılında TBMM'de İçişleri Bakanına verilen soru önergesi ile ülkemizde bulunan Suriyelilerin 2014/2017 yılları arasında karıştığı suçların bilgileri istenilmiştir. İçişleri Bakanlığınca, 2014 yılında ülke genelinde meydana gelen 1.870.374 olaydan 10.352 adedine Suriyelilerin karıştığı, 2015 yılında 1.858.120 olayın 13.557'sine, 2016 yılında 1.876.816 olayın 14.457'sine ve 2017 yılının ilk altı ayında ise 956.306 olaydan 7.157 adedine Suriyelilerin karıştığı, bu haliyle Suriyelilerin karıştığı olay sayısının bu periyotta meydana gelen olay sayısına oranının % 1,32 olduğu (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017) bildirilmiştir.

Böylesine büyük ve çaresiz bir topluluğun daha fazla güvenlik sorununa neden olacağı beklense de veriler gerçekte durumun bu şekilde olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, süreci yöneten ilgili yöneticilerin başarısı olmanın yanı sıra,

Suriye'den Türkiye'ye yönelik olarak gerçekleşen kitlesel göçü "ensar-muhacir" ilişkisi olarak görüp gelenlere bu minvalde davranma gayreti içerisinde olan Türk toplumunun kadim misafirperverliğinin de bir yansımasıdır. Meydana gelen ve yekun içerisinde çok az bir yer tutan bazı olaylar ise siyasi kökenli olmayıp daha çok sosyal ve ekonomik temellidir. Ancak misafirlik süresi uzadıkça, misafirliğin barındırdığı riskler de artmaktadır. Suriyelilerin içerisinde buldukları mevcut duruma daha fazla katlanma olasılıkları azalırken, aynı zamanda yerel halkın bazı sosyo-ekonomik hususları provokasyonların da etkisiyle çatışmaya dönüştürebilme olasılıkları yükselmektedir (Ağır ve Sezik, 2015:119).

Suriyelilerin ülkelerindeki yoğun şiddet hareketleri nedeniyle can ve mal güvenlikleri bulunmadığını düşünmeleri sonucunda, toplu olarak yapılan göçlerden en fazla Türkiye etkilenmiştir. Türkiye'de bulunan Suriyeliler meselesi sosyal ve ekonomik boyutlarıyla güvenlik sorununa dönüşme riski, Suriye sorununa kalıcı bir çözüm bulunamadığı sürece her zaman var olacaktır. (Ağır ve Sezik, 2015:118).

Bu kapsamda Suriyeliler özelinde en ciddi güvenlik riski yerel halk arasında var olan güvenlik endişesi ve bu yöndeki algının, bir provokasyon neticesinde, şiddet içeren kitlesel tepkiye dönüşme olasılığıdır. Türkiye'nin Suriye sınırına yakın kentlerinde yaşayan yerel halkın en büyük endişelerinden birisi de kendilerini terör saldırılarına açık ve hedef hissetmeleridir. Suriyelilerin kenar mahallelerde ve bir arada yaşamlarını sürdürmesi yerel halk ile uyum sürecini zorlaştırmakta ve uzun vadede güvenlik kaygılarının artmasına neden olabilecek bir zemin hazırlamaktadır. (Orhan ve Gündoğar, 2015:8).

2.2.1.4 Hukuki Sorunlar

Göçmen kaynaklı sorunların bir diğeri de hukuksal zeminde ortaya çıkan sorunlardır. Nitekim mültecilik ve benzeri statüler, bu statülere sahip olanlar açısından ve statüyü sağlayan idareler bakımından bir takım hak ve yükümlülükler doğurmaktadır. Bu hak ve yükümlülüklerden üzerinde uluslararası aktörlerce uzlaşmaya varılan ve ilgili devletlerce kabul edilmiş ilkeler ve kurallar uluslararası hukuk bağlamında mülteci hukukunu meydana getirmektedir (Peker ve Sancar, 1986:10).

Göç tarihinin insanlık tarihi kadar eskiye dayandığını (Yılmaz, 2014:16) belirtmekle beraber, günümüzde devletleri ve hatta uluslararası ilişkiler sistemini bir bütün olarak derinden etkileyen göç olgusuna yönelik somut adımlar II. Dünya Savaşı sonrasında atılmıştır. Nitekim BM'nin kurulması ile birlikte 14 Aralık 1950'de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, BMMYK, kurularak mülteciler ile ilgili hukuksal koruma sağlanması dahil her türlü sorunun çözümü noktasında görevlendirilmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2013:1016). BMMYK' nın yoğun çabaları sonucunda 28.07.1951 tarihinde mülteci hukuku için uluslararası temel bir belge niteliğine haiz olan ve günümüzde de mültecilik hususunu düzenleyen temel hukuki metin niteliğini haiz, 1951 Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır (Taşdelen, 2011:22).

1951 Cenevre Sözleşmesi hem tarih hem de coğrafi yönden kısıtlama hükümleri içermektedir. Bu bağlamda sözleşme 1951 tarihi öncesinde meydana gelen olayları referans noktası olarak mültecilik hakkını bu tarihten önce meydana gelen olaylar nedeniyle diğer şartları taşıması halinde yaşadığı yerleri terk eden kişiler için bir hukuki koruma alanı olarak belirlemiştir. Bu durumda 1951 sonrasında meydana gelen ve sonuçları itibariyle aynı koşullar oluşsa bile mültecilik hakkı sağlanamayacaktır. Benzer şekilde 1951 Cenevre Sözleşmesi, olayların Avrupa'da ya da Avrupa dışında gerçekleşmesi durumuna yönelik bir ayırım yaparak sözleşmeye taraf olan ülkelere seçimlik bir hak yaratmıştır. Dolayısıyla yalnızca Avrupa'da meydana gelen olaylar için mülteci statüsü veren devletler olduğu gibi coğrafi kısıtlamaya tabi olmaksızın nerede olursa olsun meydana gelen olaylar bir mültecilik durumu doğurmuşsa bu kişilere mültecilik statüsü tanıyan ülkeler de olmuştur.

Bu noktada 1951 Cenevre Sözleşmesi ile tam olarak düzenlenmeyen veya eksik kaldığı değerlendirilen bu gibi hususlar için 1967 yılında "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü" düzenlenerek aksaklıklar giderilmeye çalışılmıştır (Ergüven ve Özturanlı, 2013:1031). Ancak 1967 protokolünde, 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1/A/2 maddesinde yer alan 1951 tarihi öncesi ibaresi madde metninden çıkarılarak tarih bakımından sorun çözülmüş olsa da, coğrafi yönden var olan kısıt için herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi sınırlama çekincesi koyarak taraf olmuştur. Bu kapsamda Türkiye, 1994 yılında *Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*'i yürürlüğe koyarak mültecilerle ilgili mevzuatını oluşturmuştur. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi çekince şartı nedeniyle Avrupa dışından gelip ülkesinde iltica talep eden kişilere “mülteci” statüsü tanımamaktadır.

Bu kapsamda, 1994 yönetmeliğinin 3. Maddesinde; Avrupa devletlerinde meydana gelen olaylar sebebiyle dini, ırkı, bir topluluğa aidiyeti, siyasi düşünceleri yüzünden kendi devletinde izleneceği, zarar göreceği korkusundan vatandaşı olduğu kendi devleti ülkesi sınırları dışında bulunan ve kendi devletinin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen, vatandaşı olmadığı halde ikamet ettiği ikamet ülkesini terk eden ve ikamet ülkesine dönemeyen ya da korkusu nedeniyle dönmek istemeyen yabancılar mülteci olarak tanımlanmıştır. Ancak aynı maddenin devamında dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen ve benze sonuçlar doğuran olaylar nedeniyle ikamet ülkesine dönmek istemeyen yabancılar ise coğrafi çekince şartı doğrultusunda sığınmacı olarak nitelendirilmiştir.

Türkiye Avrupa dışından gelen kişilere mültecilik statüsü yerine geçici sığınma koruması sağlamaktadır. 2011 yılı Nisan ayından itibaren Türkiye'ye gelen Suriyeliler, “misafir” olarak tanımlanmıştır. Ancak bu tanımlamanın hukuki bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu nedenle, Ekim 2011 tarihinden itibaren Suriyeliler “geçici koruma statüsü” ne alınmıştır. Bu tarihten sonra Suriyelilerin durumuna ilişkin ilk hukuki düzenleme 30 Mart 2012 tarihli, 62 sayılı “Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” olmuştur. Bu yönerge ile Suriyelilerin “geçici koruma” altında oldukları kabul edilmiştir (Orhan, 2014:11).

1994 yönetmeliğinin Suriye'den gerçekleşen kitlesel göç hareketleri karşısında yetersiz kalması nedeniyle 2013 yılında 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası*

Koruma Kanunu (YUKK) düzenlenerek yürürlüğe konulmuştur. Kanunun 91. Maddesi ile kitleler halinde ülkemize gelen veya sınırlarımıza gelen kişilere geçici koruma sağlanabileceği hususu hüküm altına alınmıştır. Ancak geçici koruma statüsünün ne kadar olacağına dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir (Elçin, 2016:35).

Kanun'un 91. Maddesinin 2. Fıkrası uyarınca, geçici koruma sağlanabilecek kapsamdaki kişilerin Türkiye'ye girişi ve diğer işlemler hakkında uygulanmak üzere İçişleri Bakanlığınca Geçici Koruma Yönetmeliği hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur. Bu yönetmelik ile beraber ülkemizde bulunan Suriyelilerin hukuki durumlarına ilişkin karmaşa son bulmuştur. Yönetmelik'in mevzuattaki yerini almasıyla birlikte 2011 yılından itibaren geçici koruma bulmak için ülkemize gelen Suriyeliler resmi olarak geçici koruma kapsamına alınmışlardır (Büyükhana, 2021:81).

Mültecilik ve benzeri statüler, bu statülere sahip olanlar açısından ve statüyü sağlayan idareler bakımından bir takım hak ve yükümlülükler doğurmaktadır. Özellikle son yıllarda dünyanın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan savaş, iç karışıklık, açlık ve yoksulluk gibi durumlar çok büyük sayılarda insan topluluklarının daha iyi yaşam koşullarına sahip ülkelere iltica etmek istemelerine neden olmaktadır. Bu kapsamda uluslararası sözleşmelerle mültecilik statüsü tanınan kişilere yönelik hak ve yükümlülükler düzenlenmiştir. Ancak her geçen gün artan mülteci sayısı, iltica edilmek istenilen ülke idarelerini bu konuda isteksiz davranmaya ve iltica prosedürlerini işletmemek ya da olabildiğince zorlaştırma yoluna sevk etmektedir.

2.2.2. Göçmen Karşıtlığına Sebep Olan Temel Etkenler

Son yıllarda dünya genelinde göçmen sayısında çarpıcı artışlar meydana gelmiştir. Farklı bölgelerde patlak veren savaş ve karışıklıklar kitleleri göç etmek zorunda bırakarak, milyonlarca insanı yaşadığı yerleri terk ederek yeni bir hayat kurma arayışına itmiştir. Arap Baharı sonrasında Suriye'de patlak veren iç savaş, Rusya-Ukrayna savaşı, Afganistan'da çeyrek aşırı geride bırakan kaotik durum, İsrail'in yayılmacı yaklaşımı nedeniyle yurtsuz kalan Filistinliler, Venezuela'daki ekonomik kriz ve Afrika kıtasında yüz yıllardır süren yoksulluk

ve açlık bu göç hareketlerinin arkasında bulunan mevcut faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızın odak noktasında Suriyeli sığınmacılar olmasından dolayı, göçmen karşıtlığı hususu üzerinde durulurken daha ziyade Suriyeliler özelinde bir değerlendirmede bulunulacaktır. Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş ile birlikte ortaya çıkan düzensiz göç krizi başta Suriyeliler olmak üzere Suriye’ye sınır olan ülkeleri ve bir bütün olarak Orta Doğu’yu ve Avrupa’yı çeşitli yönlerden etkilemektedir. Suriye’nin komşuları düzensiz göç ile birlikte krizin insani boyutundan en fazla etkilenen ülkeler olmakla birlikte; gerek aldığı göçmenlerin nüfusuna oranı gerekse sahip olduğu kırılgan siyasi yapı, Lübnan’ın bu düzensiz göç akınından bölge ülkelerine nazaran daha fazla etkilenmesine neden olmuştur (Orhan,2014:41).

Düzensiz göç hareketleriyle birlikte, gerek kaynak ülkesine komşu ülkelerde gerekse hedef ülke konumundaki Avrupa ülkelerinde sayıları sürekli olarak artan düzensiz göçmen kitlesi, beraberinde yerel halk için bir dizi sorun ve nihayetinde bu sorunlardan beslenen göçmen karşıtlığı olgusunu gündeme getirmiştir.

Göçmen karşıtlığına ilişkin yapılan çalışmalarda, göçmen karşıtlığına sebep olan faktörlerin ve etkenlerin neler olduğuna yönelik tartışmalarda öne çıkan iki yaklaşımın çıkar temelli ve kimlik temelli yaklaşımlar olduğu göze çarpmaktadır. (Sides ve Citrin, 2007:478-480). Hem çıkar temelli yaklaşımda hem de kimlik temelli yaklaşımda göçmen karşıtlığının var oluşu için tehdit algısı öncelikli bir koşul olarak ele alınmıştır. Göçmen karşıtlığının ortaya çıkışı ile ilgili olarak tehdit algısının var oluşunu temele alan bu iki yaklaşım, tehdidin kaynağı ve doğası konusunda birbirlerinden farklılaşmışlardır (Aras ve Sağıroğlu, 2018:61). Bu minvalde göçmen karşıtlığının ele alınması noktasında bu iki yaklaşımın ana hatlarının kısaca açıklanmasında fayda görülmektedir.

2.2.2.1. Çıkar Temelli Yaklaşım

Çıkar temelli teoriler aynı zamanda “gerçekçi çatışma teorileri” olarak da ifade edilmektedirler (Pichler, 2010:446). Çıkar temelli yaklaşıma göre göçmen karşıtlığını

tetikleyen temel tehdit algısı sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Sides ve Citrin, 2007: 478). Çıkar temelli yaklaşımlara göre göçmenlerin var olan iş olanaklarını ele geçirecekleri ve bu durumun sonucunda yerel halk için iş imkanlarının daralacağı ve ücretlerin düşeceği endişesi, göç ve göçmen karşıtlığını ortaya çıkaran en önemli faktördür.

Çıkar temelli teorilerin temel savunusu az olan kaynaklar üzerindeki rekabetin göç karşıtlığını da beraberinde getirdiği yönündedir. Bir başka deyişle kişileri göçmen karşıtı tutum takınmaya yönelten sebep kişilerin maddi olanaklarına yönelik oluşan tehdit algısıdır (Lubbers, Gijsberts ve Scheepers, 2002:346-349).

Avrupa’da toplumun refah ve gelişmişlik göç veren ülkelere nazaran çok daha yüksek bir düzeyde olduğu bilinmektedir. Bu nedenledir ki Avrupa II. Dünya savaşı sonrasında sürekli olarak göçmenler için nihai varış noktası olarak görülmüştür. İlk etapta özellikle Batı Avrupa ülkelerinin düzenli göç kapsamında işçi transferi ile başlayan göçmen akını, sonraki süreçte yerini düzensiz göç hareketleri kapsamında refah seviyesi yüksek Avrupa ülkelerine ne pahasına olursa olsun ulaşmaya yönelik bir anlayışla bugün de devam etmektedir. Bu kapsamda Avrupa ülkelerinde göçmenlerin gelişine yönelik olarak mevcut refah seviyesini düşürecekleri algısı nedeniyle bazı kesimlerce karşı çıkılmakta, bu kapsamda göçmen karşıtı söylemler daha fazla duyulmaktadır.

Diğer yandan göçmen karşıtlığı olgusu, ekonomik olarak düşük gelir düzeyine sahip veya mesleki olarak nitelikli olmayan kişiler arasında daha yaygın olarak görülmektedir. Bu durum da genel itibariyle göçmen karşıtlığı hususunda politika geliştiren siyasi oluşumların söylemlerini işsizlik, ücretlerin azalacağı, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin seviyesini düşeceği gibi hususlar üzerinden şekillendirerek, var olan tehdit algısını derinleştirmelerini beraberinde getirmektedir (Alkan, 2015:755).

2.2.2.2. Kimlik Temelli Yaklaşım

Göçmen karşıtlığına yönelik teoriler içerisinde bir diğer yaklaşım ise kimlik temelli yaklaşımdır. Kimlik temelli yaklaşımda da çıkar temelli yaklaşımda

olduğu gibi göçmen karşıtlığına neden olan bir tehdit algısı vardır. Ancak bu yaklaşımı çıkar temelli yaklaşımdan ayıran temel husus, tehdit algısının ekonomik ve sosyal alana ilişkin değil ulusal kimlik ve değer yargılarına yönelik olmasıdır (Sides ve Citrin, 2007:479). Sides ve Citrin'e göre kimlik temelli yaklaşımda, toplumsal değerler ve kimliklerle ilgili hassasiyet ve kaygı daha ön plandadır.

Bu yaklaşımın temel argümanı, göç alan ülke vatandaşları açısından ekonomik olarak yaşanacak bir kayıptan daha ziyade, göç alan ülkenin ulusal kimliğinde ya da kültürel yapısında ortaya çıkabilecek deformasyon olasılığı yerel halk için ana tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Aras ve Sağıroğlu,2018:61).

Göçmen karşıtlığı hususunu yalnızca çıkar temelli yaklaşımlar üzerinden ele almak ve açıklamak mümkün gözükmemektedir. Nitekim birçok Avrupa ülkesinde, herhangi bir refah kaybına vurgu yapmaksızın göçmenleri kültürel veya etnik farklılıklarından dolayısıyla dışlayan ve hedef alan göçmen karşıtlığına yönelik söylemlerle karşılaşılmaktadır.

Bu hususta İsviçre'de 2009 yılında yapılan ve ülkede cami minarelerinin yasaklanmasını ön gören referandum sonucunda % 64'lük bir oranla bu yasağın kabul edilmesi (Hürriyet, 2009) göçmen karşıtlığına ilişkin kimlik temelli yaklaşıma çarpıcı bir örnektir. Benzer şekilde Fransa'da önce 2004 yılında okullarda başörtüsü takmanın yasaklanması, 2010 yılında kamuya ait yerlere peçe ile girişin yasaklanması ve son olarak yine okullarda "abaya" ismi verilen uzun kıyafetlerin giyilmesinin de yasaklanması (Euronews, 2023) göçmen karşıtı görüşlerde kimlik temelli yaklaşımın tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Son iki örnekte de görüldüğü üzere esas itibariyle alınan bu yasaklama kararlarının yerel halktan ziyade inanışları itibariyle Müslüman olan göçmenleri hedeflediği açıktır. Göçmen karşıtlığının hatta daha da ötesi islam karşıtlığının bir tezahürü olarak ortaya çıkan bu örneklerin temelinde herhangi bir ekonomik kaygı olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Aksine temel tehdit algısı olarak kimlik temelli yaklaşımlara konu olan kültürel ve psikolojik kaygılar daha belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3. Avrupa'da Göçmen Karşıtlığı

Ülkelerinde meydana gelen savaş, iç karışıklık gibi kaotik durumlar nedeniyle ya da daha iyi bir yaşam umuduyla ülkelerini terk ederek daha müreffeh ülkelere göç eden göçmenler, gittikleri yerlerde her zaman mutlak bir hoşgörü ile karşılanmamaktadırlar. Dünyanın hemen her bölgesinde karşılaşılan bir hadise olan göç, özellikle Avrupa'da uzun yıllardan beri gündemin üst sıralarında olan konuların başında gelmektedir.

II. Dünya Savaşında büyük bir yıkıma uğrayan Avrupa, yeniden toparlanmak için ihtiyaç duyduğu beşeri sermayeyi dışardan göçmen işçi transferiyle karşılama yoluna gitmiştir. Savaş sonrasında hızlı bir toparlanma sürecine giren Avrupa devletleri kısa zamanda yakaladıkları ekonomik ivmeyle birlikte refah devletleri haline gelmişler ve artan nüfusla birlikte dışarıdan işçi alımı gerekliliği de ortadan kalkmıştır. Avrupa'nın işçi talebindeki gerilemeye rağmen dünyanın farklı bölgelerinden özellikle Afrika ve Asya'dan kıtaya olan göç arzusunda bir gerileme olmamış, dahası bu bölgelerde ortaya çıkan çatışmalar ve yoksulluk Avrupa'ya gitme arzusunu daha da artırmıştır.

Avrupa'da var olan göçmen nüfusa ilave olarak özellikle Afganistan ve Suriye'den kitleler halinde düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya yönelişi, büyük bir göçmen kitlesinin Avrupa içerisinde birikmesine neden olmuştur. Özellikle 11 Eylül saldırıları ve 2008 krizi ile birlikte Avrupa ülkelerinde göçmenlerin varlığına ilişkin olumsuz bakış açısı ve söylemler artmaya başlamıştır (Öner, 2018:41). 2011 yılında Suriye'de patlak veren iç savaş sonrasında milyonlarca Suriye vatandaşının ülkelerini terk ederek Avrupa'ya yönelişi Avrupa'da zaten var olan göçmenlere karşı olumsuz tavrı iyice derinleştirmiştir. Bu olumsuz tavrın arkasında yatan en önemli husus şüphesiz Avrupa ülkelerindeki yerel halkın göçmenleri bir tehdit unsuru olarak görmeleridir.

Çalışmanın önceki kısımlarında da değinildiği üzere göçmen karşıtlığının ana nedenlerine ilişkin tartışmalar kimlikler ve çıkarlar üzerinden şekillenmektedir (Sides ve Citrin, 2007:479). Avrupa'da da göçmenlere karşı oluşan olumsuz

bakışın altında yatan temel etkenler; göçmenlerin iş olanaklarını ve ücretleri azaltarak var olan refahı azaltacakları ve Avrupa içerisinde artan Müslüman göçmen sayısının Avrupa'nın Hristiyan yapısına zarar vereceğine yönelik algılardır (Bozkurt vd, 2021:59). Görüldüğü üzere Avrupa'da göçmenlere yönelik olarak var olan olumsuz algı, hem çıkar temelli yaklaşımların hem de kimlik temelli yaklaşımların unsurlarını taşımaktadır. Avrupa'da göçmenlere yönelik görülen bu olumsuz tavırlar zamanla popülist aşırı sağ partilerin de propagandası ile birlikte (Ekman, 2019: 607) yerini bazı kesimler için göçmen karşıtlığına bırakmıştır.

Avrupa'nın göç ile ilişkisini ve göçmen karşıtlığını ele alırken konunun Avrupa Birliği üzerinden değerlendirilmesinde yarar görülmektedir. Nitekim kıta Avrupa'sının büyük bir kısmı Avrupa Birliğine üye devletlerden oluşmaktadır. Bu bağlamda ulus üstü bir yapılanma olan AB, Schengen Anlaşması ile birlikte iç sınırları fiili olarak kaldırılırken dış sınır kontrollerini arttırmıştır. 1997 Amsterdam Anlaşması ile hükümetlerin yetkisinde bulunan göç konusu, Avrupa Birliğinin yetki alanına aktarılmıştır. Bu yetki aktarımı ile birlikte AB, üyesi olmayan ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalayarak düzensiz göçmenlerin iadesini sağlarken aynı zamanda daha fazla göçmenin Avrupa'ya gelişini engellemek adına da çeşitli politikalar oluşturmaya çalışmaktadır (Alkan, 2015:760).

Aşırı sağ partilerin belirgin özelliklerinden birisi milliyetçilik olmasına rağmen son yıllarda Avrupa'da aşırı sağ partilerin Avrupa kimliğine daha çok vurgu yaptıkları ve göçmenlerin Avrupa kimliğine zarar vererek onu yavaş yavaş yok ettiğini iddia ettikleri görülmektedir (Zuquete, 2008:329). Esas itibariyle Avrupa'daki aşırı sağ partilerin Avrupa kimliğine bu denli sahip çıkmalarının arkasındaki neden Avrupa'nın "Hristiyan" yapısına yönelik olarak "Müslüman" ları ana tehdit unsuru olarak görmelerinden kaynaklanmadır (Langenbacher ve Schellenberg, 2011:12).

Avrupa'da son dönemde göçmen karşıtı söylemlerin aşırı sağ partilerce sıklıkla kullanılan bir olgu haline geldiği görülmektedir. 11 Eylül saldırıları sonrası ABD

ve Avrupa’da hızla yayılan islam karşıtlığı, Avrupa’daki aşırı sağ partilerin söylemlerini göçmen karşıtlığı özelinde bu alana yöneltmiştir. Ardından 2008 yılında meydana gelen ekonomik kriz ile birlikte artan işsizlik ve refah kaybı, aşırı sağ partilerin göçmen karşıtı söylemlerini yoğunlaştırmasına neden olmuş, öteki olarak gördükleri göçmenleri, özellikle de Müslüman olanlar, kendi ülke vatandaşlarının refahına ve kimliklerine yönelik bir tehdit olarak görmüşlerdir (Öner, 2014:168).

Avrupa’da aşırı sağ partilerin göçmen karşıtlığı hususunda izlediği politikalar, Avrupa ülkelerinde son yıllarda önemli ölçüde kamuoyu desteği de bulmalarını sağlamıştır. Avrupa’da yapılan saha araştırmalarında göçmenlere yönelik yerel halkın algısının olumsuz yönde olduğunu göstermiştir (Heat ve Richards, 2016:4). Avrupa’nın farklı ülkelerinde her geçen gün etkisini artıran aşırı sağ partiler daha yoğun bir şekilde göçmen karşıtlığı üzerine gündem oluşturmaya başlamışlar ve özellikle sıklıkla kullandıkları göçmen karşıtı söylemler Avrupa’da politika yapıcılar üzerinde etkili olmaya başlamıştır (Aras ve Sağıroğlu,2018:71).

Genel hatları itibariyle Avrupa’da göçmen karşıtlığı olgusunun son çeyrek yüz yılda daha belirgin bir şekilde görüldüğünü ifade etmek mümkünse de, özellikle 11 Eylül saldırıları ve 2008 ekonomik krizinin bu olguyu yeni bir boyuta taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Avrupa’da aşırı sağ partilerin söylemlerinin de bu iki tarihi referans olarak şekillendiği görülmektedir. Bu kapsamda Avrupa’da göçmen karşıtlığı olgusunun esas itibariyle Müslüman karşıtlığı olarak algılanmaya başlandığı, bu algının da son yıllarda Avrupa’da etkisini artıran aşırı sağ partilerce yönlendirildiği öncelikle göze çarpmaktadır. Bu nedenden dolayı Avrupa’da göçmen karşıtlığının daha detaylı analizinin yapılabilmesi için ülkeler özelinde göçmen karşıtlığı olgusunun değerlendirilmesinde fayda görülmektedir.

Göçmen karşıtlığına olgusuna yönelik olarak izahı yapılan kavramsal çerçeve içerisinde; Avrupa aşırı sağının göçmen karşıtlığına yönelik söylem ve politikaları Fransa’da Ulusal Birlik Partisi, Almanya’da Almanya İçin Alternatif

Partisi, Avusturya'da Avusturya Özgürlük Partisi ve Macaristan'da Jobbik Partisi üzerinden ele alınarak incelenmiştir.

2.3.1. Almanya Örneği

Almanya, 84,4 milyonluk nüfusu (www.destatis.de, 2023a) ile Avrupa Birliği içerisinde en fazla nüfusa sahip ülke konumunda olmanın yanı sıra yıllık 3,877 milyar dolarlık (www.destatis.de, 2023b) Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) ile de Avrupa'nın en büyük ekonomisi konumundadır. Alman Federal İstatistik Ofisi (Destatis) verilerine göre 2022 yılında Almanya'nın nüfusu % 1,3 (1.122.000 kişi) artış göstermiştir. Bir önceki yılki artış olan % 0,1 (82.000 kişi)'lik oranın çok üzerinde gerçekleşen bu durumun, Almanya'ya sığınan özellikle Ukraynalı göçmenlerden kaynaklandığını açıklanmıştır. Hali hazırda 2022 yılında doğumların ölümlerden 327.000 daha az olarak gerçekleştiği ülkede nüfusun artmasının tek nedeni göçmenler olarak gözükmemektedir (www.destatis.de, 2023a).

Almanya II. Dünya Savaşı sonrasında itibaren yoğun bir göçmen hareketliliğine sahne olmuştur. 1960'lı yıllarda düzenli göç kapsamında işçi alımları ile başlayan süreç, sonrasında da düzenli ve düzensiz göç hareketliliğiyle devam etmiştir. Yine resmi verilere göre Almanya'da 2021 sonu itibariyle 22,3 milyon yabancı yaşamakta, bu sayı da Almanya'nın nüfusunun % 27'sine karşılık gelmekte olup Almanya'daki her 4 kişiden 1'inin yabancı olduğunu göstermektedir (Statistisches Bundesamt, 2022).

Göçmenlerin varlığının, Almanya'nın göç dışı nüfus artışının negatif olduğu göz önüne alındığında, Almanya için iş gücü açığını kapatma hususunda yararlı olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu doğrultuda Alman hükümeti halihazırda Almanya'da iş gücü bulmakta sorun yaşanan alanlar için yeni bir politika belirleyerek Temmuz 2023 itibariyle “nitelikli iş gücü göçünü geliştirme yasası” adıyla yeni bir düzenlemeye giderek, yaşanan iş gücü sıkıntısını çözmeyi hedeflemektedir (Euronews, 2023). Alman hükümetinin nitelikli ve aynı zamanda Almanya'nın ihtiyacı olan göçmenleri çekmek için geliştirdiği politikalara rağmen Almanların tamamı için göçmenler konusunun hoşgörüsü ile yaklaşılmalı bir husus olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

Son dönemde Avrupa'da ve özelde de Almanya'da popülist aşırı sağ partiler etkinliklerini hızla artırmaktadırlar. Söylemlerinin merkezine göçmen karşıtlığını koyan bu oluşumlar son dönemde kamuoyu desteklerini de önemli ölçüde artırmayı başarmışlardır. Nitekim Almanya'da da ilk etapta Şansölye Merkel'in Euro'yu kurtarma çabalarına karşı çıkmak için Almanya İçin Alternatif (AfD) Partisi kurulmuştur (Atikkan, 2014:132). AfD'nin Euro karşıtı söylemlerinin zaman içerisinde göçmen karşıtlığı ve özellikle Müslümanların Avrupa'da yeri olmadığı şeklinde değişim göstermiştir (Decker, 2019:37). Şüphesiz bu söylem değişiminin ardında yatan önemli nedenlerden birisi de popülist söylemlere sahip olmanın getirdiği taban arayışı olarak görülebilir. Nitekim Alman halkı arasında çok yaygın olmamakla birlikte var olan göçmen karşıtı tutum, Suriye'deki iç savaşla birlikte ülkelerinden ayrılan Suriyelilerin özellikle 2015 yılında Merkel hükümetinin açık kapı politikası ile birlikte Almanya'ya akın etmeleri sonucunda alevlenmiştir. Bu noktada AfD söylemlerini ve politikalarını daha çok bu alana kaydırmaya başlamıştır (Kaçar, 2017:34).

AfD gibi popülist aşırı sağ partiler son yıllarda özellikle göçmen karşıtı söylemlerle Avrupa'da ciddi siyasi başarılar elde etmeye başlamışlardır. Nitekim AfD de bu konuda yerinde bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Euro karşıtı söylemle kurulduğu 2013 yılı ve sonrasında istediği siyasi başarıyı gösteremeyen parti, 2015 yılında % 5'lik seçim barajını aşamamıştır. Ancak 2015 yılı ve sonrasında Almanya'ya yaşanan göçmen akını neticesinde parti politikasını bu alana kaydırmış ve bu söylem değişikliği sonrasında girdiği 2017 yılındaki genel seçimlerde oylarını kuruluş yılındaki seçimlere nazaran % 8 artırarak, %12,6'lık oy oranına ulaşmıştır. AfD'nin ulaştığı oy oranı, hükümetteki Hristiyan Demokrat Birliği (CDU) ve Sosyal Demokrat Parti (SDP)'den sonra AfD'yi Almanya'da üçüncü parti konumuna taşımıştır (Kaçar, 2017:27). Avrupa genelinde aşırı sağ partiler yoğun şekilde göçmen karşıtlığı konusunu gündeme getirerek toplumu bu alan üzerinden konsolide etme çabası içerisine girişmişler, bu politikanın karşılığını da genel itibariyle almışlardır. Bu bağlamda toplumun büyük kesimini temsil eden merkez partiler de aşırı sağdan oy alabilmek için söylemlerinde göçmen karşıtı ifadelerle yer vermeye

başlamışlar ve nihayetinde göçmen karşıtlığı daha geniş kitlelerce dile getirilmeye başlanmıştır (Kızılkaya ve Çetin, 2023:103).

Almanya’da değişen sosyo-ekonomik ve kültürel şartlar göçmen karşıtlığı özelinde Müslümanlara karşı ön yargıların derinleşmesini de beraberinde getirmektedir. Nüfusunun 4’te 1’inden fazlasının yabancı orijinli olduğu bir ülkede yerel halk açısından yabancılara karşı hoşnutsuzluk normal görülebilir. Ancak bu hoşnutsuzluğun yabancı karşıtlığı ve hatta ırkçılığa doğru evrilmesi toplum açısından ciddi riskleri de taşımaktadır. Almanya’da her geçen gün etkisini artıran popülist aşırı sağcı söylem gelinen nokta itibariyle göçmen/yabancı karşıtlığından ziyade doğrudan islamofobik bir nitelik arz etmektedir (Aslan, 2019:32). Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), Ayrımcılıkla Mücadele Bürosu verilerine göre 2020, 2021 ve 2022 yıllarında toplam 188 camiye kundaklama, fiziki zarar verme, tehdit yazısı yazma ve benzeri çeşitli şekillerde saldırılar yapılmıştır (AA, 2023)

Göçmen karşıtlığı, özelinde de Müslüman karşıtlığını dayanak alan söylemler neticesinde göçmenlere yönelik şiddet içerikli eylemlerin yaygınlaşma ihtimali Almanya’yı bekleyen en büyük risk unsurlarından birisi olarak ortada durmaktadır. Ev sahipliği yaptığı yaklaşık 22 milyon yabancı bugün artık Almanya’nın ayrılmaz bir parçası konumuna gelmiştir. AB’nin en büyük ekonomisi, en kalabalık nüfusu ve yine en fazla yabancıyı barındıran ülke olmanın gerektirdiği gibi Almanya, yabancılarla yaşamayı öğrenmiş ve yabancuları ülkenin çıkarlarına yönelik olarak entegrasyon sürecine en iyi şekilde dahil edebilen ülkelerin başında gelmektedir. Ancak son yıllarda popülizm ile birlikte artan göçmen karşıtlığı Avrupa’nın hemen her ülkesinde olduğu gibi Almanya’da da etkisini derinden hissettirmekte, bir takım ekonomik ve kültürel gelişmelerin etkisi altında ve aşırı sağ siyasi hareketlerin yönlendirmesiyle birlikte yerel halkın göçmenlere karşı bakış açısında değişimler gözlemlenmektedir.

2.3.2. Fransa Örneği

Avrupa’nın genelinde olduğu gibi Fransa’da da yoğun göç hareketlerinin II. Dünya Savaşı sonrasında görülen iş gücü eksikliğinin giderilmesi amacıyla ülke dışından işçi temin etmeye yönelik anlaşmalar neticesinde başladığını söylemek

mümkündür. Ancak Fransa'yı göç süreci bakımından bir önceki başlıkta açıklanan Almanya örneğinden farklı kılan hususlar bulunmaktadır. Fransa'nın sahip olduğu sömürgecilik geçmişi bu anlamda temel farklılık olarak öne çıkmaktadır. Nitekim göç kuramcıları göçlerin çevreden merkeze, fakir ülkelerden zengin ülkelere, sömürülen ülkelere doğru bir seyir izlediğini belirtmişlerdir (Adıgüzel, 2016:21). Bu bağlamda Fransa da eski sömürgeleri olan Afrika ülkelerinden fazlasıyla göç almıştır.

Fransa Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (INSEE) ilk kez göçmenlere yönelik yayınladığı raporda, 2021 yılı sonu itibariyle, Fransa'da yaşayan yabancıların sayısının 7 milyona ulaştığı, bu rakamın da Fransa nüfusunun % 10,3'ünü oluşturduğunu, 1968'de ise bu oranın % 6,5 düzeyinde olduğunu açıklamıştır (INSEE, 2023).

Almanya ile kıyaslandığında daha düşük oranda göçmen nüfusu barındırmasına rağmen Fransa'da göçmen karşıtı söylemlerin daha yoğun ve tarihsel olarak daha eskiye dayandığı görülmektedir. Nitekim Fransa'da göçmen karşıtı söylemlerin en önemli temsilcisi 1972 yılında Jean Marie Le Pen tarafından kurulan Ulusal Cephe (Front National), 2018'den sonra ise isim değişikliği ile birlikte Ulusal Birlik (Rassemblement National), olmuştur. Ulusal Cephe (FN), özellikle Avrupa'da göçmenlere karşı bakış açısının değişmeye başladığı 1980'li yıllardan itibaren göçmenlerin ulusal çıkarlara ve Fransız kimliğine tehdit oluşturduğu yönünde söylem geliştirdiği görülmektedir (Saint- Martin, 2013:25). Zira 1980'li yıllar Avrupa dışından iş gücü açığını kapatmak üzere gelen ve Avrupa için misafir işçi olarak görülen göçmenlerin, artık misafir olmaktan ziyade Avrupa ülkelerinin bir unsuru olduklarının Avrupa'da yavaş yavaş kabul edilmeye başlandığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaya, 2008:150).

Ulusal Cephe'nin yoğun olarak kullandığı göçmen karşıtı söylemler siyasi alanda özellikle 1990'lardan itibaren partiye önemli bir ivme kazandırmıştır. Nitekim kuruluşunun ilk yıllarında destek bulmakta zorlanan Ulusal Cephe, 1974 yılında yalnızca %0,74 oy alabilmiştir (Kaya, 2008:153). Ancak süreç içerisinde göçmen karşıtlığı ve özellikle de Müslüman karşıtlığı üzerinden politika belirleyen parti

yoğun olarak göçmenlerin ekonomik refahı azalttığı, iş fırsatlarını tükettiği ve Fransız kimliğine tehdit oluşturduğu gibi söylemlerle büyük kitleleri etkilemeyi başarmıştır (Lubbers ve Scheepers, 2002: 125-130).

1974 OPEC petrol krizi ile birlikte sanayileşmiş ülkelerde görülen durgunluktan Fransa da etkilenmiştir. Petrol krizi ile birlikte II. Dünya Savaşı sonrası hızlı toparlanmayı ifade eden “muhteşem 30 yıl” ın da sona erdiği ifade edilmektedir (Erçin ve Adıgüzel, 2017:183). Durgunlukla birlikte görülen işsizlik ve refah kaybı Fransız halkı arasında göçmenlere yönelik algının değişmeye başlamasını tetiklemiştir (Kaya, 2008:153). 11 Eylül saldırıları sonrasında göçmenlere yönelik algı daha ziyade Müslümanlar üzerine odaklanmaya başlamıştır. 2008 ekonomik krizi ile birlikte de Fransız halkı arasında yaşanan ekonomik kaygılar ile birlikte özellikle 2010’lu yıllarda Fransa’yı etkisine alan terörist saldırılar göçmenlere ve özelde Müslümanlara karşı olumsuz bakış açısını daha da derinleştirmiştir (Aras ve Sağıroğlu, 2018:66). Ulusal Birlik partisi de süreç içerisinde yaşanan bu gelişmelerin etkisiyle söylemlerini ekonomik kaygılardan ziyade Müslüman karşıtlığı üzerine yoğunlaştırmıştır. Yaşanan gelişmelerin de etkisiyle Marine Le Pen, göç ile militan İslamcılığı bağdaştırarak Fransa’ya karşı nefret vaat eden yabancıların Fransa’dan kovulması gerektiğini dile getirmiştir (BBC, 2017)

Fransa’nın uzun göç tarihi içerisinde bütünleşme ve entegrasyona ilişkin çabalara rağmen güvenlik algısı tüm bu çabaların tekrar gözden geçirilmesini ve sorgulanmasını kaçınılmaz kılabilmektedir. Zira güvenlik olgusu söz konusu olduğunda ilk sorgulanan “öteki” yani yabancılar olmaktadır. Güvenlik tehdidinin asıl unsurları olarak görülen yabancılara karşı ön yargı ve olumsuz bakış zamanla yerini, popülist aşırı sağ oluşumların da kışkırtmasıyla, göçmen karşıtlığına bırakmaktadır (Adıgüzel ve Erçin, 2017:186).

Fransa örneğinde de görüldüğü üzere nüfusun %10’luk bir dilimini oluşturan göçmenler ilk başlarda bir tehdit unsuru olmaktan ziyade ekonomik işleyişin ve yaratılan refah devletinin bir parçası olarak görülmüşlerdir. Ancak süreç içerisinde gelişen ekonomik veya güvenlik krizleri sonucunda göçmenlere karşı

olumsuz ön yargılar gelişmiş ve her bunalım sonrasında popülist aşırı sağıın da etkisiyle bu ön yargılar göçmen karşıtlığına hatta yabancı düşmanlığına evrilmiştir. Fransa’da temel söylemi göçmen karşıtlığı olan Ulusal Birlik partisinin 2007 yılında %4,3 oy almasına karşılık 2022 yılı seçimlerine gelinceye kadar, oyunu sürekli artırması ve nihayetinde %18.7 oy oranına ulaşarak parlamentodaki etkili güçlerden biri haline gelmesi (Arslantaş, 2023:116) göçmen karşıtlığı söyleminin Fransız toplumunda gördüğü teveccühü göstermesi bakımından çarpıcı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.3. Avusturya Örneği

Avrupa’da etkisini artıran göçmen karşıtı söylemlerin yoğun olarak görüldüğü ülkelerden bir diğeri de Avusturya olarak karşımıza çıkmaktadır. Esas itibariyle Avusturya’nın da göç olgusu ile tanışıklığı, Avrupa’nın büyük çoğunluğunda olduğu gibi II. Dünya Savaşı sonrasında ekonominin toparlanması için gerekli iş gücünün açıklığı nedeniyle başlamıştır (Soytürk, 2012:2318). Zira Avusturya da komşusu Almanya gibi ortaya çıkan bu iş gücü açığını göçmen işçi olarak kapatma yolunu seçmiştir. Çalışmanın önceki kısımlarında ele alındığı üzere Avusturya da alınan bu işçileri misafir olarak addetmiş, belirli bir süre çalıştıktan sonra geri döneceklerini değerlendirmiştir. Ancak bugün gelinen süreçte ülkeye gelen “misafir işçiler” geldikleri ülkelere geri dönmemiş, aile birleşme ve diğer yollarla üçüncü ve dördüncü kuşak nesiller olarak Avusturya’daki yaşamlarını devam ettirmektedirler.

Nüfus olarak Almanya ve Fransa’ya nazaran oldukça küçük bir ülke olan Avusturya, 2023 yılı başı itibariyle 9.104.772 kişilik bir nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Nüfusunun resmi verilere göre 2022 yılında % 1,4 (125.843 kişi) artmasına rağmen gerçekleşen artış göçmen hareketlerinden kaynaklanmıştır. Zira 2022 yılında Avusturya’da gerçekleşen doğumlar (82.627 kişi), ölümlerden (93.332 kişi) daha az olmuştur. Halihazırda ülke nüfusunun % 19’u (1.729.820 kişi) yabancılardan oluşmaktadır (Statistik Austria, 2023 :15-19). Görece küçük olmasına rağmen, nüfusuna oranla oldukça yüksek bir yabancı sayısına sahip olan ülkede, yabancılara karşı olumsuz yaklaşımlar da sıklıkla görülmektedir.

Avusturya özelinde göçmen karşıtlığı olgusunun altında yatan faktörler Avrupa'nın genelinden çok büyük farklılık arz etmediği söylenebilir. Nitekim Avrupa'da göçmenlere yönelik olumsuz yaklaşımların en önemli gerekçelerinin çıkar ve kimlik temelli yaklaşımlar paralelinde şekillendiği görülmektedir (Giddens, 2005:258). Bu kapsamda göçmenlerin refah paylaşımı ve yerel halkın iş olanaklarını daralttığı algısı ve özellikle Müslüman göçmenlerin Avrupa'nın Hristiyan kimliği için büyük bir tehdit olduğu algısı en belirgin faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. 11 Eylül saldırıları sonrasında islam karşıtlığı Avrupa'nın genelinde olduğu gibi Avusturya'da da hızla yayılan bir olgu olmuştur (Özerim, 2012: 60).

Göçmen karşıtı söylemleri en fazla kullanan siyasi oluşumların aşırı sağ olarak nitelendirilen oluşumlar olduğu çalışmanın önceki kısımlarında vurgulanmıştı. Avusturya örneğinde de durumun bu hususta bir farklılık ihtiva etmediği göze çarpmaktadır. Son yıllarda Avrupa genelinde etkisi hızla artan ve göçmenleri hedef alan yabancı karşıtı söylemler, popülist aşırı sağ siyasi partilerin bu alanda yürüttüğü saldırgan politikalar neticesinde zaman zaman ırkçılık ve nefret söylemine dönüşebilmektedir (Cavlak ve Balıkoğlu, 2021:523). Ulusal güvenlik ve milliyetçilik kavramları aşırı sağ partilerin göç karşıtlığına yönelik olarak sıklıkla kullandığı iki temel söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki kavram üzerinden göçmenlerin ötekileştirilmesi, göç karşıtı söylemlerde aşırı sağ partilerin yoğun olarak kullandığı bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdenir, 2005:33).

Bu kapsamda Avusturya'da göçmen karşıtlığı konusu ele alınırken Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ)'nin bu husustaki rolüne değinmekte yarar görülmektedir. Avrupa'daki en eski aşırı sağ partilerden olan Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Fransa'daki Ulusal Cephe (FN) ile birlikte söylemleri ve uyguladıkları politikalar itibariyle Avrupa'da aşırı sağ partiler için rol model olarak görülmektedirler (Öner, 2018: 43).

FPÖ, göçmen karşıtı söylemleri Avrupa'da en sert ve yoğun olarak kullanan siyasi partilerin başında gelmektedir. Göçmenlere karşı olumsuz bakış açısının

Avrupa genelinde yayıldığı 1980 sonrası dönemde FPÖ, gelişen bu konjonktürün de etkisiyle göçmen karşıtlığını parti politikasının temel argümanı olarak belirlemiş ve nihayetinde göç konusunu 1986 yılında parti programına koymuştur. Avusturya'nın göç olgusu ile tanışıklığı, Fransa örneğinde olduğu gibi sömürgelerinden göç alan bir yapıya sahip olmaması nedeniyle, görece yeni sayılabilir. Bu nedenle Avusturya'da göç olgusu ilk etapta ekonomik alana ilişkin bir olgu olarak ele alınmıştır. Sonraki dönemde ise göç olgusu yeni bir boyut kazanarak güvenlik açısından tartışılmaya başlanmıştır (Mandacı ve Özerim, 2013:109-110).

FPÖ'nün göçmen karşıtlığı hususunda iki temel argümanı etkin bir şekilde işlediği görülmektedir. Bunlardan ilki göçmenlerin ekonomik olarak Avusturya'nın ve Avusturyalıların çıkarlarına zarar verdikleri savıdır. Nitekim bu kapsamda parti, 1997 seçimleri için hazırladığı parti programında göçün Avusturya'nın iş gücü piyasasında dengesizliklere yol açtığını ve göçmenlerin ücretlerin düşmesine neden olarak Avusturyalıları için işsizlik sorununu da beraberlerinde getirdiklerini vurgulamışlardır (Mandacı ve Özerim, 2013: 116). Halihazırda işsizliğin % 5,1 enflasyonun ise % 4,9 olduğu ülkede (Eurostat, 2023), özellikle 2008 ekonomik krizi sonrasında ekonomik olarak ortaya çıkan olumsuzluklarda ilk olarak suçlananlar Avrupa'nın diğer ülkelerinde de görüldüğü gibi, Avusturya'da da yabancılar olmuşlardır.

Avusturya'da FPÖ'nün göçmen karşıtlığı hususunda ekonomik kaygılardan sonra sıklıkla işlediği ikinci argümanı ise "güvenlik" algısıdır. Nitekim 2011 tarihli parti programında Avusturya'nın bir göç ülkesi olmadığı vurgulanmış, Avusturya'nın Avrupa Kültür alanının bir parçası olduğu ve bu kültür değerlerinin aşırıcılık ve fanatizme karşı savunulacağına yer verilmiştir. Yine Avusturya'nın dil, tarih ve kültürel özellikleri bakımından Alman topluluğunun bir parçası olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda Hırvatlar, Slovenler, Macarlar, Çekler ve Slovaklar Avusturya'nın tarihsel azınlık parçaları olarak sayılmış bunların haricindeki topluluklar Avusturya'nın bir unsuru olarak kabul edilmemiştir (FPÖ, 2011).

FPÖ, daha önceki parti programlarında da ifade ettiği ve siyasi söylemlerinin esaslı bir parçası haline getirdiği Avusturya kültürüne yönelik temel tehdit algısı olarak İslam'ı görmüştür (Özerim, 2012:126). FPÖ'nün % 26,9 oy alarak seçimlerden ikinci parti olarak çıktığı ve iktidar ortağı olduğu 1999 yılı, Avusturya'da göçmen karşıtlığı hususunda önemli bir eşik olarak karşımıza çıkmaktadır (Aktaş, 2018:279). FPÖ içerisinde 2005 yılında yönetimi ele alan Heinz Christian Strache, selefi olan ve partiye önemli bir sıçrama yaptıran Jörg Haider'den farklı olarak, parti politikasının odağına antisemitizmin yerine islam düşmanlığını koymuş ve Hristiyan batının islamdan kendisini koruması gerektiğini savunmuştur (Hawley, 2011:2). Nitekim Strache yönetimindeki dönemde de kamuoyu desteğini sürdüren FPÖ, % 26 oy aldığı 2017 yılında yeniden hükümet ortağı olmuştur (BBC, 2017a).

Avusturya'da son dönemde etkisini oldukça derdinden hissettiren göçmen karşıtlığı ve islam düşmanlığı FPÖ'nün Avusturya siyasetindeki konumunu güçlendirirken aynı zamanda bir etki tepki bağlamında partinin politikaları ve söylemleri neticesinde göçmenlere ve özellikle de Müslümanlara karşı olumsuz bakış açısını da derinleştirmiştir. Suriye iç savaşı ile birlikte özellikle 2015 yılında Avrupa'ya doğru gerçekleşen yoğun göç dalgası Avusturya'yı da etkilemiştir. Suriyelilerin gelişi ile birlikte, aslında uzun yıllardır Avusturya toplumunda etkisini her geçen gün artıran göçmen karşıtlığı, iyice belirginleşmeye başlamıştır. Popülist aşırı sağ partiler gibi oluşumların da göçmen ve Müslüman karşıtlığı konusunda takındıkları tutum, toplum içerisinde göçmen ve Müslüman düşmanlığına varan yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda Avusturya'da yalnızca 2020 yılı içerisinde Müslümanlara karşı 1400'den fazla ırkçı saldırı gerçekleşmiştir (Dokustelle, 2021).

2.3.4. Macaristan Örneği

Macaristan bulunduğu konum itibariyle Avrupa'ya ulaşmak isteyen göçmenlerin öncelikli durakları arasında yer almaktadır. Asya ve Afrika'dan Batı Avrupa'ya doğru gerçekleşen göç hareketlerinde, Türkiye'den çıkan göçmenler Sırbistan üzerinden öncelikle Macaristan'a ulaşmakta, ardından ise nihai hedef olarak

Almanya ve Fransa gibi refah düzeyi görece yüksek gelişmiş ülkelere ulaşmayı hedeflemektedirler (www.coe.int, 2023). Buradan hareketle Macaristan'ın göçmenler için hedef ülke olmaktan ziyade transit ülke konumunda olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

1989'da komünist rejimin sona ermesi ile birlikte 2010 yılındaki seçimlere kadar liberal sol partilerce yönetilen Macaristan'da 2010 yılındaki seçimlerle birlikte yönetim anlayışı köklü bir şekilde değişmeye başlamıştır. Zira 1988 yılında Victor Orban ve 36 üniversite öğrencisi tarafından anti-komünist ve liberal bir çizgide kurulan Macar Yurttaş Birliği, FİDESZ, 1998 seçimlerini kazanmasıyla birlikte Orban da Macaristan'ın en genç lideri olmuş, ardından 2002 seçimlerini kaybetmelerine rağmen 2010 seçimlerinde güçlü bir geri dönüş yapmayı başarmıştır (Crowcroft, 2017). Şüphesiz bu dönüşün arkasındaki en önemli etkenlerden birisi Orban'ın 2010 seçimleri öncesinde popülist bir yaklaşımla Hristiyan ve muhafazakar değerlere dayalı bir "Gerçek Macaristan" inşa etme söylemi etkili olmuştur (Tok Ceylan, 2018:93).

İktidardaki FiDESZ, Macar milliyetçiliğini ve Macaristan'ın Hristiyan kimliğini öne çıkaran popülist söylemlerle yönetimdeki etkinliğini artırırken 2015 yılında daha Macaristan'ın karşılaşmadığı düzeyde bir göçmen akınıyla karşı karşıya kalmıştır. Suriye iç savaşından kaçan binlerce Suriyeli Batı Avrupa'ya ulaşma umuduyla Macaristan sınırına akın etmiştir (Juhasz, Hunyadi ve Zgut, 2015:10). 2014 yılı Kasım ayında Orban yönetimine yönelik yolsuzluk iddiasıyla Macaristan'da başlayan gösterilerin olduğu bir dönemde ortaya çıkan bu göç akını Orban yönetimi için halkın gündemini değiştirebilecek bir fırsat olarak görülmüştür. Nitekim bu bağlamda Orban yönetimi göç konusunda sert tedbirler alma yoluna giderek ve göçmenleri Macaristan'ın ekonomik, kültürel ve güvenlik yapısına büyük bir tehdit olarak nitelendirerek göç konusunu farklı bir boyuta taşımıştır(Tok Ceylan, 2018:98).

2015 yılında Macaristan'ın ana gündemi göç ve göçmenler olmuştur. Bu kapsamda iktidardaki FİDESZ ve muhalefette bulunan JOBBİK partileri tarafından göçmen karşıtlarının oyunu alma kaygısı ile sıklıkla kullanılan bir olgu olmuştur. Nitekim 2015 yılı Ocak ayında Macar parlamentosundaki bir toplantıda FİDESZ

milletvekilleri mültecileri “hırsız, yağmacı, kötülüklerin kaynağı, suçlu” gibi sözcüklerle tanımlayarak söylemlerini yabancı düşmanlığına varan bir noktaya taşımışlardır. Dahası FİDESZ’in parlamentodaki temsilcisi yaptığı konuşmada göçmenlere karşıtlığını Müslüman karşıtlığı ile birleştirerek Müslümanların Hristiyan Avrupa ve Macaristan için en büyük tehlike olduklarını ifade etmiştir. (Juhanszi Hunyadi ve Zgut, 2015:24-25).

Suriye’den savaştan kaçarak Macaristan’a gelen binlerce Suriyeli göçmen, Macaristan ile AB arasında kota ve göçmenlere yönelik söylemler nedeniyle bazı sorunların oluşmasına da neden olmuştur. Macaristan AB’nin göçmenlere yönelik uygulamaya koyduğu kota sistemine karşı çıkmıştır (Aras ve Sağıroğlu, 2018: 69). 2015 yılı Eylül ayında, Macaristan sınırından geçen göçmen sayısının artması ile birlikte Macaristan başbakanı Orban, Avrupa Hristiyanlığını Müslüman istilasından koruyacağını belirtmiş ve Sırbistan sınırına çit çekerek göçmen girişlerini engellemeye çalışmıştır (Tok Ceylan, 2018:101).

Macaristan’da göçmen karşıtlığı hususu aşırı sağ olarak nitelendirilen JOBBIK partisinde üzerinde durulan bir husus olmakla birlikte, bu hususun merkez sağ bir parti olan ve halihazırda iktidarda bulunan FİDESZ tarafından politik söylemlerin odağına oturtulmuş olduğu görülmektedir. Temel olarak JOBBIK ve FİDESZ göçmen karşıtlığı hususunda aynı yaklaşımı sergileyerek, göçmenlerin Hristiyan Avrupa ve Macaristan için büyük bir tehdit olarak görmüş ve göçmenlerin suçlular ve teröristler ile özdeşleştirmişlerdir. Hatta Orban’ın Sırbistan sınırına çektiği çit bile Macaristan aşırı sağının sembol ismi ve JOBBIK’in başkan yardımcısı Toroczka’nın göçmenleri durdurmaya yönelik öncelikli önerisidir (Juhanszi Hunyadi ve Zgut, 2015:28).

Bu kapsamda Macaristan’ı göçmen karşıtlığı hususunda çalışmanın önceki kısımlarında ele alınan diğer Avrupa ülkelerinden ayıran bazı farklılıkların mevcut olduğu görülmektedir. Nitekim Avrupa ülkelerinde göçmen karşıtlığının genel itibarıyla aşırı sağ partilerce gündemde tutulmaya çalışılması ve bu politika üzerinden kendilerine kamuoyu oluşturma çabasının yoğun olarak gözlemlenmesine karşın, Macaristan’da göçmen karşıtı politika ve söylemlerin iktidar tarafından yoğun

olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır. Nitekim JOBBIK gibi aşırı sağa mensup bir partinin söylemlerinin bire bir şekilde iktidar tarafından dile getiriliyor oluşu ülkenin göçmen karşıtı retoriğinin süreklilik göstereceği ortaya çıkmaktadır.

Yine Avrupa'nın diğer ülkelerinde göçmen karşıtlığı hususu hem ekonomik hem de çıkar temelli yaklaşımlardan izler taşımaktadır. Nitekim Almanya, Fransa ve Avusturya örneklerinde, göçmen karşıtı söylemlerin ekonomik kaygılar üzerine oturtulduğu, aşırı sağ partilerce göçmenlerin refah kaybının ve işsizliğin sorumlusu olduğu yoğun olarak vurgulanmaktadır. Ancak Macaristan örneğinde göçmen karşıtlığı ile ilgili temel argümanların genel itibariyle Avrupa'nın ve Macaristan'ın Hristiyan kimliği üzerine kurulduğu, göçmenlerin suç ve terör ile bağdaştırılarak kimlik üzerinden bir ötekileştirme yapıldığı belirgin bir şekilde görülmektedir.

2.4. Türkiye'de Göç ve Göçmen Karşıtlığı

Türkiye'de göçmen karşıtlığına ilişkin yapılan akademik çalışmaların Avrupa ile kıyaslandığında görece sınırlı bir düzeyde kaldığı söylenebilir. Yapılan çalışmaların daha çok göç ile ilgili kavramsal çerçeveyi açıklamaya yönelik olarak gerçekleştiği, göçmenlerin toplumsal hayatta neden olduğu sorunların açıklanması hususunda yetersiz kaldığı, göçmen kaynaklı sorunlara ilişkin yapılmış az sayıda çalışmanın ise daha çok belirli bir olay ya da bölgeye odaklandığı görülmektedir (Özmete, Yıldırım ve Duru, 2018: 194). Çalışmamızın ana tartışma konularından birisi olan Türkiye'de göçmen karşıtlığı hususuna yönelik olarak öncelikle göç olgusunun Türkiye'deki yansımalarına değinmekte yarar görülmektedir.

2.4.1. 1980 Öncesinde Türkiye'de Göç

Türkiye bulunduğu coğrafi konum itibariyle uluslararası göç yollarının kesişim noktası olmak durumunda kalmıştır. Bu coğrafi konum, göç olgusunu kaçınılmaz bir sonuç olarak Türk toplumunun gündelik yaşamı içerisine entegre etmektedir. Esas itibariyle Türkiye'nin günümüz retoriğindeki göç ile ilişki süreci, özellikle dış göç, neredeyse bir yüzyılı geride bırakmıştır.

Bu kapsamda modern Türkiye'nin göç ile ilişkisini Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı sonrası dağılmasının ardından kurulan genç Cumhuriyetle başladığını

söylemek mümkündür. Nitekim I. Dünya Savaşı sonrası ulus devlet olma çabası içerisine giren Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunun ilk yıllarından itibaren imparatorluk bakiyesi gayrimüslimleri ülke dışına çıkarmaya yönelik bir göç politikası benimsemiştir. Bu kapsamda Kurtuluş Savaşı sonrası Yunanistan’la yapılan “nüfus mübadelesi” ile modern Türkiye tarihindeki ilk olarak tanımlanabilecek kitlesel göç hareketleri gerçekleşmiştir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014:54).

Türkiye, cumhuriyetin ilk dönemlerinde homojen bir ulus yapısı kurmaya yönelik olarak bir göç politikası takip etmiştir. Bu kapsamda 1923-1950 arası dönemde Müslüman olmayan nüfusun yurt dışına göç etmesine karşılık elden çıkan imparatorluk topraklarında kalan Müslüman Türk nüfusun ise Türkiye’ye göçü sağlanmaya çalışılmıştır. Yunanistan ile yapılan “nüfus mübadelesi” ‘nin yanı sıra sözü edilen dönemde başta Bulgaristan olmak üzere balkan ülkelerinde kalan Türk nüfusun Türkiye’ye yönelik göç hareketleri gerçekleşmiştir. Bu kapsamda balkan ülkelerinden 1923-1950 arası dönemde Türkiye’ye göç eden Türk nüfus 850.000 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Kirişçi, 2000:8).

1950 sonrası dönemde ise Türkiye için göç olgusu yeni bir boyut kazanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Müslüman Türk topluluklarını bir araya getirerek homojen bir ulus devlet inşasına yönelik bir araç olarak gerçekleşen göç olgusu, 1960’lı yıllara gelindiğinde tamamen farklı bir niteliğe bürünmüştür. Zira II. Dünya Savaşı ile birlikte beşeri sermayesinin büyük bir kısmını savaşta kaybeden Avrupa için, kalkınmayı sağlayacak iş gücü açığı ortaya çıkmış ve bu açık Türkiye’nin de aralarında bulunduğu Avrupa dışında bulunan ülkelere işçi transferi ile kapatılmaya çalışılmıştır. Türkiye’den binlerce işçi çalışmak üzere Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerinin yolunu tutmuş böylece 1923-1950 döneminden tamamen farklı olarak Müslüman Türk nüfusun ülke dışına çıktığı (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014:55) bir süreç başlamıştır.

Her ne kadar 1960’lı yıllarda yoğun olarak Türkiye’den Avrupa’ya doğru Türkler işçi olarak göç etmiş olsalar da, 1950-1990 arası dönemde Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen homojen Müslüman Türk ulusu yaratma politikasına uygun olarak

gayrimüslim nüfusun ülkeden göçü devam etmiştir. Gerçekleşen bu göçlerin arka planında yer alan en önemli hususlar; 1974 Kıbrıs Barış Harekatı öncesinde, 1955 yılında Kıbrıs'ta yaşanan olaylar neticesinde, Rumlar ve diğer gayri Müslimlere yönelik gerçekleşen şiddet olayları akabinde yapılan göçler, 1964 yılında yaşanan İstanbul'dan Rumların zorunlu göçü ve nihayetinde 1974 Kıbrıs Barış Harekatı neticesinde gerçekleşen göçler olarak sayılabilir. Ayrıca 1948 yılında İsrail devletinin kurulması ile birlikte Türkiye'de yaşayan Yahudilerin İsrail'e göç etmeye başlaması da bu dönem içerisinde yurt dışına gerçekleşen gayri müslim göçlerinin arkasında yatan nedenlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. (İçduygu, Toktaş ve Soner, 2008: 370-373)

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak 1990'lı yıllara kadar gerçekleşen dış göç hareketlerinin genel özelliği, Osmanlı İmparatorluğu bakiyesini devralan Türkiye Cumhuriyeti'nin homojen bir ulus yaratmaya yönelik politikasının sonucu olarak Müslüman ve Türk kökene sahip olanlarla gayrimüslimlerin yer değiştirdiği bir süreci kapsamaktadır. Bu dönem içerisinde Lozan Barış Antlaşması ile kararlaştırılan "nüfus mübadelesi" ile başlayarak sonraki dönemde özellikle Kıbrıs özelinde ortaya çıkan gelişmeler neticesinde nüfus değişimi devam etmiştir. Süreç içerisinde Türkiye'de bulunan Yahudilerin İsrail'e göçü de eklenince ülkede bulunan gayrimüslim sayısı önemli ölçüde azalmıştır.

Nitekim 1914 yılında 16 milyonluk Osmanlı nüfusu içerisinde yaşayan Rum, Ermeni, Yahudi ve diğer azınlıklara mensup gayrimüslim nüfus 3 milyon civarındadır ve bu sayı Osmanlı nüfusunun yaklaşık %19'una tekabül etmektedir. 1990'a gelindiğinde Türkiye'nin 57 milyona ulaşan nüfusu içerisinde gayrimüslimlerin nüfusu 154.000'e kadar gerilemiş ve nüfusun % 0,3'ünü teşkil edebilmiştir (İçduygu, Toktaş ve Soner, 2008: 363). 1990 öncesi dönem içerisinde 1960'lı yıllarda yoğun bir şekilde Avrupa'ya gerçekleşen işçi göçleri ise bu dönem göçlerinin genel yapısına ayrıksı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4.2. 1980 Sonrasında Türkiye'de Göç

1980'li yıllar sonrasındaki süreç Türkiye'nin göç olgusunda yeni bir merhaleye geçtiği dönem olarak önem arz etmektedir. Zira değinildiği üzere bu dönem

öncesinde Türkiye’de göç olgusu sınırlı bir çerçeve içerisinde vuku bulmuştur. Ancak bu dönemle birlikte Türkiye’nin göç ve göçmen algısı da bütünüyle değişime uğramaya başlamıştır. Türkiye Avrupa’ya gönderdiği yüksek sayıda işçi ile göç veren bir ülke konumundayken 1980’li yıllarla birlikte bu statüsü de değişime uğramaya başlamış ve artık göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. 1980 öncesi dönemde de Türkiye yurt dışından göç almıştır ancak göç ile gelenler genel itibariyle Müslüman ve Türk kökenli soydaşlarımız olmuştur. Ancak küreselleşmenin ve Türkiye’nin de içerisinde yer aldığı coğrafyadaki siyasi gelişmelerin de etkisiyle birlikte 90’lardan itibaren Türkiye, yabancı göçmenlerin daha sık görülmeye başladığı, göç alan, göç veren ve aynı zamanda transit ülke olarak kategorize edilmeye başlanmıştır (Kirişçi, 2003:6).

Türkiye’nin göç alan, göç veren ve transit ülke olması ile ilgili olarak bu üç kavramın kısaca açıklanması önem arz etmektedir. Bu kapsamda Avrupa’ya başlayan işçi göçleri ile birlikte “göç veren” bir ülke konumuna geldiği çalışmanın önceki kısımlarında ifade edilmişti. 1973 yılında patlak veren petrol krizi ile birlikte ekonomik olarak durgunluk yaşayan Avrupa’nın işçi alan ülkeleri işçi alımlarını sınırlandırma hatta durdurma yoluna gitmişlerdir (Toksöz, 2016:217).

Avrupa’nın işçi alımını durdurması, Türkiye’den Avrupa’ya işçi göçünü önemli oranda azaltmış olmasına rağmen, Türkiye’nin göç veren ülke olma özelliğini değiştirmemiştir. Zira Avrupa’ya giden Türk işçilerin aile birleşmesi, evlilik ve benzeri yöntemlerle Türkiye’deki yakınlarını yanlarına almaya başlamasıyla birlikte Türkiye’den Avrupa’ya olan göç farklı bir boyutta devam etmiştir. Özellikle 1980’li yıllarda Avrupa’nın geçici olarak tanımladığı göçmen işçilerin kalıcı olduklarını kabullenmesiyle birlikte, işçilerin ailelerinin Avrupa’ya göçü devam etmiştir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014:195).

Avrupa’da 1970’li yılların başında 600.000 civarında Türk kökenli göçmen bulunurken bu sayı 1990’lı yıllarda 2,7 milyon civarına yükselmiştir (İçduygu, 2006:66). Bununla birlikte işçi olarak Avrupa’ya gitmenin 1980’lerden sonra zorlaşması Türkiye’den Avrupa’ya olan sığınma ve iltica başvurularının hızla artmasını beraberinde getirmiştir. Zira ekonomik koşullardan dolayı Avrupa’ya

gitmek isteyen Türk vatandaşları, göçmen işçi olarak gitmenin neredeyse imkansız hale gelmesi ile birlikte iltica prosedürünü işletmeye yönelmişlerdir. Bu durumun çarpıcı bir örneği olarak 1976 yılında Federal Almanya'ya Türk vatandaşlarınca yapılan iltica başvuru sayısı 809 iken 1980'e gelindiğinde bu sayı 58.000 civarına yükselmiştir (Abadan Unat, 2006:152-154). Özellikle 80'lerden sonra Avrupa'ya iltica başvurularında ciddi artışların görülmesinde 1980 askeri darbesi ve 90'lı yıllarda patlak veren terör sorunuyla birlikte ülkeyi terk etmek isteyenlerin sayısındaki artışın da önemli bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'nin 1980'lerle birlikte göç veren ülke konumunu koruması ile birlikte belki de göç süreci içerisinde karşılaştığı en büyük değişimlerden birisi bu dönemden itibaren göçmenler için transit ülke konumuna gelmesidir. Türkiye bulunduğu coğrafi konum itibariyle Asya, Avrupa ve Afrika arasında bir kavşak olma özelliği taşımaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012:17). Güney ve doğusunda bulunan ve genel itibariyle göç veren ülkeler olan komşuları ile kuzey ve batısında konumlanan refah düzeyi yüksek ve bu niteliği itibariyle yoğun olarak göç alan komşuları ve Batı Avrupa arasında göçmenler açısından bir köprü niteliğine sahiptir.

Sahip olduğu bu kritik konum Türkiye'yi, nihai hedefleri Avrupa olan Asya ve Afrikalı göçmenler için bir çekim merkezine dönüştürmektedir. Nitekim bu kapsamda Afganistan, İran, Irak gibi ülkelere nihai hedef olarak Avrupa'ya gitmek üzere on binlerce göçmen süreç içerisinde düzensiz göç kapsamında Türkiye'ye gelmiş ve Avrupa'ya geçiş yapmaya çalışmıştır. Bu kapsamda Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 2000'li yıllarda yıllık 50.000 ila 60.000 kişi arasında seyreden yakalanan düzensiz göçmen sayısı 2010'lu yılların ortalarından itibaren çok büyük artışlar göstermeye başlamış ve 2019 yılında bugüne kadarki en yüksek yakalama sayısı 454.662 kişi olarak gerçekleşmiştir (www.goc.gov.tr, 2023). Türkiye'den düzensiz göç kapsamında Avrupa'ya gitmeye çalışırken yakalananların dağılımına bakıldığında ilk sıralarda Afganistan ve Suriye uyruklularının bulunduğu göze çarpmaktadır (www.goc.gov.tr, 2023).

2011 yılı ve sonrasında yaşanan süreç Türkiye için göç tecrübesinin baştan sona değişmesine neden olmuştur. Zira 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş nedeniyle

milyonlarca Suriyeli Türkiye sınırına akın etmiştir. Tarihi sorumluluğu gereği kapılarına gelen bu insanlara kayıtsız kalmayan Türkiye “açık kapı politikası” kapsamında Suriyelileri kabul etmiş ve bu kişilere “geçici koruma” sağlamıştır. Bu politika ile beraber Türkiye için göç olgusu yeni bir boyuta ulaşmıştır. 2012 yılında 14.237 kişi olan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı hızlı bir şekilde artarak 2022 yılı sonu itibariyle 3.535.898 kişiye ulaşmıştır (www.goc.gov.tr, 2023a).

Türkiye, bulunduğu bölgedeki savaş, iç karışıklık gibi nedenler ve görece gelişmişlik düzeyinin yüksek olması nedeniyle hem göç alan, hem göç veren, hem de göçmenler için transit ülke konumunda gelmiştir (Ünal, 2014:68). 2011 sonrasında milyonlarca Suriyelinin ülkeye gelip yerleşmesi ile birlikte, göç alan ülke olmanın getirdiği çeşitli tehdit ve fırsatlarla yoğun bir şekilde yüzleşmeye başlamıştır.

2.4.3. Türkiye’de Göçmen Karşıtlığı

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş ile birlikte milyonlarca Suriyeli savaşın getirdiği yıkımdan kaçarak Türkiye’ye gelmiş ve geçici koruma kapsamında 10 yılı aşkın süredir Türkiye’de hayatlarını sürdürmektedirler. Bu kadar büyük ölçekte bir kitlesel göçle karşı karşıya kalan Türkiye ise tarihi ve kültürel bağlarının bulunduğu bu insanları misafir etmeye devam etmektedir. Göç olgusu ile ilgili tecrübesi genel itibariyle göç veren ve Avrupa’ya ulaşmak isteyen yabancılar için transit ülke olma biçiminde olan Türkiye, karşılaştığı bu yeni olguya yönelik politika geliştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda sayıları ülke nüfusunun yaklaşık % 5’ine (www.goc.gov.tr, 2023a) tekabül eden Suriyeliler, ekonomiden güvenliğe, kamu düzeninden sosyal ve kültürel alana kadar birçok hususta yerel halk açısından yeni kaygılar oluşturmaktadır.

Suriye’de savaşın başlaması ile birlikte Türkiye’ye gelen Suriyelilere savaştan kaçan mazlumlar olarak yaklaşmış ve savaşın bitmesi ile birlikte geri dönecek misafirler olarak görülmüşlerdir. Ancak bugün gelinen süreçte Suriye’de düzenin sağlanamamış olması ve kısa vadede sorunun çözüleceğine dair umut ışığı da görülmemektedir. Misafirliğin yavaş yavaş kalıcılığa doğru dönmesi beraberinde çözülmesi gereken yeni sorunları ortaya çıkarmış, sorunların büyümesi de

Suriyelilere karşı olumsuz bakış açısının gelişmesini hatta göçmen karşıtlığına varan söylemlerin doğmasını beraberinde getirmiştir.

Esas itibariyle toplum içerisinde farklı olanla birlikte yaşamının doğurabileceği en önemli problem farklı olanın ötekileştirilmeye başlanması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Toplum içerisindeki farklı kimlik yada kültürel ögeye sahip olanların öteki olarak görülmeye başlanması çeşitli tehdit algılarını da beraberinde getirmektedir (Gürer, 2007:104). Türkiye’de artık yerleşik bulunan Suriyeliler hakkında Türk toplumunda görülmeye başlanan tehdit algılarına da bu pencereden bakılması gerekmektedir. Zira Türk toplumunda Suriyelilere yönelik olarak ortaya çıkan tehdit algılarının güvenlik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara ilişkin olduğu söylenebilir.

Türkiye ekonomisi yoğun göç alan Avrupa’yla kıyaslandığında henüz gelişmekte olan bir yapıya sahiptir. Nitekim kişi başına düşen milli gelir AB ortalaması 31.002 Euro iken Türkiye’de kişi başına düşen milli gelir 7.580 Euro olarak gerçekleşmiştir (Türkiye Bankalar Birliği, 2020:8). Öte yandan halihazırda AB ortalaması % 3,1 olan enflasyon (Eurostat, 2023), Türkiye’de % 61,98 (Tüik, 2023) oranında gerçekleşirken AB ortalaması % 6 olan işsizlik (Eurostat, 2023), Türkiye’de % 9,1 (Tüik, 2023a) olarak kaydedilmiştir. Rakamların da açıkça ortaya koyduğu üzere Türkiye ekonomik yapısı itibariyle AB ortalamasının altında kalmaktadır. Bu durum göçmenlerin kısıtlı ekonomik imkanlar üzerinde baskı oluşturduğu algısını da beraberinde getirmektedir.

Bu kapsamda gerek ülke genelinde gerekse bölgesel düzeyde yapılan saha çalışmalarında Suriyelilerin genel itibariyle kayıt dışı ve emek yoğun sektörlerde çalıştıkları gözlemlenmiştir (Balkan ve Tümen, 2016:2, Lordoğlu ve Aslan, 2016:791, Koyuncu, 2016:110). Suriyelilerin daha çok kayıt dışı alanlarda, günü birlik işlerde, özellikle Türk vatandaşları tarafından tercih edilmeyen iş kollarında ve mevsimlik işlerde çalıştıkları göz önüne alındığında kayıtlı istihdam oranına etkilerinin sınırlı düzeyde kaldığı, buna karşın çalışma imkanı buldukları alanlar itibariyle eğitim seviyesi düşük ve vasıfsız işçi konumundaki Türk vatandaşları için

iş fırsatları bakımından olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir (Akgündüz, Berg ve Hassink, 2015:18).

Her ne kadar Türkiye ekonomisi enflasyon, faiz, işsizlik gibi yapısal sorunlarla karşı karşıya olsa da, Suriyelilerin Türk vatandaşlarının iş fırsatlarını ellerinden aldığı ve ücretlerin düşmesine neden olduklarına yönelik halk arasında var olan tehdit algısının araştırma sonuçlarıyla örtüşmediği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan devletin Suriyelilere yönelik süreç içerisinde yaptığı harcamanın ekonomik olarak çok daha büyük maliyet içerdiğini ifade etmek gerekmektedir. Nitekim 2020 yılı itibariyle Türkiye'nin Suriyeliler için harcadığı para miktarı 40 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2020:19). Nitekim harcanan bu denli yüksek miktarda para, özellikle ekonomik olarak çalkantıların şiddetlendiği Covid-19 pandemisi sonrasında kamuoyunda daha fazla eleştiri konusu olmaya başlamıştır.

Türkiye'de göçmenlere ve özelde de Suriyelilere karşı oluşmaya başlayan tehdit algısının ve hatta göçmen karşıtlığının önemli nedenlerinden bir diğerinin de güvenlik kaygıları olduğu aşikardır. Türkiye'de bulunan Suriyeliler ülke geneline dağılmış olmakla birlikte, büyük çoğunluğunun metropol şehirlerde yaşamını sürdürdükleri görülmektedir. Zira 2023 Aralık ayı itibariyle ülkede bulunan Suriyelilerin yalnızca 67.315'i barınma merkezlerinde kalırken 3.158.826 kişi ise Türkiye'nin 81 iline dağılmış durumdadır. Bu kapsamda en fazla Suriyelinin kayıtlı olduğu il İstanbul (529.361 kişi) olurken en az olan il ise Bayburt (27 kişi) olmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023a). Bu denli yüksek sayıda yabancının toplumun gündelik yaşamına dahil olması özellikle metropol kentlerde bir çok sorunla birlikte güvenlik sorununu da beraberinde getirmiştir.

Türk halkının Suriyelileri güvenlik boyutuyla tehdit unsuru olarak görmelerinin altında yatan en önemli etkenlerden birisi terördür. Ülkenin uzun yıllardır devam eden terör sorunu Suriye'de başlayan iç savaş sonrası yeni bir boyut kazanmıştır. Nitekim savaş nedeniyle Suriye'de ortaya çıkan otorite boşluğu PYD ve IŞİD gibi terör örgütlerinin alan kazanmalarına ve etkinliklerini artırmalarına neden olmuştur. Alan ve kaynak sağlayan bu terör örgütleri süreç içerisinde Türkiye'de de bazı terör

eylemleri gerçekleştirmiştir. Çok sayıda Türk vatandaşının ölmesine veya yaralanmasına neden olan eylemler sonucunda oluşan korku ortamı Suriyeliler konusunda var olan olumlu görüşleri değiştirmiş ve gerçekleşen saldırılar Türk halkının kendisini terör saldırılarına daha açık hissetmesini ve Suriyelilere yönelik ötekileştirmeyi beraberinde getirmiştir (Karasu, 2018:60-61).

Suriyelilere yönelik ulusal düzeyde artan terör kaynaklı tepki ve tehdit algısı yerel düzeyde de Suriyelilerin suç unsuru olarak görülmesi hususunu etkilemiştir. Bu kapsamda yapılan bölgesel ölçekteki saha araştırmalarında Suriyelilerin suç oranlarını artırdıklarına yönelik algının yerel halkta yoğun olarak mevcut olduğu, genel itibariyle sorulan “Suriyelilerin suç oranlarını artırdığını düşünüyor musunuz?” ve benzeri şekildeki sorulara bazı araştırmalarda katılımcıların neredeyse 2/3’ünün evet yanıtı verdiği gözlemlenmiştir. (Memiş, 2015; Taştan, Haklı ve Osmanoğlu, 2017; Kızmaz ve Döner, 2017). Toplumda Suriyelilere yönelik suç algısının bu kadar yüksek düzeyde olmasını etkileyen unsurlardan birisi de medyanın bu alana ilişkin yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de gerek Suriyelilerin gerekse diğer yabancı uyruklu kişilerin basında nasıl lanse edildiklerine yönelik çeşitli çalışmalar yapılmış ve medyanın göçmenlere yönelik toplumsal algıyı ne ölçüde yansıttığı anlaşılmaya çalışılmıştır (Çağlar ve Özkır, 2014; Göker ve Keskin, 2015; Çambay, 2019; Uslu ve Aksu Kargın, 2022). Bu kapsamda Uslu ve Aksu Kargın (2022) tarafından yapılan ve 2011 ile 2021 yılları arasında ana akım medya olarak adlandırılabilen 3 gazetenin dijital versiyonunda Suriyeliler ve göçmenlere yönelik çıkan suç haberlerini inceledikleri çalışma, sonuçları itibariyle göçmen karşıtlığına ilişkin toplumda var olan güvenlik kaygısına yönelik önemli tespitlere yer vermektedir.

Çalışma kapsamında 10 yıllık süreçte Suriyelilere ve göçmenlere yönelik olarak medyada en fazla yer alan haberin kaçak geçiş suçu olduğu (1516), bunu göçmen kaçakçılığı (473), terör (259), fuhuşa zorlama (219) ve cinayet (206) haberin olduğu, 2011 yılında günlük ortalama 2,33 olan haber sayısının 2021 yılına gelindiğinde 35 kat artarak ortalama 81,67 habere yükseldiği tespit edilmiştir (Uslu ve Aksu Kargın, 2022:410-411). Basında yer alan Suriyeliler ve göçmenlere ilişkin suç haberlerinin

süreç içerisinde bu kadar dramatik oranda artışı, toplumda Suriyelilerin yoğun olarak suç işlediği yönündeki algıyı destekler nitelikte gözükmektedir. Ancak Adalet Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de derdest olan toplam ceza dosyaları içerisinde yabancı uyrukluların karıştığı suçların oranının %2,6 olduğu ve 2011-2021 arası dönemde yabancıların karıştığı suç sayısının 5,6 kat artış gösterdiği dikkate alındığında basında yer alan haber sayısının 35 kat artış göstermesi şaşırtıcı olarak değerlendirilmiştir (Uslu ve Aksu Kargın, 2022:416-417).

Buradan hareketle yerel yada ulusal basının Suriyelilere yönelik olayları ele alış biçiminin toplumda var olan çeşitli ön yargıları daha da derinleştirebileceği, gerçekte var olan suç veya olumsuz olayların basının bu konudaki yaklaşımı neticesinde olduğundan daha büyük sorunlar olarak toplum tarafından algılanabileceği gözden kaçırılmaması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim dijital yada basılı medyada sıklıkla kullanılan “Suriyeli hırsız”, “Suriyeli katil” gibi toplumdaki öteki algısını tetikleyen söylemler suç ve güvenlikle ilgili olumsuzlukların doğrudan bu grupla ilişkilendirilmesini ve Suriyelilerin “öteki” olarak görülmesini kolaylaştırmaktadır (Çömez Polat ve Kaya, 2017:46).

Göçmen karşıtlığı olgusu Almanya, Fransa, Avusturya ve Macaristan özelinde ele alınırken, Avrupa’da göçmen karşıtı söylemlerin aşırı sağ siyasi partilerce yoğun olarak üzerinde durulan ve bu alanda yapılan propagandalar neticesinde AfD, FN, FPÖ ve Jobbik gibi aşırı sağ siyasi partilere önemli derecede kamuoyu desteği sağlayan bir husus olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye örneğinde de Avrupa’dakine benzer bir durumun söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Zira Türkiye’de son dönemde göçmen karşıtlığına yönelik söylemler (henüz aşırı sağ bir oluşum olduğuna yönelik bir çalışma olmamakla birlikte, kurumsal ve lider düzeyinde söylemleri aşırı sağ profiline uyan) Zafer Partisi tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.

Nitekim Zafer Partisi’nin 2021 tarihli Kuruluş Manifestosunun 1/4’ü Suriyelilere ayrılmıştır. Manifestoda Suriyelilerin neden olduğu iddia edilen olaylara detaylı olarak yer verilerek, Türkiye’de yaşanan ekonomik ve güvenlik sorunlarının odak noktası olarak Suriyeliler olarak görülmüştür (Zafer Partisi, 2021:8-16). Ayrıca Zafer

Partisi tarafından yayımlanan 2021 yılı Parti Programında da Suriyeliler ve yabancılara geniş yer ayrılmış, Suriyelilerin kentlerin demografik yapısını bozarak orta vadede çoğunluğu ele geçirerek ülkeyi bir iç savaşa sürükleyecekleri ifade edilmiştir. (Zafer Partisi, 2021a:31). Yine parti programı içerisinde yer alan; Suriyelilerin ve diğer yabancının derhal sınır dışı edilmesi gerektiği, Afgan ve Suriyelilerin ülkeye yeni hastalıklar getirdiği, var olan sağlık ve eğitim sistemini kötüleştirdikleri, işsizlik sorunlarına yol açtıkları, Türk gençlerinin uyuşturucu saldırısına maruz bıraktıkları gibi argümanlar üzerinden göçmenler ve özelde de Suriyeliler konusunda parti politikası oluşturduğu görülmektedir (Zafer Partisi, 2021a:49-53). Parti, hem kuruluş manifestosunda hem de parti programında yer verdiği göçmenler ve Suriyelilere yönelik argümanları kuruluşundan itibaren sürekli bir şekilde lider düzeyinde söylemler kullanarak gündemde tutma gayreti içerisinde olmuştur. Nitekim Zafer Partisi genel itibariyle bu politikasının sonucunda kuruluşundan hemen 2 yıl sonra girdiği ilk seçim olan 2023 Milletvekili Genel Seçimlerinde % 2,23 oy almayı başarmıştır (Yüksek Seçim Kurulu, 2023:31).

Türk toplumu 2011 yılında daha önce fazlaca tecrübe etmediği bir olgu olan kitlesel göç olgusu ile karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan iç savaş ile birlikte ortaya çıkan insani dram Türk toplumunu derinden etkilemiş, savaştan kaçan bu mazlum insanlara karşı yardım kampanyaları organize edilmiştir. Türk devleti açık kapı politikası uygulayarak sınırlarına gelen bütün Suriyelileri ülkesinde “misafir” etmekten çekinmemiştir. Ancak 2011 yılından bugüne kadar geçen 12 yıllık süreçte misafirlik bitmemiş aksine yerini temelli kalmaya bırakmaya başlamıştır. Misafirliğin uzaması beraberinde Türk halkı için farklı kaygı unsurlarını da getirmiş Suriyeliler özelinde farklı tehdit algılarını ortaya çıkarmıştır. Geline nokta itibariyle Türkiye’de Suriyelilere yönelik bakış açısının 2011 yılına nazaran değişim gösterdiği ve Suriyelilerin bazı çevrelerce tehdit algısı olarak görüldüğü bir gerçeklik olarak ortaya çıkarken göçmen karşıtlığı hususunun özellikle ülkenin geçirdiği ekonomik bunalımlar sonucunda daha fazla gündeme geldiği de göze çarpmaktadır.

SONUÇ

Göçmen karşıtlığı, son yıllarda Avrupa’da sıklıkla dile getirilen ve Avrupa gündeminde önemli derecede yer tutan konuların başında gelmektedir. Şüphesiz göçmen karşıtlığı hususunun birden bire ortaya çıkan bir olgu olduğunu söylemek abesle iştir. Bu bağlamda Avrupa’nın göç ve göçmen kavramlarıyla olan uzun soluklu ilişkisinin süreç içerisinde göçmen karşıtlığını doğurduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Bu kapsamda Avrupa’da modern anlamda göç olgusunun, kökenleri çok daha eskiye dayanmakla birlikte, Avrupa için büyük bir yıkım getiren II. Dünya Savaşı sonrasında başladığını ifade etmek gerekmektedir. Bu kapsamda Avrupa’nın II. Dünya Savaşı ile birlikte beşeri sermayesinin büyük bir kısmını kaybetmesi ile birlikte, savaş sonrasında ekonomik toparlanmayı sağlamak üzere çalışacak işçi açığı ortaya çıkmıştır. Oluşan bu iş gücü açığını kapatmak üzere Avrupa’nın sanayileşmiş ülkeleri Doğu Avrupa ve Türkiye başta olmak üzere 1960’lı yıllarla birlikte dışarıdan göçmen işçi alımı yoluna gidilmiş ve ikili anlaşmalarla Avrupa’ya çok sayıda yabancı işçi çalışmak üzere gelmiştir.

Avrupalı ülkeler göçmen işçileri “geçici” olarak değerlendirmiş, belirli bir süre çalışan bu işçilerin ülkelerine geri döneceklerini varsaymışlardır. 1973 yılına gelindiğinde patlak veren petrol krizi ile birlikte Avrupa ekonomisi durgunluk içerisine girmiş ve nihayetinde Avrupa dışından göçmen işçi alımları bu nedenle kısıtlanmış hatta durdurulmuştur. Avrupa’nın göçmen işçi talebini durdurmasına rağmen göçmenlerin Avrupa’ya gitme talebi durmamıştır. Avrupa’nın “geçici” olarak nitelediği göçmen işçiler ise “kalıcı” olmaya başlamışlardır. Nitekim Avrupa’da bulunan işçiler, aile birleşmesi ve evlilik gibi yollarla ailelerini de yanlarına almaya başlamışlar ve Avrupa’daki göçmen nüfus işçi alımının resmi olarak durmasına rağmen artmaya devam etmiştir.

Şüphesiz Avrupa’da bulunan tek göçmen tipi işçi göçü ile gidenler olmamakla birlikte kitlesel bir alım sonucunda gittikleri ve aile birleşmesi, evlilik olgular sonucunda bugün 4. Jenerasyonun yetiştiği Avrupa’da göçmen nüfusu içerisinde büyük bir yer tutmaktadırlar.

Göçmen işçiler ve aileleri Avrupa'daki düzenli göç olgusunun temsilcileridir. Ancak Avrupa için esas sorun düzensiz göç ve göçmenlik sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim Avrupa'nın gelişmiş ekonomisi ve refah düzeyinin yüksekliği gibi faktörler her yıl binlerce göçmeni kıtaya çekmektedir. Ekonomik sebeplerden dolayı Avrupa'ya gitmeye çalışan görece az gelişmiş ülke vatandaşları çeşitli yollarla, çoğu zaman ölümü göze alarak, Avrupa'ya ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Ekonomik nedenlerin yanı sıra özellikle Asya ve Ortadoğu'da meydana gelen savaş ve iç karışıklıklar sonucunda ülkelerini terk etmek zorunda kalan göçmenler de Avrupa'yı önemli ölçüde etkilemektedirler. Kitlesele olarak Avrupa'ya ulaşan bu insanlar Avrupa'da var olan göçmen nüfusu her geçen gün artırmakta, bu durum da Avrupa'da göçmenlerin ekonomik durgunluk, terör saldırıları gibi konjonktürel gelişmelerin de etkisiyle daha fazla tehdit unsuru olarak algılanmasına ve göçmenlere yönelik olumsuz bakış açısını derinleştirmektedir.

Avrupa genelinde görülen göçmen karşıtlığı hususunun altında ekonomik, sosyal, kültürel ve güvenlik kaygıları gibi faktörlerin bulunduğu görülmektedir. Avrupa'da genel olarak yerel halk arasında ekonomik olarak göçmenlerin var olan iş olanaklarını alarak yerel halkın işsiz kalmasına yada ücretlerinin azalmasına neden olduğu yönündeki düşüncelerin olduğu bilinmektedir. Ekonomik kaygılarla birlikte göçmenlerin suç işlemeye yatkın, güvenlik için tehdit unsuru olduğuna yönelik (Fitzgerald, Curtis ve Corliss, 2012:481-482) düşünceler de Avrupa'da yerel halk tarafından yoğun şekilde paylaşılan tehdit algıları olarak ön plana çıkmaktadır.

11 Eylül 2001 saldırıları, 2008 ekonomik krizi ve 2010'lu yıllarla birlikte Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde meydana gelen terör saldırıları Avrupa'da göçmen karşıtlığını tetikleyen unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Nitekim 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş ile birlikte kitlesele olarak Avrupa'ya yönelen Suriyeliler, 2015 yılında Avrupa için daha önce benzerine rastlanmamış bir göçmen akınını Avrupa kapılarına kadar getirmiştir. Almanya şansölyesi

Merkel'in Suriyelilere karşı uyguladığı açık kapı politikası da göçmenlerin Avrupa içerisine dağılmasına yardımcı olmuş, Almanya ve Avrupa genelinde tepkilere neden olmuştur.

Avrupa'da göçmen karşıtlığı hususunun aşırı sağ siyasi partilerce yoğun olarak gündemde tutulan ve kışkırtıcı söylemlerle politika aracı yapılan bir olgu olduğu göze çarpmaktadır. Öyle ki seçim kampanyalarını esas olarak göçmen karşıtlığı üzerine kuran bu partiler kamuoyunda da önemli derecede karşılık bulmuşlardır. Bu kapsamda Fransa'da Le Pen önderliğindeki FN, Almanya'da AfD, Avusturya'da FPÖ göçmen karşıtı söylemlerle önemli bir kamuoyu desteğini sağlamışlar ve son dönemde girdikleri seçimlerden önemli kazanımlarla ayrılmışlardır. Avrupa'da aşırı sağın göçmen karşıtlığı üzerinden elde ettiği bu kamuoyu desteği, göçmen karşıtlığının Avrupa'daki durumunu yansıtması bakımından önemli bir husus olarak öne çıkmaktadır.

Avrupa'da göçmen karşıtlığına ilişkin olarak öne çıkan bir diğer husus ise son yıllarda göçmen karşıtı söylemlerin özellikle Avrupa'da meydana gelen terör eylemleri ve 2015 yılındaki Suriyeli akını ile birlikte Müslüman karşıtı söylemlere evrilmiş olduğudur. Nitekim Macaristan örneğinde de açıklandığı üzere göçmen karşıtı söylemlerde "Avrupa'nın Hristiyan kimliğinin korunması", "Avrupa'yı Müslüman istilasına karşı korumak" gibi dinsel ayrımı esas alan söylemlerin yoğun olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır. Macaristan dışında Avrupa'nın diğer ülkelerinde de durum çok farklı gözükmemektedir. Zira Avrupa'daki göçmen karşıtlığının akasında çıkar temelli yaklaşımlardan ziyade kimlik temelli yaklaşımların daha baskın olduğu görülmektedir. Bu durum da göçmenlerin ve özelde Müslümanların Avrupa'nın güvenliğine ve kadim Hristiyan yapısına tehdit olarak algılanmasının sonucu olarak görülmelidir.

Türkiye'ye bakıldığında ise göçmen karşıtlığı hususunun Avrupa ile kıyaslandığında henüz çok yeni bir konu olduğu öncelikle göze çarpmaktadır. Zira Türkiye'nin göç alan ülke olarak kalıcı göçmen nüfus ile ilgili tecrübesi Avrupa'ya göre daha çok yenidir. Türkiye'de göçmen karşıtlığına ilişkin yapılan

çalışmalarda ortaya çıkan sonuç Avrupa'daki örneklerle bazı noktalarda benzerlik gösterirken bazı hususlarda ise ayrışmalar mevcuttur.

Nitekim Türkiye'de göçmen karşıtı söylemler Suriyelilerin 2011'de kitleler halinde ülkeye gelmesinin ardından görülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda özellikle Türkiye'nin ekonomik olarak sıkıntılı süreçlerden geçtiği son dönemde daha yoğun olarak göçmen karşıtı söylemlerle karşılaşılmaya başlanmıştır. Nitekim ekonomik sıkıntılarla beraber göçmenlerin var olan kısıtlı iş imkanlarını aldıkları ve ücretlerin düşmesine sebep oldukları yönünde düşünceler Avrupa'da olduğu gibi benzer şekilde Türkiye'de de görülmektedir.

Göçmenlerin ekonomik tehdit algısı olarak görülmesi Avrupa ile benzerlik gösterirken, göçmenlerin güvenlik konusunda da bir tehdit unsuru olarak görülmesi ve göçmen karşıtı söylemlerin bu alanda yoğunluk göstermesi de Avrupa ile benzerlikler barındırmaktadır. Zira Suriye'deki kaotik ortamla birlikte ortaya çıkan iktidar boşluğundan faydalanan PKK/PYD ve IşİD gibi terör rgtleri Suriye'de alan ve g kazanmanın yanı sıra Türkiye içerisinde de çok sayıda terör eylemi gerçekleştirmişlerdir. Terör eylemleri ile birlikte Türk halkını göçmenler ve özelde de Suriyelilere bakış açısından değişmeler görülmüş ve Suriyelilerin güvenlik riski barındırdığına yönelik söylemler daha belirgin hale gelmeye başlamıştır. Bununla birlikte 2023 yılı itibariyle sayıları 3 milyonu geçen Türkiye'deki Suriyeliler demografik yapı açısından da risk unsuru olarak görülmektedirler.

Avrupa ile Türkiye arasında göçmen karşıtlığına ilişkin benzerlik gösteren bir diğer husus ta göçmen karşıtlığının siyasi propagandaya konu edilerek siyasi partilerin kamuoyu desteğini artırmaya yönelik çalışmalarıdır. Bu hususta Avrupa'da aşırı sağ olarak nitelendirilen partilerin yoğun olarak politika geliştirdiği ve kamuoyu desteğini artırdığı görülürken Türkiye'de de benzer şekilde 2021 yılında kurulan ve liderliğini mit zdağ'ın yaptığı Zafer Partisi göçmenlere ve özelde de Suriyelilere yönelik yaptığı açıklamalarla dikkat çekmektedir. Her ne kadar Zafer Partisi'ni aşırı sağ olarak nitelendiren bir çalışma yapılmamış olsa da parti liderinin söylemleri, partinin kuruluş

manifestosu ve parti programı göçmen karşıtlığı konusunda oldukça detaylı açıklamalara sahiptir.

Türkiye ve Avrupa'yı göçmen karşıtlığı hususunda bir birinden ayıran en önemli husus ise Avrupa'da son yıllarda göçmen karşıtlığının islam karşıtlığına dönmesi ve islamafobinin yaygınlaşması konusudur. Zira Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması hasebiyle burada Avrupa ile ayırımın oluşması da doğaldır.

Genel olarak bakıldığında Türkiye ve Avrupa'da göçmen karşıtlığının ortaya çıkışında temel dayanak noktaları ekonomik ve güvenlik kaygıları olarak göze çarpmaktadır. Göçmen karşıtı söylemlerin sağ ve aşırı sağ çizgideki oluşumlarca gündemde tutulmasına yönelik çabalar hem Avrupa'da hem de Türkiye'de görülmektedir. Göçmenlerle bir arada yaşama tecrübesi daha az olan Türkiye'de göçmen karşıtı söylemlerin Avrupa ile benzerlik gösterse de söylemlerin yoğunluğu ve ötekileştirmeye yönelik etkisi itibariyle Avrupa'daki kadar sert bir tutumun olmadığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- AA (2023) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanyada-2022de-35-camiye-tehdit-ya-dasaldiriyapildi/2904868#:~:text=K%C3%B6ln,camiye%20kundaklama%20%C5%9Feklinde%20ger%C3%A7ekle%C5%9Ftirildi%C4%9Fi%20kaydedildi>
- Abadan Unat N (2006) Bitmeyen Göç Konuk-İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, (*İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.*)
- Abusharif I N (2014) *Parsing “Arab Spring” Media Coverage of the Arab Revolutions.* (North Western University in Qatar, Occasional Paper Series.)
- Adıgüzel Y, Erçin Ö (2017) Fransız Kamusal Alanında Bütünleşme Stratejisi. *Göç Araştırmaları Dergisi The Journal Of Migration Studies* Cilt: 3 , Sayı: 1 , Ocak-Haziran 2017:170-188
- Adıgüzel Y (2016) *Göç Sosyolojisi*, (Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışman. Tic.Ltd.Şti, Ankara.)
- Ağır O, Sezik M (2015) Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum, Bahar 2015. Cilt 5. S. 9.*
- Akbaş Z (2012) Ortadoğu’da Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 51-73.
- Akgül A, Demir O Ö, Kaptı A (2015) Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz. *The Global A Journal of Policy and Strategy* 1(2): 1-22.
- Akgündüz Y E, Berg M V D, Hassink W (2015) *The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey.* (Discussion Paper No: 8841. The Institute for the Study of Labor (IZA). Bonn. Germany.)
- Akkaya A (2016) Almanya’nın Zorunlu Tercihi: Mülteci Krizi Ekseninde Türk-Alman İlişkilerini Yeniden Düşünmek. *Bölgesel Çalışmalar*, 1(1): 23-49.
- Akkoyunlu Ertan K, Ertan B (2017) Türkiye’nin Göç Politikası. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, 1(2), 7-39.
- Aktaş M (2018) Avusturya’da Aşırı Sağın Meşrulaşması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 276-286.
- Alkan U (2015) Avrupa’da Refah Devleti ve Göç İlişkisi: Refah Şovenizmi Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 70 / 3 (November 2015): 751-768.

- Altın F, Yılmaz S (2018) *Göç ve Oluşan İzleri Serbest Göç (Free Migration): Avrupa-Almanya'ya Türk İşçi Göçü Zorunlu Göç (Forced Migration): Çarlık Rusyası'nın Çerkesleri Anavatanlarından Osmanlı Topraklarına Sürgün Etmesi, I. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi Bildirileri*, Düzce: Düzce Üniversitesi Yayınları.
- Altundeg̃er N, Yılmaz E M (2016) İç Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt: 21, Sayı: 1, s. 293.
- Al Jazeera (2011). <https://www.aljazeera.com/news/2011/4/19/syria-to-lift-decades-old-emergency-law>
- Anadolu Ajansı (2019). Türkiye'nin Terörle Mücadelesinde Barış Pınarı Harekâtı, (Anadolu Ajansı Yayınları, İstanbul).
- Ansani A, Daniele V (2012) About a Revolution: The Economic Motivations of the Arab Spring. *International Journal of Development and Conflict* Vol. 2, No. 3
- Aras İ, Sağıroğlu A (2017) Yunanistan ve Suriyeli Mülteciler: Avrupa'nın Kapısını Zorlamak. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3): 20-28.
- Aras İ Sağıroğlu A (2018) Avrupa Aşırı Sağında Göçmen Karşıtlığı: Fransa ve Macaristan Örnekleri. *Mukaddime* , Cilt 9 Sayı 3: 59-78.
- Aslan A (2019) Almanya'da İslam ve İslam'ın Kurumsal Temsili. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/15 (Aralık 2019):1-40
- Arı T (2004) *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. (Alfa Yayınları, İstanbul)
- Arsıntaş Ş (2023) Siyasi İzolasyondan Normalleşmeye: Fransa'da Ulusal Cephe (FN) Örneği. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), :107-134.
- Ateş Çiftçi E B (2017) İŞİD: Oluşum, Kuruluş ve Devletleşme Süreçleri. *Lectio Socialis*, 1 (1) , 44-58.
- Atikkan Z (2014) Avrupa Benim Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişİ. (Metis Yayınları, İstanbul.)
- Ayhan V (2011) Suriye'de Rejim Karşıtı Gösteriler: Bir Arap Halk Hareketinin Ontolojisi, *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, ORSAM*. Retivered From: <https://www.orsam.org.tr/tr/suriye-de-rejim-karsiti-gosteriler-bir-arap-halk-hareketinin-ontolojisi/>

- Ayhan V, Ayhan N (2011) Mısır Devrimi ve Mübarek: Bir Diktatörün Sonu, IMPR Rapor No: 6.
- Balcıoğlu İ (2007) *Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç*. (Elit Kültür Yayınları, İstanbul.)
- Balkan B ve Tümen S (2016) Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugee in Turkey. TCMB Working Paper No: 16/01.
- Bauman Z (2018) *Sosyolojik Düşünmek*, çev. A. Yılmaz, (17. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul).
- BBC (2011). <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-15901360>
- BBC (2011a) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756>
- BBC (2017) <https://www.bbc.com/news/world-europe-38321401>
- BBC (2017a) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42377656>
- BBC (2022) <https://www.bbc.com/turkce/articles/crgdpw9eqj7o>
- BBC (2023) <https://www.bbc.com/turkce/articles/cyxdxp4912no>,
- Bekar N (2018) Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi, *Bilge Strateji*, Cilt 10, Sayı 18, Bahar 2018, ss.111-142, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/678001>,
- Bekaroğlu EA, Kurt V (2015) Mısır’da Otoriter Rejimin Sürekliliği ve Ordu: ‘Arap Baharı’ ve Sonrası Sürecin Analizi. *TÜRKİYE ORTADOĞU ÇALIŞMALARI DERGİSİ Turkish Journal of Middle Eastern Studies* Cilt: 2, Sayı: 2, 2015 , ss.1-36
- Bel-Air F (2016) “Migration Profile: Jordan”, *European University Institute Migration Policy Centre*, 1-19
- BloombergHT (2022) <https://www.bloomberght.com/sam-ile-11-yil-sonra-ilk-temas-2322113>
- BMMYK (1994) *Note on Temporary Protection in a Broader Context*, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=3ae6b32514&skip=0&query=Note%20on%20Temporary%20Protection%20in%20a%20Broader%20Context>, Erişim Tarihi: 12.11.2022
- Bilen A, Börekçi Şahan H (2022) Geçiş Ülkelerinde Kayıt Dışı Ekonomi Ve Karapara Kavram İncelemesi. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi* :60-81.

- Boran S (2021) Türkiye'nin Düzensiz Göç İle Mücadelesinde Geri Kabul Gerekliliği: Afganlar Üzerine Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi* Cilt 7 Sayı 2, Temmuz-Aralık 2021, Ankara.
- Bozkurt V, Kaya-İnceplik G, Baigabylov N (2021) Göçmenlere Yönelik Tutumları Etkileyen Değerler ve Demografik Faktörler, Göç ve Etkileri, Edit: M. Karakaş, D. Çak, s. 53-72, Pagem-Akademi Yayınları, Ankara.
- Buzkıran D, Kutbay H (2013) Arap Baharının Türkiye'ye Olan Ekonomik ve Sosyal Etkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1): 147-161.
- Büyükhan M (2021) Uluslararası ve Ulusal Mevzuata Göre Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *Araştırma Makalesi, Dergi Park Akademik*, Cilt:4 Sayı:2:76-90, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1481427>, Erişim Tarihi: 02/11/2023
- Canatan K, Cansun Ş (2015) "Göç Politikalarının Değersel Temelleri Hollanda ve Fransa'da Büyük Siyasal Partilerin Göç Politikaları Üzerine Bir Çözümleme", A. Esen (ed.) Disiplinlerarası Göç Sempozyumu, İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, 409-421
- Cavlak H, Balıkoğlu S (2021) Avrupa'da Göçmen Karşiti Retorik, Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme: Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) ve Hollanda Özgürlük Partisi (PVV), *BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 6 (2),: 521-541.
- Chambers I (2014) *Göç, Kimlik, Kültür, çev. İ. Türkmen ve M. Beşikçi*, (2. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.)
- Collett E (2016) The Paradox of the EU-Turkey Refugee Deal, *Migration Policy Institute*, Washington, DC.
- Crowcroft O (2017) Book review—Orban: Europe's New Strongman. <https://www.newsweek.com/viktor-orban-europes-new-strongman-688480>
- Crush J, Ramachandran S (2009) Xenophobia, International Migration and Human Development (rep., 1-104). New York: United Nations Development Programme. Human Development Reports, Research Paper.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2020) *Güvenli Liman Türkiye'nin Dünyaya Çağrısı: Mülteciler İçin İş Birliği*. (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, İstanbul.)
- Çağlar İ, Özkır Y (2014) Suriyeli mültecilerin Türkiye basımında temsili. *Middle East Yearbook/Ortadoğu Yıllığı*. 485-501.

- Çağlayan S (2006) Göç Kuramları Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (İLKE)*, Güz 2006: 17, 67-9.
- Çalışkan B (2016) Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası, *İNSAMER*, :1-22.
- Çalışkan M (2020) Suriye’de PKK Faaliyetlerinin Tarihî Arka Planı ve PYD Terör Örgütünün Siyasallaşma Çabaları. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 10: 63-91.
- Çambay S (2019). Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Dijital Gazetelerdeki Temsil sorunu. *Journal of Turkish Studies*, 14(1), 157-180.
- Çetintaş H, Vergil H (2003) Türkiye’de Kayıtdışı Ekonominin Tahmini, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(1), 15-30.
- Çiçekli B (2009) Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar, (Seçkin Yayınevi, Ankara).
- Çiçekli B (2014) Yabancılar ve Mülteci Hukuku, (Seçkin Yayıncılık, Ankara).
- Çilingir Y S, Düşündere A T, Özpınar E (2016) Türkiye’deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum. *Değerlendirme Notu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (tepa)*, ss. 1-6.
- Çoltu S, Öztürk S (2018) Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13) :188-198.
- Çömez Polat F, Kaya E (2017) Bir Ötekileştirme Pratiği: Türkiye’de Yaşayan Suriyelilere Yönelik Tutumlar, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1) :38-48.
- Danış D, İrtiş V (2008) *Entegrasyonun Ötesinde Türkiye’den Fransa’ya Göç ve Göçmenlik Halleri*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.)
- Dayıoğlu G A (2023) *Macaristan’da Radikal Sağ, Popülist Radikal Sağ Politikaların Ana Akımlaşması*. (TASAM Yayınları, İstanbul).
- Dede A Y (2011) The Arab Uprisings: Debating the “Turkish Model”. *Insight Turkey*, 23-32.
- Decker F (2019). “Populism in Germany and Abroad.” Ed: Heike Paul, Ursula Prutsch ve Jürgen Gebhardt. *The Comeback of Populism: Transatlantic Perspectives*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter GmbH. 29-45.
- Dedeoğlu S (2018) Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinde Yoksulların Rekabetine. *Çalışma ve Toplum*, 56: 37-68.

- Destatis (2023a) https://www.destatis.de/EN/Press/2023/06/PE23_235_12411.html
- Destatis(2023b)<https://www.destatis.de/Europa/EN/Topic/Keyindicators/EconomyFinance.html>
- Dışışleri Bakanlığı (2016) <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart-tavariilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa>
- Dışışleri Bakanlığı (2020) <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
- Diriöz A O (2011) “Bağımsızlığından Günümüze Tunus’a Kısa Bir Bakış.” Ortadoğu Analiz 3, no. 36 : 79-82.
- Dizman A O (2012) *Geçici Koruma Politikası ve Türkiye’ye Sığınan Suriyeliler.* (TEPAV, Değerlendirme Notu, Ankara.)
- Dokustelle (2021) Antimuslimischer Rassismus Report. <https://dokustelle.at/reports/dokustelle-report-2021>
- Ekman M (2019) Anti-immigration and racist discourse in social media, *European Journal of Communication*, 34(6), 606-618.
- Ekşı N (2012) *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular.* (Beta Yayınevi, İstanbul).
- Ekşı N (2014) *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.* (Beta Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul.)
- Elçin D (2016) Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi İle Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar, *TBB Dergisi*, 2016(124): 9-80.
- ELİE AH (2011) “Why Syria’s Regime is Likely to Survive”, *MERIA Journal*, 15:1
- Emre A (2012) Devrimlerden Sonra Arap Baharı. *DÜBAM (Dünya Bankası Araştırma Masası)*, 1-72
- Erçin Ö, Adıgüzel Y (2017) Fransız Kamusal Alanında Bütünleşme Stratejisi. *Göç Araştırmaları Dergisi* 3 (1) : 170-188.
- Erdenir B (2005) The Future of Europe: Islamophobia?, *Turkish Policy Quarterly*, 4 (3), 27-44.
- Erdoğan M (2012) “Göç ve Türkiye”, *Migration Letters*, 9(4), 297-302.
- Erdoğan M (2018) *Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum.* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.)

- Erdoğan M (2015) *Türkiye'ye Kitlemel Olarak Göçlerde Son Dalga: Suriyeliler, Derleyenler: M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya, Türkiye'nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.)
- Ergüven S, Özturanlı B (2013) "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", AÜHFD, 62 (4).
- ESS (2016) <https://www.europeansocialsurvey.org/sites/default/files/2023-06/TL7-Immigration-English.pdf>
- Eurostat(2023)https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/UNE_RT_M__custom_7680578/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=2feeff57-57c9-4278-a50b-7e2279d699c2
- Euronews(2023)<https://tr.euronews.com/gezi/2023/10/17/almanyannin-kasimayindan-ittibaren-yururluge-girecek-yeni-goc-yasasi-hakkinda-bilinmesi-ger>
- Euronews (2019) <https://tr.euronews.com/2019/11/08/suriyeli-390-bin-multeci-ulkesine-geri-dondu-lubnan-da-bir-yillik-gonullu-geri-donus-kampa>
- Euronews (2020) <https://tr.euronews.com/2020/03/06/yunanistan-a-her-sene-kac-kac-gocmen-gidiyor-avrupa-da-durum-ne>
- Fitzgerald J, Curtis K A, Corliss C L (2012) Anxious Publics: Worries about Crime and Immigration. *Comparative Political Studies*, 45(4): 477506.
- PFÖ (2011) Parti Programı 2011, <https://www.fpoe.at/partieprogramm/heimat-identitaet-und-umwelt/>
- Francis A (2015) *Jordan's Refugee Crisis*, Carnegie Endowment for International Peace Publication, Washington.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014) T.C. Resmi Gazete, 29153, 22 Ekim 2014. <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20146883&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>, Erişim tarihi 01.11 2023.
- Gemici N B (2016) Çalışma Hayatında Dezavantajlı Bir Grup: Göçmenler. *İş ve Hayat*, 2(4), 239-261.
- Giddens A (2005) *Sosyoloji. C. Güzel, Çev. (Ayrıç Yayınevi, Ankara.)*
- Göker G, Keskin S (2015) Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (41):229-256.

- Gönültaş M, Khatıb A, Uygur S, Vardarlı B (2019) Türkiye ve Almanya'daki Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Haklar ve Yaşanan Sorunlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 18(70): 654-673.
- Gumpel P (2011) Avrupa'ya Yasal ve Yasadışı Göçün Yarattığı Sorunlar. *Journal of Social Policy Conferences*(46), 175-184.
- Güler H, Toparlak E (2018) Türkiye'de Kayıtdışı Ekonominin Ölçümü ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 209-220.
- Gürer B (2007) Bireysel ve Sosyal Farklılıkları Sosyal Bütünleşmeye Dönüştürmede Din Eğitimi Açısından Kur'an'ın Rolü. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gürler R T, Özdemir Ö B (2014) El-Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: İŞİD. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 1/1, 113-155.
- Göç İdaresi Başkanlığı (2020). <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>
- Göç İdaresi Başkanlığı (2022). <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç İdaresi Başkanlığı (2023) <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
- Göç İdaresi Başkanlığı (2023a) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Ihlamur Öner S G (2014) Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası, *ORSAM Analiz Dergisi*, 6:61.
- Halhalli B (2021) Popülizm Bağlamında Avusturya Özgürlük Partisi (Freiheitliche Partei Österreichs – FPÖ) ve Yabancı Düşmanlığı. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi / International Journal of Human Studies*, 8 : 160-186
- Hawley C (2011) The Likud Connection Europe's Right-Wing Populists Find Allies in Israel, *Der Spiegel*, Erişim Tarihi: 17.11.2023. <http://www.spiegel.de/international/europe/the-likud-connection-europe-s-right-wing-populists-find-allies-in-israel-a-777175.html>,.
- Heath A, Richards L (2016) Attitudes towards Immigration and their Antecedents: Topline Results from Round 7 of the European Social Survey. London: European Social Survey ERIC.
- Hürriyet (2009) <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/isvicre-minare-kararini-verdi-13067527>
- Hürriyet (2014). <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/isid-hilafet-ilan-etti-26708908>

- INSEE (2023) <https://www.insee.fr/en/statistiques/7342924?sommaire=7344042>
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2009) Göç Terimleri Sözlüğü (*IOM Yayın No:18; Cenevre*).
- Ishani M (2011) *The Hopeful Network*, Washington DC, Foreign Policy, 2011, <http://foreignpolicy.com/2011/02/07/the-hopeful-network-2/>,
- İçduygu A, Yüksek D (2010) Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Representation in the Creation of a Migratory Phenomenon. *Population, Space and Place*, 18(4), 441-456.
- İçduygu A (2006) Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları. İstanbul: TÜSİAD-T/2006-12/427.
- İçduygu A ,Toktaş Ş, Soner B A (2008) The politics of population in a nation-building process: emigration of non-Muslims from Turkey, *Ethnic and Racial Studies*, 31:2, 358-389,
- İçduygu A, Aksel D B (2012) *Türkiye’de Düzensiz Göç*. (Uluslararası Göç Örgütü Türkiye, Ankara.)
- İçduygu A, Erder S, Gençkaya Ö F (2014) Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. Mirekoc Araştırma Raporları 1/2014 Tübitak 1001_106k291, Eylül 2009, Ocak, 2014, İstanbul: Göç Araştırmalar Merkezi.
- İçişleri Bakanlığı (2017) <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi05072017>
- İçişleri Bakanlığı (2017a) https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/sstrateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf
- İlter E (1996). "Fransa'nın Suriye'yi İşgaline Dair Yayınlanmış Bir Risale". Atatürk Yolu Dergisi 5.
- Jagarnathsingh A (2016) Syrian Refugees' Livelihoods: The Impact of Progressively Constrained Legislations and Increased Informality on Syrians' Daily Lives, <https://efaidnbmnnnibpcajpcglefindmkaj/https://civilsocietycentre.org/sites/default/files/resources/syrianrefugees-livelihoods-ls2016.pdf>
- Juhász A, Hunyadi B, Zgut E (2015) Focus on Hungary: Refugees, Asylum and Migration. Heinrich Böll Stiftung, (Political Capital Policy Research and Consulting Institute, Prague.) https://www.boell.de/sites/default/files/2015-focus-on-hungary_refugees_asylum_migration.pdf E.T: 17.11.2023

- Kaçar F (2017) “Almanya Federal Meclis Seçimi ve Almanya için Alternatif Partisi’nin Yükselişi”. *Türkiye-Almanya Araştırmaları Dergisi*, 6, 1-2.
- Karadeniz A (2022) “İŞİD Örgütünün Dini Açından Kritiği”. *İlahiyat Akademi*, Sayı 15: 39-56.
- Karakaya İ, Çelik M T (2021) Ortadoğu’da Arap Baharı Süreci ve Libya İç Savaşı. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Akademik İz Düşüm Dergisi*, 6(1), :175192.
- Karasu M A (2018a) Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Kentlerde Neden Oldukları Güvenlik Riskleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 36(2): 51-73.
- Karasu M A (2018b) Türkiye’ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi* 14(1): 21-41.
- Karpat K (2003) *Türkiye ve Orta Asya*. (İmge Yayınevi, Ankara).
- Karpat K (2015) ”Önsöz”, *Derleyenler: M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya, Türkiye’nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.)
- Kaya İ (2008) Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19. Sayı
- Keely C (2001) Replacement Migration: the wave of the future?. *International Migration*, 39(6): 103-110.
- Kızılkaya M, Çetin N (2023) Almanya’da Aşırı Sağ İle Mücadelede “Eski” Problemlere Yeni Çözüm Arayışı. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 7 / 1 (Haziran 2023): 89-108 .
- Kızmaz Z, Döner H (2017) *Mülteciler İle Yerleşik Halk Arasında Olası Çatışma Dinamikleri Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım: Hatay Örneği*. A. Yatkın (Ed.) 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Kızmaz Z (2018) Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç . *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 392-431.
- Kıbaroğlu M (2011) Arap Baharı ve Türkiye. *ADAM Akademi*, 2011/2:26-36.
- Kirişçi K (2000) Diaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices, *Middle Eastern Studies*, 36,3, 1-22.

- Kirişçi K (2004) Reconciling Refugee Protection With Combating Irregular Migration: Turkey and the EU. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 9(2):5-20.
- Koç M, Türk Z E (2020) Kayıt Dışılık, İstihdam, İşsizlik ve Kaynakların Dağılımı Bağlamında Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Ekonomik Etkilerine Dair. 21.Yüzyıl Enstitüsü <https://21yyte.org/tr> (20.07.2021).
- Koçak A K (2012) Yasemin Devrimi'nden "Arap Baharı"na Tunus. *Yasama Dergisi*, 22-61.
- Koyuncu A (2016) "Nimet Mi? Külfet Mi? Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıları Ve Göç Ekonomisi Üzerine Bir Derkenar", *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler*, (WALD: Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Vakfı Yayını, İstanbul.)
- Köylü M (2019) Türkiye Ve AB' nin Suriyeli Mültecilere Yönelik İnsan Hakları Tutumu . *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi* , (3) , 9-42 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tihk/issue/55090/756136> (21.07.2021)
- Köprülü A (1990). Enver Sedat Döneminde Mısır-İsrail İlişkileri (1970-1981) . *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 5(1), Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetid/issue/5032/68516>
- Landis J, Pace J (2006) "The Syrian Opposition", *The Washington Quarterly*, Cilt 30, No 1, Kış 2006-07:45-68.
- Langenbacher N, Schellenberg B (2011) "Introduction: An Anthology about the Manifestations and Development of the Radical Right in Europe", Nora Langenbacher ve Britta Schellenberg der., *Is Europe on the "Right" Path?: Right-wing Extremism and Rightwing Populism in Europe*, Forum Berlin, Friedrich Ebert Stiftung, 2011, s.12-15.
- Lordoğlu K, Aslan M (2016) En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2016/2. 789-808.
- Lundgren-Jörum E (2012). "Bir Devrim Üzerine Söylemler: Suriye Ayaklanmasının Çerçevesini Çizmek". *Ortadoğu Etütleri* 3: 9-40
- Lubbers M, Gijsberts M, Scheepers P (2002) "Extreme Right-Wing Voting in Western Europe", *European Journal of Political Research*, 41(3), 345-378

- Lubbers M, Scheepers P (2002). French Front National voting: a micro and macro perspective, *Ethnic and Racial Studies*, 25(1), 120-149.
- Mandacı N, Özerim G (2013) Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 39 (Güz 2013), s. 105-130.
- Memiş H (2015) İç Savaş Nedeniyle Kilis’te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo- Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52): 100-114.
- Meriç A B (2021) Devlet Olmayan Aktörlere Karşı Kuvvet Kullanılması: IŞİD İle Mücadele Örneği . *The Turkish Yearbook of International Relations* , 52 , 1-35 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tyir/issue/67361/1020783>
- Milliyet (2011). <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/45-milyon-liralik-temel-atildi-asi-baraji-dostluk-la-dolacak-16953457>
- Milliyet (2017). <https://www.milliyet.com.tr/dunya/abd-istedi-ypg-isim-degistirdi-2488906>
- Miş N (2012) Allah, Suriye, Beşşar’dan ‘Allah, Suriye, Hürriyet’e: Suriye’nin Zorlu Arap Baharı” içinde K. İnat, B. Yıldırım, F. Aydın & M. Ataman, (ed.) *Ortadoğu Yıllığı 2011*, s. 257-300
- Odabaş Y (2020) Göçmen Karşıtlığı ve Prekarya. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (49), 531-566.
- OHCHR (2012). “A/HRC/50/68: Civilian Deaths in the Syrian Arab Republic - Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights” <https://www.ohchr.org/en/documents/reports/ahrc5068-civilian-deaths-syrian-arab-republic-report-united-nations-high>
- Orhan O (2014) “Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler”, *ORSAM Rapor No: 189*.
- Orhan O, Gündoğar S (2015) Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri. ORSAM RaporNo:195,Ankara.https://www.orsam.org.tr//d_hbanaliz/201518_rapor195tur.pdf. Erişim Tarihi:01.11.2023
- Öner S (2014) “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni ‘Öteki’ler Ve Türkiye’nin AB Üyeliği”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 13, sy. 1 (Mayıs 2014): 163-84.
- Öner S (2017) “Avrupa’da Mülteci Krizi ve Aşırı Sağın Yükselişi: Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Almanya için Alternatif (AfD) Partisi ve PEGIDA

- Hareketi Örnekleri”, Y. Gülcan vd. (Ed.), Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İşbirliği, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, ss. 185-210.
- Öner S (2018) “Avrupa’da Yükselen Popülizm ve Radikal Sağ: Avusturya Örneği İlişkileri.” Şu kitapta: Ed. Ebru Canan Sokullu. Popülizmle Dönüşen Avrupa ve Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği. İstanbul: Bilgesam Yayınları, 39-54.
- Özcan C (2018) *Savaşı Sabreden Kazanır: Şansölye Merkel’in Hikayesi ve Türkiye İlişkileri*, (İstanbul, Doğan Kitap).
- Özdal B (2021) “İşgücü Göçünün Tarihsel Gelişimi”, Barış Özdal, (Ed), *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*. (Dora Yayınları, Bursa.)
- Özerim M G (2012) Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşıtlığı : Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtı Söylemin İnşası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Özkul D (2021) Suriyeli Mültecilerin Geri Dönüşü: Uluslararası Camiadaki Tartışmalar ve Lübnan Örneği, İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü.
- Özmete E, Yıldırım H, Duru S (2018) Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlaması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Göç Özel Sayısı Cilt 1, 191-209.
- Öztürk N Ö (2017) Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66(1) 2017: 201-216
- Öztürk H B (2022) Devlet Sponsorluğunda Terörizm: Vekâlet Savaşlarında Terör Örgütleri (PKK/PYD Örneği), *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi* , 1 (2): 310-347 .
- Pazarcı H (2011) *Uluslararası Hukuk*, (Turhan Kitabevi, Ankara).
- Peker B, Sancar M (1986) Mülteciler ve İltica Hakkı-Yaşamın Kıyısındakilere Hoş geldin Diyebilmek, (İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi Yayını.)
- Pirinççi F (2018) Suriye’ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları, *TESAM Akademi Dergisi* , 5 (2) , 39-60 .
- Poyraz Y (2012) Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2; 53-69

- Reçber S (2014) Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar, Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu -VI- Bildiriler, (Düzenleyen Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, 13-14 Kasım 2014), Petrol İş Yayını, İstanbul.
- Reuters (2011) <https://www.reuters.com/news/picture/syrian-forces-kill-62-us-toughens-sancti-idUKTRE73E33220110429>
- Saint-Martin E (2013) Profile Analysis The Front National: Model For The Radical Right?, University of Ottawa, Social Sciences Faculty, School of Political Studies, POL 7979 Research Paper
- Samers E M (2004) ‘The Underground Economy’, Immigration and Economic Development in The European Union : An Agnostic-Skeptic Perspective, *International Journal of Economic Development*, Volume Six, Number 2.
- Sandıklı A, Semin A (2014) “Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, Orta Doğu’da Değişim ve Türkiye, Bilgesam, İstanbul.
- Schneider F (2022) “Development of the Shadow Economy of 36 OECD Countries over 2003 – 2021. *International Economics and Economic Policy* (2022) 19:299–313.
- Sides J, Citrin Ja (2007) “European Opinion About Immigration: The Role of Identities, Interests and Information”, *British Journal of Political Science*, 37(3), 477-504
- Selçuk H, Ulusoy R (2013) Son Mısır Devrimine Ekonomik Yaklaşım . *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 9 (1) , 21-61 .
- Soytürk M (2012) Türkiye’den Avusturya’ya İşgücü Göçü, *Turkish Studies*, 7 (3), 2313-2328.
- Sönmez Z (2014) “Komşuda Kriz: Suriyeli Mülteciler” *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi* Aralık 2014.
- Statistik Austria (2023) <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung/bevoelkerungsstand/bevoelkerung-zu-jahres-/quartalsanfang>
- Statistisches Bundesamt (2022) Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Bevölkerung mit Migrationshintergrund – Ergebnisse des Mikrozensus 2021.
- Süer B (2012) “Suriye’de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi.” Akademik ORTA DOĞU, 1-20.

- Şanlıöz S A (2016) Dış Göç Olgusunun Düzensiz Göç Gerçeği: Karşılaşılan Etkilere Ekonomik ve Sosyolojik Çözüm Önerileri. *Sosyoekonomi*, 24(30), 139-146.
- Şeker D, Uçan G (2016) Göç sürecinde kadın. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 199-214.
- Şen Y (2013) Suriye’de Arap Baharı. *Yasama Dergisi* , (23) , 54-79.
- Şenol D, Erdem S, Erdem E (2016) Işid: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2), 277-292 .
- Şimşek D (2023) Suriyeli Mültecilerin Avrupa’ya Yayılımı: Analitik Ve Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, *ADAM Akademi*, 9(2): 491-516.
- Tahincioğlu N D (2020) Avrupa’daki Sağ Popülist Partilerin Göçmen Karşıtı Söylemleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4 (2):282-291.
- Tatlı M, Ağır O (2020) Bir Hibrit Savaş Yöntemi Olarak Terör ve Suriye İç Savaşı. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (8) , 35-56 .
- Taştan C, Haklı S Z, Osmanoğlu E (2017) *Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı: Önyargılar ve Gerçekler*. (Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi (GÖÇMER) Yay. Ankara.)
- Telli A (2012) Mısır Devrimi’nde Sosyal Medyanın Rolü . *Bilge Strateji*,4(7),65-91.
- The Council Of The European Union (2001) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055&qid=1648223587338>
Erişim Tarihi: 12.10.2022
- The Guardian (2011). <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/29/syrian-cabinet-resigns-bashar-assad>.
- TheNewYorkTimes(2011)<https://www.nytimes.com/2011/04/28/world/middleeast/28nations.html>
- The World Bank Lebanon (2021) <https://data.worldbank.org/country/lebanon>
- The World Bank Jordan (2021) <https://data.worldbank.org/country/jordan>
- Time (2011) <https://content.time.com/time/world/article/0,8599,2060788,00.html>
- Tınas M (2017) Lübnan’daki Suriyeli Mülteciler: Hükümet Stratejisi Yokluğunda Ekonomik, Siyasi ve Mezhepsel Zorluklar. *Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, ORSAM, No:62.3.
- Tınas M (2020) Lübnan Hükümeti ve Lübnan Toplumunu Perspektifinden Lübnan’daki Suriyeliler, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 7 (2), 13-34.

- Topkaya Y, Akdağ H (2016) Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Suriyeli Sığınmacılar Hakkındaki Görüşleri (Kilis 7 Aralık Üniversitesi örneği). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 767-786.
- Tok Ceylan G (2018) The Politicization of Migration and the Rise of Competitive Authoritarianism in Hungary, Göçün Siyasallaşması ve Macaristan'da Rekabetçi Otoriterliğin Yükselişi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (37) : 88-117
- Toksöz G (2006) *Uluslararası Emek Göçü*. (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.)
- TRT HABER (2011) <https://www.trthaber.com/haber/gundem/derin-hayal-kirikligi-yasadik-4242.html>
- Tunca H Ö (2019) Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Toplumun Güvenlik Algısına Etkisi: Gaziantep ve Balıkesir Örnekleri. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya.
- Tuygan A (2013) Arap Baharı ve Libya Örneği . *Mülkiye Dergisi* , 35 , 151-162.
- Türkiye Bankalar Birliği (2020) Temel Ekonomi ve Bankacılık Göstergeleri-Türkiye-AB Ülkeleri, İstanbul.
- Tüik (2023) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Kasim-2023-49661>
- Tüik (2023a) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Eylul-2023-49388>
- Uslu E, Aksu Kargın İ (2022) Türk Medyasında Yer Alan Göçmenler ve Suç Temalı Haberlere İlişkin Bir İnceleme. *Göç Dergisi*, 9 (3):403-422.
- Ulutaş U (2011) "The Syrian Opposition in the Making: Capabilities and Limits." *Insight Turkey* 13, no. 3: 87-106
- Ulutaş U, Bölme S (2012) Suriye'de Aktörler: Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ankara.
- Ulutaş U, Torlak F (2011) Devrimden Demokrasiye Tunus'un Seçimi. SETA Analiz, Sayı 46:1-24.
- UNFPA (2023) <https://www.unfpa.org/data/world-population-dashboard>
- UNHCR (2021) <https://www.unhcr.org/62a9d1494/global-trends-report-2021>

- Ünal S (2014) Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi Turkey's Unexpected Guests: Foreign Immigrants and Refugees Experience in the Context of "Other". *Zeitschrift für die Welt der Türken-Journal of World of Turks*, 6,3:65-89
- Washingtonpost (2011) https://www.washingtonpost.com/blogs/blogpost/post/syria-revolution-revolt-against-bashar-al-assads-regime/2011/03/15/ABrwNEX_bl
- WallStreetJournal (2011). "Interview With Syrian President Bashar al-Assad". <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894>
- www.coe.int/lang-refugees (2023)
- Yeni Şafak (2011). <https://www.yenisafak.com/dunya/9-maddelik-suriye-yaptirimlari-aciklandi-354002>
- Yeşildağ İ (2022) Göçmen Karşıtlığına Etki Eden Faktörler Factors Affecting Anti-Immigration. *Sosyoloji Notları*. 6(1): 24-42.
- Yalçın C (2004) Göç Sosyolojisi. (Anı Yayıncılık, Ankara).
- Yaman F (2017) Uyum ve Ötekileşme Ayrımında Suriyeli Sığınmacılar, KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 3(1), 91-110 .
- Yazıcı A (2009) Kayıtdışı Ekonomi ve Geçiş Ülkeleri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(16), 107-130.
- Yeşildağ İ (2022) Göçmen Karşıtlığına Etki Eden Faktörler, sosyoloji notları Cilt: 6 Sayı: 1:24-42.
- Yılmaz A (2014) Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/2 Winter 2014, p. 1685-1704.
- Yüksek Seçim Kurulu (2023) 14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri Seçim İstatistikleri Bülteni.
- Zetter R (2007) More labels, fewer refugees: Remaking the refugee label in an era of globalization. *Journal of Refugee Studies*, 20(2), 172-192.
- Zafer Partisi (2021) Kuruluş Manifestosu. <https://zaferpartisi.org.tr/kurulus-manifestosu/>
- Zafer Partisi (2021a) Parti Programı. <https://zaferpartisi.org.tr/parti-programi/>
- Zuquete J P (2008) "The European Extreme-Right and Islam: New Directions?", *Journal of Political Ideologies*, Cilt 13, Sayı 3, 2008,

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>. Erişim Tarihi:
30/10/2023

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı: Semih CEMBEKLİ

Uyruğu: Türkiye

Doğum Yeri ve Tarihi

Tel:

E-posta:

Yazışma Adresi:

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Uludağ Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler.	2011
Lise	İstiklal Anadolu Lisesi	2007
İlköğretim	Şehit Gürcan Yavuz İlk Öğretim Okulu	2003

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2017-	İçişleri Bakanlığı	Kaymakam
2015-2017	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü	Müfettiş Yardımcısı
2013-2015	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Mali Hizmetler Uzm. Yrd.
2012-2013	Türk Patent ve Marka Kurumu	Büro Personeli

YABANCI DİL

İngilizce

YAYINLAR

Bildiri, Ardahan Üniversitesi, III. Uluslar Arası İlişkiler Sempozyumu, Düzensiz Göçün Uluslararası İlişkilere Etkileri,2023.